

The Project Gutenberg eBook of Erään miehen omatunto: Romaani, by Juho Koskimaa

This ebook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this ebook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you'll have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

Title: Erään miehen omatunto: Romaani

Author: Juho Koskimaa

Release date: February 12, 2016 [EBook #51192]

Language: Finnish

*** START OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK ERÄÄN MIEHEN OMATUNTO: ROMAANI ***

Produced by Timo Ervasti and Tapio Riikonen

ERÄÄN MIEHEN OMATUNTO

Romaani

Kirj.

JUHO KOSKIMAA

Helsingissä, Kustannusosakeyhtiö Otava, 1918.

Turun Kirjapaino ja Sanomalehti Oy.

I

Metsänhoitaja Constantin Gyllenmarck makasi selällään valkoisella jäkäläkankaalla ja katseli, kuinka savupilvet, joita hän sikaristaan puhalteli, leijailivat ilmassa, hajaantuivat, kokoontuivat taas, ikäänkuin pitääkseen paremmin puoliaan iltatuulta vastaan, mutta kävivät sitten ohuemmiksi ja ohuemmiksi, kunnes viimein katosivat avaruuteen.

Parinkymmenen askelen päässä hänestä rätsisi ja räiskyi rakovalkea, ja sen ympärillä istuivat naureskellen ja haastellen hänen apurinsa, kuusi luvultaan, mutta heihin ei hän tällä kertaa kiinnittänyt huomiotaan. Hän eli omaa elämäänsä, antoi ajatustensa kierrellä, puhalteli ilmaan sinertäviä savuja ja tunsu itsensä turvalliseksi ja tyytyväiseksi, kun lähellä oli ihmisiä, jotka, samalla kuin häntä turvasivat, kuitenkin antoivat hänen olla rauhassa.

Aurinko paistoi vielä täydeltä terältä, ja verenhimoiset sääsket surisivat ilmassa tuon tuostakin lähennellen hänen kasvojaan, mutta päästyään melkein ihoon kiinni lensivät ne tiehensä, säikähtyneinä kasvoihin sivelystä, väkevätuoksuista pikiöljystä.

Aluksi, tänne tullessaan, kymmenen, kaksitoista vuotta sitten, hänen oli ollut vaikea tottua pikiöljyyn, se oli hänestä pahalle haisevaa ja inhottavaa, mutta nyt, — hän ei voinut ajatella metsään menoa kesäisin ilman pikiöljyä.

"Kaikkeen tottuu, kaikkeen tottuu..."

Oli saanut tottua niin paljon muuhunkin, joka aluksi oli tuntunut vieraalta ja vastenmieliseltä, melkein mahdottomalta; — mutta mikäpä siinä: kun täytyi niin täytyi. Ei päässyt yli eikä ympäri.

Tästä hän johtui ajattelemaan, kuinka oli ennen ja kuinka nyt, huomasi sitten, että ajatukset ottivat ikävän suunnan, suutahti, nakkasi loppuunpoltetun sikarinpätjän pois ja kääntyi kyljelleen.

* * * * *

Minne hän vain loi silmänsä, tuntuureita kaikkialla, tuntuureita edessä ja tuntuureita takana, tuntuureita lähellä ja tuntuureita kaukana, niin kaukana, että ne näyttivät siintäviltä pilviltä, ellei olisi tiennyt niitä tuntuureiksi. Ja tuntuurien välissä valkeita jäkäläkankaita tai soita, suunnattomia, silmäkantamattomia aapoja tai tuoreita, tuoksuvia jänkiä, joiden keskeltä yksi tai toinen joki sai alkunsa jostakin rämelammikosta tai järventapaisesta.

Ilta alkoi lähetä, alempana oleva suo purki höyryä. Tarvitsi vain vähän vaivata mielikuviustansa, niin tuo suunnaton, usvan peitossa oleva suo näytti pelloilta, suurelta ja viljalta, niinkuin jossakin Etelä-Pohjanmaalla, Hämeessä tai Varsinais-Suomessa. Puuttuivat vain pellon reunoille sijoittuneet, usvan takaa hämmöttävät punaiset tai valkeat talot, puuttui vain keveä, autereinen kuokkamaansauhu, ja illusio oli ollut täydellinen. Mutta vain hetkeksi: mielikuvien takana pilkisti autius, yksinäisyys ja hedelmättömyys synkkänä ja uhkaavana. Täällä ei koskaan kuule karjankellon kilkatusta, täällä pitävät vain eksyneet porolaumat, karhut ja sudet asuntoa, tänne eksyy vain joku metsäherra tai maanmittari kesäisin, joku laumojaan hakeva poromies talvisin, ja kaikilla on kiire takaisin asutuille seuduille, jonne täältä on päivämatkoja. Kenenkään päähän ei vuosisatoihin pälkähtäne perustaa tänne uutistaloa, olkoon, että luonto lahjoittaisi vaikka kuinkakin hyvät niittyvainiot, tämä tulee pitkät, pitkät ajat vielä olemaan liian kaukana, liiksi Jumalan selän takana.

Muuallakin oli tarpeeksi kilvoittelemista, tänne ei todellakaan kannattanut tulla.

Jossakin etäämpänä lauloi yksinäinen tunturipuro yksitoikkoista lauluaan, vierittäessään pisaroitaan johonkin suurempaan ojaan, puroon tai joentapaiseen, lauloi ja vieritteli, niinkuin se ehkä oli tehnyt ikuisesti, koskaan kasvamatta, mutta koskaan ehtymättäkään. Ja kun oja, puroja, jokia ja jokienhaaroja oli kokoontunut tarpeeksi, kasvoi siitä Tuntsa, suuri, vuolas ja rikas, Tuntsa, joka elätti pitäjiä, taloja ja kihlakuntia, kyliä ja kaupunkeja, kokosi rikkauksia ja vei rikkauksia.

Vei rikkauksia — niin juuri! Ja viedessään rikkauksia ja synnyttäessään rikkauksia matkaansaattoi toisella puolen ylellisyyttä, toisella puolen köyhyyttä ja kurjuutta.

Metsänhoitaja Gyllenmarck nousi istualleen ja sytytti uuden sikarin.

Miks'ei kirkas, valtava Tuntsa saanut pysyä sinä, miksi Luoja oli sen tarkoittanut, rantojensa asukkaitten rikkauden lähteenä ja kulkuväylänä, suurena ja kirkkaana, ikuisesti puhtaana ja koskemattomana, synnyttäen juoksunsa varrelle vain ylväitä taloja ja varakkaita kyläkuntia. Nyt se oli suuren, monimiljoonaisen yhtiön suunnaton käsivarsi, joka ulotti sormensa ja haaransa kaikkialle, missä edes kymmenen kuivettunutta kuusta oli vietävänä suussa oleviin sahoihin, tehtaisiin ja hiomoihin, kymmenien, satojen peninkulmien päähän täältä. Ja mitä se toi tullessaan: muutamia setelitukkuja ehkä, mutta sitä enemmän murhia ja tappeluksia, ihasilmäisiä, suurisuisia pehtoreita ja työnjohtajia, rähiseviä jätkeä, jotka levittivät kirousta ja turmelusta erämaan suureen rauhaan.

* * * * *

"No, joko taas!"

Metsänhoitaja Gyllenmarck koetti karistaa pois ajatukset, mutt'ei onnistunut.

"Mitä tuhatta minulla on tekemistä Kannanlahti-yhtiön enemmän kuin muittenkaan sellaisten kanssa!"

Ei, ajatuksistaan hän ei päässyt minnekään.

Täällä hän nyt istui keskellä erämaata ja leimautti puita, jotka ehkä juuri Kannanlahti-yhtiö tulisi ostamaan. Ja kun kauppa olisi päätetty, ilmaantuisivat tänne tietysti pehtorit ja työnjohtajat, "ukkoherrat", "tulipiiput", "kympit" ja mitä ne kaikki olivatkaan — jätkineen ja souvareineen, ja taas kaikuisi elämä ja kirous Tuntsan varsilla.

"Mitä pirua tämä kaikki minua liikuttaa!"

Talokkaat jättäisivät peltonsa ruvetakseen rahdinajajiksi yhtiölle tai ansaitakseen muutamia markkoja uittotöissä, jätkät söisivät talot putipuhtaiksi, työnjohtajat, puoleksi herroja, puoleksi raakalaisia, tungeksisivat hänen, Gyllenmarckin, ovilla, puhuen hakkuista ja kuutioimisista, hanurinkitkutus kuuluisi riihistä ja ladoista, talokkaat alkaisivat käräjöidä yhtiöltä uiton aikana tapahtuneita vahingoita ja vuoden kuluttua käsiteltäisiin käräjillä etupäässä lapsenelatusjuttuja.

Ja tämä kaikki siksi, että keräytyisi rikkautta yhtiön osakkeenomistajille ja etupäässä sen johtajalle, perustajalle ja suurimmalle osakkeenomistajalle, joka istui kuin hämähäkki keskellä verkkoaan kaukana kaupungissa, hallitsi kaikkia yhtiön eri säikeitä ja imi kaiken sen, minkä Tuntsa toi. Mitä olivat nuo muut hänen rinnallaan: pomot, inspehtorit, metsänarvostelijat, vieläpä itse "Isokin", yhtiön ylityönjohtaja, jonka nimen koko Pohjola vain kuiskaten lausui ja jonka vuosipalkka merkittiin kuudella numerolla? — Käskyläisiä, juoksupoikia.

"Mutta tämän kaiken kanssahan minulla ei ole vähintäkään tekemistä!"

Metsänhoitaja Gyllenmarck viskasi uuden, loppuunpalaneen sikarin jäkälikköön ja heittäytyi selälleen. Ei kannattanut turhia filosofeerailla, parasta kun oli vain ja antoi muidenkin olla. Olihan hän jo elämässään tarpeeksi filosofeeraillut.

* * * * *

"No nyt se kumman heitti", kuuli hän äkkiä äänen sanovan vieressään.

"Miten niin?"

Hän käännähti ja loi katseensa puhujaan. Se oli Matti Niemelä Saijankylästä, joka oli uskollisesti häntä seurannut kaikki kesät siitä asti, kun hän nykyiseen hoitoalueeseensa muutti.

"Lähtö tuli minulla talosta", virkahti Matti hetken kuluttua alakuloisesti.

Gyllenmarck päästi lyhyen vihellyksen.

"Yhtiö tietysti?" kysyi hän sitten.

"Sehän se..."

"Olenko käsenyt sinun olla missään tekemisissä yhtiön kanssa?"

"Ette, mutta..."

"Mitä muttia siinä on. Syytä itseäsi."

"Niin kylläkin, mutta..."

Gyllenmarck käänsi ynseästi selkensä. Hetken kuluttua hän kuitenkin kysäisi:

"Kuinka sinä nyt juuri sait sen tietää?"

Matti selvitti ääntään, ennenkuin vastasi. Se oli merkki siitä, että hän aikoi puhua vähän pitempään.

"Kyllä minä sen olen tiennyt koko sen kuukauden, minkä täällä metsässä olemme olleetkin", sanoi hän tarpeellisten alkuvalmistelujen jälkeen, "mutta on niin painanut mieltä, etten olisi voinut sitä rauhallisesti sanoa aikaisemmin..."

"No miksi siitä oikeastaan minulle kerrot?"

Matti joutui nähtävästi koko joukon hämilleen eikä kyennyt heti vastaamaan.

"Jollekinhan sitä...", änkytti hän viimein.

"Miksi juuri minulle?"

"En minä ymmärrä, kuinka tulin juuri teille sanoneeksi", tunnusti hän nöyremmästi kuin olisi osannut odottaa.

"Vai niin kävi sinunkin, Matti", mutisi Gyllenmarck nähtävästi tyytyväisenä selitykseen ja hänen äänessään kuvastui jonkunlainen myötätunto. — "Minkäpäns kohtalolleen voi! Lähtö on tullut aikoinaan minullekin — ja koko joukon isommasta talosta."

Sitten hän taas käänsi Matille selkänsä, osoittaen sillä, ettei hän enää tahtonut keskustelua jatkaa ja ettei hänellä puolestaan ollut mitään lisättävää.

Matin lyhyt tiedonanto — miksipä muuksi sitä voi sanoa — oli pahasti vihlaissut vanhaa haavaa, joka tosin oli jo arpeutunut, mutta ei kuitenkaan ollut silloin tällöin pakottamatta. Nytemmin sitä kyllä pakotti vain harvoin, erityisissä tilaisuuksissa, kun sitä kosketettiin, muuten oli Gyllenmarck sen jo melkein oppinut unohtamaan tai ainakin oli hän sen suhteen turtunut.

Se oli ollut järkyttävä lähtö, se hänen lähtönsä siitä "koko joukon" isommasta talosta" kuusitoista vuotta sitten.

Miten hän oli siihen asemaan joutunut, että hänen täytyi lähteä isiensä kartanosta, jonka ainoa perillinen hän oli, sitä hän ei voinut itselleen vieläkään selvittää. Ja jos olisikin voinut, ei hän uskaltanut, — se olisi vaikuttanut liian syyttävästi, liaksi järkyttänyt hänen mielensä tasapainoa, joksi hän turtuneisuuttaan nimitti. Vain muutamia silmänräpäyksiä tuli silloin tällöin hänen mieleensä, alussa usein, myöhemmin ani harvoin: Pariisi, Monte Carlo, Tyroli, Italian viinituvat, Espanjan bordellit, omantunnon tuskissa harhaileminen Sveitsin alpeilla, päättömät rakkausseikkailut, uhma, katumus tomussa ja tuhassa, ja tätä kaikkea säestävä huumaava rahojen kilinä ja setelien kahina, kunnes kilinä ja kahina herkesivät, siitä syystä, että rahoja ei enää ollut, ja kirjavat kuvat hälvenivät, synnyttäen ei hauskoja muistoja, vaan kalvavan omantunnon.

"Sukukartanokirja minut pelastaa", oli hän ajatellut, mutta sukukartanokirja ei kyennyt pelastamaan siksi, ettei sellaista ollut. Gyllenmarckit olivat liaksi luottaneet jälkeläistensä kuntoon, he olivat olleet fideikomissaareja vain yleisessä tajunnassa.

Hänen isänsä, vanha paroni Gyllenmarck, oli jo hänen poissaollessaan kuollut, — murheesta, kuten hänelle kerrottiin. Hänet vastaanottivat vain velkojat ja viiden polven Gyllenmarckit, jotka himmeänkultaisista puitteistaan karkeina ja halveksivasti katselivat häntä hallin seiniltä. Hänen oli ollut pakko poistua ennenkuin poistettiin, ja kartanon parivaljakko oli tehnyt hänelle viimeisen palveluksen, viedessään hänet lähimmälle rautatieasemalle yksinkertaisen kansan uteliaasti katsellessa.

Pois nyt vapaaherruus! Pois se, josta hän nyrkkiä pöytään lyöden oli varoittaville tovereille huudahtanut: "Vaikka minä kerjäläisenä makaisin maantienojassa, vapaaherra olen silloinkin!"

Hänen toverinsa olivat alkaneet karttaa häntä, ja silloin oli Constantin Gyllenmarck kauhulla huomannut, että hän oli häpeän oma.

Entä sitten jatko?

Harhailua paikasta paikkaan, kylästä kylään, kaupungista toiseen, häpeäänsä piileskellen, raskaat muistot mielessä ja omistamatta enää rohkeutta ampua edes kuulaa otsaansa. Tervehtivätkö hänen tuttavansa häntä enää, jos sattumalta tapasivat? Tervehtikööt tai älkööt, mutta hänen täytyi saada elää, kun ei ollut rohkeutta kuolla, jossakin kaukana, jossa ei kukaan tuntisi, jossa hän olisi vain herra Gyllenmarck ilman menneisyyttä ja ilman — niinhän hän itse oli tahtonut — ilman tulevaisuutta.

Kuka hänet oli opastanut Evolle yhdennellätoista hetkellä? Miten ne kaksi vuotta siellä olivat kuluneet? Hän kysymysmerkkinä tovereilleen, nämä vieraina hänelle. Ei jälkeäkään enää suurenmoisesta, hienosta Gyllenmarckista. Ja niiden kahden vuoden kuluttua oli myöskin loppunut viimeinen tähde viiden sukupolven Gyllenmarckien kokoamasta omaisuudesta, hänellä ei ollut enää muuta kuin työkykynsä, ja nyt sai hän ruveta kauppaamaan sitä.

Oliko tyhmää tuntoa tyydytystä siitä, että hänet oli määrätty tänne kauas pohjoiseen, kauas utelialta silmäyksiltä, kauas sivistyskeskuksista ja valtateistä?

Eihän hän muuta kaivannutkaan. Täällä oli suurin riippumattomuus, täällä sai olla yksin: pyöreälakiset tunturit saivat olla Alpeja, silmäkantamattomat suot Unkarin pusztoja, tunturijärvet Lago di Garda tai Vierwaldstättersee, petollinen, matala suojärvi Plattensee, hänen oma puustellinsa — Gyllenmarckien sukukartano. Niin hän oli kuvitellut. Kukaan ei kyselisi mitään, kenellekään hänen ei tarvitsisi tehdä tiliä elämästään, hän saisi olla yksin, häiritsemättä ketään, häiriintymättä kenestäkään.

Oliko niin ollut?

Alussa ehkä. Uteliaat olivat pysyneet loitolla, hän oli vielä ylhäinen siinä merkityksessä, että osasi pitää suunsa kiinni. Häntä kohdeltiin aralla kunnioituksella, hänellä oli ainoastaan hyvän päivän tuttavuuksia. Kaikki lähentelemisyritykset olivat rauenneet alkuunsa, pienessäkin piirissä osasi hän vetäytyä syrjään. Hän oli saavuttanut sen, mitä oli pyytänytkin, — yksinäisyyden ja koskemattomuuden. Haavat olivat arpeutuneet, mutta tarvittiin vain pieni kosketus, ja niitä alkoi uudelleen pakottaa. Tarvitsi vain tulla kotoa karkoittamisen vuosipäivä, niin kaikki astui uudelleen ilmielävänä eteen, tarvitsi vain jonkun mainita samansuuntaiseksi tapauksia, ja heti hän alkoi miettiä omaa kohtaansa. Kaikesta huolimatta häntä seurasi menneisyyden varjo kiinteänä, erottamattomana, odottaen vain tilaisuutta saadakseen ruveta muistuttelemaan, kuinka toisin nyt voisi olla.

Vaistomaisesti Gyllenmarck vetäytyi yhä enemmän erilleen saavuttaakseen yhä täydellisemmän turtuneisuuden, puhui vain sen, mikä välttämätöntä oli, ja jos jonkun puheet tavalla tai toisella muistuttivat hänelle hänen omasta kohtalostaan, antoi hän musertavia tai ällistyttäviä vastauksia: "Lähtö on tullut minullekin..." Ja niin edespäin. Mutta senjälkeen pakotti hänen omaatuntoaan sanomattomasti, ja kului päiviä ja viikkoja ennenkuin kaikki taas tuli ennalleen.

Siksi: yhä enemmän vain syrjään, eihän hänellä enää ollut tekemistä kenenkään kanssa. Ja toisinaan, kuten sanottu, luulikin hän täydellisen rauhan saavuttaneensa.

Mutta sittenkin hän kaipasi jotakin, rauhasta puuttui vielä jotakin. Talot sortuivat hänen silmänsä edessä, yhtiö vei joka vuosi suuria aloja koskemattomista metsistä, ja hän leimasi sille nöyrästi tukkeja kruunun käskystä.

"Mutta sehän kuuluu minun virkaani..."

Niin. Sehän kuului hänen virkaansa. Mitäpä miettiä turhia. Kohtalostaan ei päässyt.

"Olisi se... kun olisi niin rikas mies, ettei tarvitsisi kumarrella eikä pokkuroida ketään..."

Metsäherra havahtui, aivan kuin joku olisi heittänyt kylmää vettä hänen niskaansa. Matti Niemelä istui vielä paikallaan hänen takanaan imeskellen sammunutta nysäänsä.

Niin, hänenhän oli muutettava talostaan.

"Kuinka suuri velkasi yhtiölle olikaan?" kysyi Gyllenmarck, vaikk'ei asia häntä liikuttanut.

"Viisituhatta..."

"No kuinka tulit sen ottaneeksi?"

Matti Niemelä pisti piipun taskuunsa ja katseli etäisyydessä häämöttäviä tuntuureita.

"Tulinhan vain... sitä kun melkein tarjottiin. Sanoivat, että kun olisi rahaa, niin kyllä minä taloni eri kuntoon saisin..."

"No niin".

"Pehtori se niin sanoi".

"Niin — niin".

"Minä sanoin, että mistäpä sitä liikoja rahoja meikäläiselle, ja sitten se pehtori melkein tarjosi ja velkakirjan otti".

"Ja sinä olet rahat käyttänyt?"

"Niinpä tietenkin. Enhän minä niitä laatikkoon makaamaan ottanutkaan."

"Et tietystikään. No ja sitten?"

"No nyt sanottiin laina irti, sanoivat pääherran niin tahtovan. Koronmaksu kun lykkäytyi jonkun verran. Ei siksi, ettei rahaa olisi sattunut olemaan, vaan muuten ei tullut käydyksi."

"Sinäkö olet luullut, että yhtiö antaisi maanviljelysapulainoja?"

"Enhän minä sitäkään... mistäpä minä sen tiesin, että se niin nyt äkkiä... ja arvaamatta..."

"Olisi saanut katsella vähän ympärilleen".

"Eivät sitä kaikki niin arvaa, niinkuin tekin esimerkiksi... Ja kaikkikin herrat..."

Metsänhoitaja Gyllenmarckia vihlaasi ilkeästi, hän tahtoi päästä asiasta erilleen.

"Minä koetan miettiä, voisinko tehdä jotakin hyväksesi", sanoi hän katkaisten keskustelun.

"Se tulee käräjissä esille..."

"Jaha".

Sinä yönä metsäherra Gyllenmarck nukkui huonosti.

Hän katseli jalkapäässään räiskyvää rakovalkeaa ja kuinka siitä kipenät lentelivät taivasta kohden, tummenevaa taivaankantta, joka jo oli kirkas tähdistä, — syksy tuli sittenkin auttamattomasti, syksy — ja viimeksi miehiään, jotka makailivat siinä havuilla hänen rinnallaan, vapaina kaikista huolista, tasaisesti hengittäen, suut auki. Tuommoiseksihan hänkin, Gyllenmarck, oli pyrkinyt ja melkein pyrkimyksensä saavuttanut: suuren, häiritsemättömän rauhan.

Nukkuiko Matti Niemeläkin?

Gyllenmarck kohottautui hiukan. Nukkuu, aivan niinkuin nuo toisetkin, käsi pään alla. Ja lähtö-uhka oli edessä! Mutta kai hän oli siihen ajatukseen jo tottunut.

Miksi oli Matti Niemelä kääntynyt juuri hänen puoleensa, ynseän, luoksepääsemättömän?

Kauan mietittyään tätä luuli hän ymmärtävänsä Matin logiikan. Ynseät, suljetut, luoksepääsemättömät — nehän ovat juuri niitä rikkaita, kaikkivoipia. Matti oli tarvinnut kokonaisen kuukauden luontonsa karkaisemiseksi, voidakseen puhua hänelle asiansa, siitä huolimatta, että oli tuntenut hänet toistakymmentä vuotta.

Millä tavalla hän voi Matti Niemelää auttaa? Ei millään. Mutta tarvitsihan mies jonkunlaisen oljenkorren voidakseen rauhoittua, selventää ajatuksiaan ja ryhtyä joihinkin toimenpiteisiin asemansa pelastamiseksi.

Gyllenmarck päätti ottaa oljenkorren aseman. Hän jättäisi sanomatta Matille, ettei hän, köyhä, voi tehdä hänen hyväkseen mitään. Käräjiin oli vielä runsas puolitoista kuukautta — sillä ajalla jo ehtii jos jotakin.

Sitten Gyllenmarck päätti nukkua.

Ja hän nukkui.

II

Matti Niemelä vilkuili alakuloisen näköisenä kärjäatalon pirtin ikkunasta ulos. Ei iljennyt katsella ihmisiääkään, olisivat pian alkaneet kysellä ja udella, ja sekö heille selittelemään rupesi. Paras olla itseksseen. Jos joku häneltä ohimennen jotakin kysäisi, niin hän murahti muutaman epäselvän sanan vastaukseksi, vetäisi pari savua piipustaan ja jatkoi tuijottamistaan. Ajattelematta mitään, kuulematta mitään, näkemättä mitään.

Syksy oli tullut, tuima talvi edessä. Tunturin laet olivat valkoisina, mutta maa oli vielä paljaana. Minkä yöllä tuiskutti, sen aurinko päivisin sulatti pois. Toistaiseksi. Kunnes ei enää kykenisi sulattamaan mitään. Lumi jäisi paikoilleen, ja sitten alkaisivat sokaisevat pyryt ja kiljuvat pakkaset. Pitkiksi, pitkiksi kuukausiksi.

Matti Niemelä käänsi päätään ja ruiskautti pitkän, ruskean syljen. Silloin hänen silmänsä kohtasivat yhtiön pehtorin, joka rentonaan leventeli penkillä pirtin toisella puolella ja nauraa räkätti. Matti Niemelän otsasuonet pullistuivat, ja voimatta muulla tavoin osoittaa vihaansa hän sytytti sammuneen piippunsa ja alkoi äkäisesti vedellä henkisavuja.

"Räkätä minkä räkätät, herra se on sinullakin".

Sitten hän taas alkoi katsella valkoisena hohtavaa tunturinlakea ja likaista, rapakkoista kylätietä. Hänen ympärillään oli melua ja huutoa ja puheensorinaa, kahvikuppien ja vatien helinää, naurua ja

hohotusta, matala-äänistä, arkaa ja tärkeää keskustelua, uhkailua ja vakuutusta, pelkoa, ylimielisyyttä ja kerskailua, ja kaiken tämän lävitse hän silloin tällöin kuin unessa kuuli, miten oikeuden istuntohuoneen ovi avattiin ja konstaapeli Juusperi käski asianosaisten astua sisään.

Vielä ei hänen nimeään oltu mainittu. Mutta pian se kajahtaisi:

"Aktiebolaget Kannanlahti vastaan Matti Niemelä".

Kuukausien vierieissä oli Matti Niemelä totuttautunut tähän huutoon. Se ei häntä enää ollenkaan hämmästyttäisi. Kun se kajahtaa oikeuden istuntohuoneen ovelta — ja sehän on vain jonkun minuutin, enintään tunnin asia —, hypähtää hän seisoaalleen kuin vieteristä painaen, vaappuu istuntohuoneeseen, ja tuomari alkaa lukea valmiiksi kirjoitettua tuomiota: "— — ja velvoitetaan siis talollinen Matti Sigfridinpoika Niemelä, Sallan pitäjän Saijan kylästä, heti kuittia vastaan suorittamaan kantajalle, Trävaruaktiebolaget Kannanlahdelle, velkakirjan sisällön, viisituhatta markkaa, korkoineen ja lainhakukustannuksineen..."

Velvoitetaan suorittamaan! Millä hän sen suorittaisi? Sitten seuraisi huutokauppa, häätö, ja Niemelän omistajaksi tulisi Kannanlahti-yhtiö.

Niemelän niinkuin monen muunkin, tätä ennen ja tämän jälkeen. Hän, Matti Niemelä, joutuisi perheineen maantielle. Mutta sitä ei kannattanut ajatella, hän oli sen asian jo niin moneen kertaan ajatellut. Jokaisella päivällä oli murhe itsestään.

Olihan kyllä metsäherra Gyllenmarck luvannut ajatella hänen asiaansa. Ja oli ehkä ajatellutkin. Mutta mitään tuloksia ei siitä liene ollut, kosk'ei ollut sanallakaan maininnut. Myöhään se asia sille tuli kerrotuksikin, liian myöhään. Kukapa tässä ajassa!? Matti Niemelä ei tuntenut pienintäkään katkeruutta Gyllenmarckia kohtaan. Se oli senlaatuista miehiä, metsäherra, että kun se jotakin otti tehdäkseen, niin se teki, eikä sitten turhia puhunut. Eikähän se oikeastaan mitään ollut luvannutkaan. Jos sillä olisi ollut aikaa jotakin tehdä, niin kyllä se olisi ilmoittanut, mutta mitään ei ollut kuulunut.

Ja hän alkoi taas kiinteästi tuijottaa valkolakisia tuntureita ja ajatteli, että kun olisi sellainen tunturinhaltia, jollaisista hän toisinaan oli kuullut puhuttavan, tunturinhaltija, suuri, yksinäinen ja luoksepääsemätön, jolla ei olisi muuta tekemistä kuin olla olemassa ja katsella maailman menoa, asua jossakin ja elää jollakin, mutta kukaan ei tietäisi, missä ja millä hän eläisi ja toimeen tulisi.

Hän havahtui, kun joku sysäsi häntä kylkeen ja istahti hänen viereensä.

"Kyllä sinä huoletta saat nousta rekeesi ja lähteä ajelemaan kotiasi kohden, Matti".

"Häh?"

Matti Niemelä käännähti ja jäi suu auki katselemaan puhujaa.

"Totta se on, ota vain lakkisi ja ala ajella Saijalle päin..."

"Ei ole ollut asia vielä esilläkään... Sittenpä hän joutaa ajella", sai Matti änkytetyksi.

"Eikä tule esille näillä käräjillä... tai kyllähän se tulee, mutt'ei ole kantajaa..."

Matti Niemelä hämmästyti yhä enemmän ja kääntyi nyt kokonaan päin häiritsijäänsä. Mutta puhujan, metsäherra Gyllenmarckin kasvot ilmaisivat vain pelkkää totisuutta, vaikka henki tulikin pahasti väkeville.

"Etkö sinä usko, kun minä sanon", tiukkasi metsäherra kotvasen kuluttua. "Olethan aina ennen uskonut".

"Kyllähän minä... mutta jos hosmestari hyvinkin laskee leikkiä ja..."

"Puhu vähän hiljemmin".

"... ja tuossahan tuo pehtorikin istuu vastapäätä", lisäsi Matti puoliääneen.

"Anna sinä pehtorin istua", kuiskasi metsäherra takaisin melkein vihaisesti, "ja laputa tiehesi, ettei herätä niin suurta huomiota".

"Niin mutta..."

Matti Niemelä ei ehtinyt sanoa lausettaan loppuun, sillä samassa ilmestyi konstaapeli Juusperi oikeuden istuntohuoneen ovelle ja kajahdutti suurella äänellä:

"Kannanlahti-yhtiö, Matti Sipanpoika Niemelä".

Näkemättä sen enempää metsäherra Gyllenmarckia kuin muitakaan ja kuulematta muuta kuin oikeuden käskyn hyökkäsi Matti Niemelä istuntohuonetta kohden, ja Juusperi avasi oven samalla kertaa hänelle ja yhtiön pehtorille.

III

Se suuri hetki on siis tullut.

Matti Niemelä seisoi keskellä oikeuden istuntohuoneen lattiaa, pyöritellen lakkia kädessään ja vilkuillen vuoroin tuomaria, vuoroin lakkiaan, vuoroin yhtiön pehtoria.

Mitä ne vitkastelevat? Miks'ei pehtori astu esille ja puhu puhki asiaansa, miksi hän värjöttää oven suussa aivan kuin asiaankuulumaton syrjäinen?

Matti Niemelä rohkaisee mielensä ja luo pehtoriin pitkän, tutkistelevan katseen.

"Astu nyt esille, pukinsilmä, liuhuparta..."

Ei, siellä se vain värjöttää, puhisee, puhkuu, punastelee.

Lautamiehet istuvat liikkumattomina pitkin seiniä, liikkumattomina niinkuin kuvat, silmät puoli-ummissa ja odotellen, että asia alkaisi. Lopunhan tietää jokainen: ... "ja velvoitetaan siis Matti Niemelä..." Ja kun velvoittamisesta ei lähtisi apua, menisi talo. Sehän on selvä.

"Kun ei se jo ala, että päästäisiin loppuun..."

Matti Niemelä muuttaa asentoaan ja vilkaisee taas pehtoria.

Mitä iankaikkista ne sitkuttavat, vai aikovatko ne pitää häntä tässä nähtävillä kuin häpeäpenkillä?

Ei, tuomari selailee vain papereitaan, kuiskaa jonkun sanan kirjurille, selailee taas... jokohan tuo konstailee paperiensa kanssa koko päivän.

Nyt viimeinkin: tuomari suvaitsee rykäistä, lautamiehet tulevat asiaaharrastavan näköisiksi, nyt tuomari luo katseensa yli kärjäsälin, ja Matti Niemelä muuttaa taas asentoaan kylmän hien virtailllessa pitkin selkää.

"Onko kantaja saapuvilla?"

Tuomarin ääni ikäänkuin leikkaa kärjähuoneen hikisen ilman, ja hänen katseensa naulautuu ensin Matti Niemelään — miksi juuri häneen? — sitten yhtiön pehtoriin.

Mutta kukaan ei vastaa. Pehtori väänstelee kuin tuskissaan, näyttää kuin tahtoisi hän puhua, mutt'ei uskalla, viimein menee hän vilkuilemaan ovesta ulos ja palaa taas paikalleen, puhuttuaan jonkun sanan konstaapeli Juusperin kanssa.

"Kuinka se uskaltaakin noin konstailla oikeuden kanssa?" ajattelee Matti Niemelä, mutta sitten hän muistaa jotakin ja jatkaa itsekseen hymähtäen: "Miks'eikäs se yhtiö..."

Tuomari näyttää hämmästyvän, lautamiehet alkavat kuiskutella keskenään.

"Kuinka?" kysyy tuomari ja hänen äänensä ei enää tunnu kaikuvaan niin korkealta. "Eikö kantajan asiamies ole saapuvilla?"

Pehtori näyttää taas tahtovan puhua, mutta vaikenee, Matti Niemelä vilkuilee vuoroin tuomaria ja lautakuntaa, vuoroin ovelle, ja hengitys tuntuu käyvän keveämmin.

"Entä jos hosmestari sittenkin..."

Hän ei uskalla jatkaa ajatusta loppuun, mutta äkkiä hän alkaa tuntea suurta, ylitsevuotavaista kiitollisuutta metsänhoitaja Gyllenmarckia kohtaan.

Tuomari kääntyy konstaapeli Juusperin puoleen.

"Käskikö konstaapeli asianmukaisella tavalla asianomaiset sisään?" kysyi hän.

"Kyllä, korkea oikeus".

"Niin, että koko tupa sen varmasti kuuli?"

"Niin, korkea oikeus".

Tuoman katsahtaa yhtiön pehtoria kysyväisesti, hymähtää jotakin lautamiehille, kuiskaa sitten muutaman sanan käräjäkirjurille ja käskee yleisön käydä ulos.

Matti Niemelä kuulee käskyn, mutt'ei voi hievahtaakaan paikaltaan. Asia ei hänestä vielä ole lopussa.

"Käykää ulos", kehoittaa tuomari Matti Niemelään kääntyen.

Vastaja pyörittelee lakkiaan ja katsoo kulmainsa alta tuomaria ja lautamiehiä.

"Niin, mutta tuota... korkea oikeus..." aloittaa hän, mutt'ei saa jatketuksi.

"Onko vastaajalla jotakin esilletuotavaa?"

"Ei, mutta tuota..."

Tuomari katsoo taas lautakuntaan ja naurahtaa salassa.

"Käykää ulos sitten".

Tuomarin viittauksesta astuu konstaapeli Juusperi esille ja tarttuu vastaajaa käsivarteen taluttaen hänet ulos.

"Olehan rauhallinen", kuiskaa hän, kun onnellisesti oli päästy pirttiin, "kyllä se kanne tällä kertaa kumoon meni".

"Sitähän hosmestari Kyljenmarkki sanoi, mutt'en minä osannut uskoa..." änkytti Matti takaisin.

"Eikä siitä pitkää iloa lähde", hirtahti pehtori kuin äkäinen sonni heidän vieressään, "ensi syksynä se on taas edessä... ja aikaisemminkin, jos me vain laitamme välikäräjät".

Matti näytti kuin heräävän unesta, hän raivostui ja lähenei uhkaavasti pehtoria.

"Älä jumaliste tule siihen soittamaan suutasi tai..."

"Tai mitä?"

"Kyllä sen sitten tunnet nahassasi".

Juusperi oli kadonnut oikeushuoneen puolelle, mutta pehtorin ja Mattin sananvaihto loppui alkuunsa, kun Mattia taas huudettiin sisälle.

Koska kantaja ei ollut tullut saapuville, katsottiin kanne tällä kertaa rauenneeksi.

* * * * *

Lyhyt päätös, erinomainen päätös.

Matti olisi tahtonut antaa anteeksi koko maailmalle, yhtiön pehtorillekin, olisi melkein tahtonut hyppiä ja tanssia, jos olisi kehdannut.

Mutta hän ei kehdannut. Velka yhtiölle pysyi yhä. Se tulisi vielä kerran esille. Mutta aikaa oli voitettu.

Hän napitti kiiruusti harmajan päällystakkansa ja suuntasi kuraista maantietä myöten kulkunsa metsänhoitajanpuustellille. Hän tahtoi sanoa, että metsäherra Gyllenmarck oli paras mies koko kihlakunnassa, eikä ainoastaan koko kihlakunnassa, vaan koko maailmassa.

Puustellista vilkkuivat vielä tulet, mutta ovet olivat suljetut. Matti kolkutti, ja emännöitsijä tuli avaamaan.

Metsäherra oli jo paneutumassa levolle, häntä ei saanut häiritä.

"Niin, mutta sanokaa, että se olen minä ja että minulla on tärkeää asiaa".

Hetken kuluttua emännöitsijä tuli takaisin.

"Kyllä metsäherra tietää, että se on Matti, mutta metsäherra käskee Mattin vasta paremmin katsoa

eteensä ja laittaa niin, ettei joudu puulaakin kanssa tekemisiin. Matti menee kotiinsa nyt vain ja miettii, mitä on tehtävä, että pääsee asiasta erilleen. Niin sanoi metsäherra."

Ovi paukahti kiinni hänen nenänsä edessä, ja niin hän seisoi yksin, tuijottaen tähtitaivasta.

"Monet ovat herrain konstit..."

* * * * *

Aamulla sai Matti tietää, että yhtiön asiamies, kuului sekin olevan tuomari arvoltaan, oli puustellissa juonut itsensä niin humalaan, ettei kyennyt peukaloa liikuttamaan. Aamuyöstä oli hän sanonut antavansa palttua koko yhtiölle ja lähtenyt ajaa täryyttelemään etelää kohden.

IV

Huoneessa tuntui kostealta ja kylmältä. Koko ruumista tuntui vapisuttavan ja värisyttävän. Tai mahtoikohan se olla eilen illalla nautitun konjakin vaikutusta.

Hän puhalsi huultensa läpi lämmintä henkeä, höyry näkyi vielä kauan aikaa leijailevan ilmassa. Huone oli siis todellakin kylmä, kostea ja värisyttävä. Sellaista se saa aikaan, se alkava talvi.

Metsäherra Gyllenmarck makasi valveillaan ja katseli, miten päivänvalo kuului alaslaskettujen uutimien lävitse. Kuinka kauan hän oli ollut hereillä, sitä hän ei muistanut. Hänestä tuntui, kuin olisi hän valvonut kauan, kauan aikaa. Sellaiselta voi toisinaan tuntua, mutta se johtuu siitä, että on vähitellen, huomaamattaan herännyt. Kahvitarjotin oli ilmestynyt hänen vuoteensa viereen, puhdistetut jalkineet paikoilleen, samoin vaatteet. Niin oli tapahtunut monesti ennenkin, hänen tietensä tai tietämättään, nyt tuntui kaikki niin kummalliselta: hän oli tuntenut, että ne tuotiin, mutta hän ei ollut nähnyt eikä kuullut mitään. Joku oli liikkunut huoneessa, mutta hän ei ollut liikkujaa nähnyt eikä kuullut, hän vain tiesi, että se oli hänen emännöitsijänsä.

Hän, Gyllenmarck, oli tehnyt hyvää. Hän oli antanut Matti Niemelälle armonaikaa ensi käräjiin asti, kokonaisen vuoden.

Ellei yhtiö kustanna välikäräjiä!

Mitäpä se kustantaisi. Viidentuhannen markan asian takia. Ei kannata. Miksi yhtiön asiamiehen piti "blaskata" itsensä! Eivät ne toki kehtaakaan.

Oliko hän hankkinut itselleen vihamiehen? Yhtiöstä tai yhtiön asiamiehestä. Olkoon. Minkäpä ne voivat.

"Maikki, tuokaa puita pesään!"

Jos oli hankkinut vihamiehen, niin oli hankkinut ystävänkin. Matti Niemelästä. Oikeastaan olisi pitänyt Matille tarkemmin selittää, että asia on vain lykätty, eikä velkaa suinkaan annettu anteeksi. Mutta kai se sen tajuaa selittämättäkin.

* * * * *

Mitä! Tunturi valkoisena, maa valkoisena, ilmassa sinervä pakkastuntu. Kyllä se nyt jää, lumi, ja talvi alkaa.

Maantiellä käveli papin poika. Tyhmä poika muuten. Luki metsänhoitotutkintoa — yliopistossa tietysti, Evoa ei enää ollut —, oli pyrkinyt hänelle auskulteeraamaan. Lapsikin olisi ymmärtänyt, ettei hän huolinut auskultanteista... vai lieneekö hänellä ollut muita tarkoituksia.

Joisikohan konjakkia kahvin kanssa?

Hän joi ja humaltui, mutt'ei tullut synkkämieliseksi. Olihan hän juonut eilenkin eikä silloinkaan ollut tullut synkkämieliseksi, katkeraksi ja filosofiseksi. Kuten aina ennen.

Hän oli eilen ollut Constantin Kaarienpoika Gyllenmarck, Soiluan ja sen kanssa yhdysviljelyksessä olevien tilojen vapaaherra, rikas ja loistava. Hän oli mennyt käräjäpaikalle, vaikkei hänellä ollut sinne mitään asiaa, hän oli tavannut yhtiön lainopillisen apulaisen ja vakinaisen advokaatin.

"Ah, herra tuomari, paljon velvollisuuksia, paljon velvollisuuksia..."

"Strunt i det, herra metsänhoitaja. Pieni velkomisjuttu, joka kai tulee esille joskus puolenyön aikana."

Miks'ei hän sanonut: herra paroni? Oliko hän niin yksinkertainen, ettei *tiennyt*, vai oliko hän, Gyllenmarck, jo voittanut itsellensä suuren tuntemattomuuden.

"Miks'ette mene johonkin taloonne, herra tuomari? Aika tulee pitkäksi. Kylähän on täynnä yhtiön taloja kuin maantie pikkukiviä..."

"Resonneeraamaan niiden raakalaisten kanssa tai värisemään johonkin kamarin loukkoon. Jag tackar. Täällä näkee edes ihmisiä."

"Olette vaatimatton, herra tuomari, ja kuitenkin päämiehenne kautta samassa asemassa kuin aikoinaan Bo Joninpoika Grip: missä ikinä matkustankaan Suomessa napapiirin pohjoispuolella, saan nukkua oman katon alla..."

"Herr *baron*..."

"Jag ber, herr häradshövding."

Hän oli ollut suurenmoinen, suulas, kohtelias, hän oli ollut maailmanmies, hän oli kahdentoista vuoden kuluessa käsenyt ensimmäisen vieraan puustelliinsa. Ensimmäisen vieraan! Ihmiset katselivat, kärjäkansa katseli, hevosetkin taisivat katsella, ja herra tuomari, kaikkivaltiaan yhtiön suurivaltainen valtuutettu, hymyili.

Miksi kuipotteli Matti Niemelä alakuloisena ikkunan ääressä, nythän hän, Gyllenmarck, toimi, hän "katseli, mitä hänen puolestaan voitaisiin tehdä".

"Teillä on kodikas virkatalo, herra..."

"Ah, pyydän, yksinäisen miehen elämä... Suvaitkaa herra tuomari, maljanne!"

Konjakki helmeili ja kimalteli kuin käärmeensilmä, puhe luisti, ilta kului. Tuomarin isoäiti oli ollut — skjöldien sukua. Hauskaa kuulla. Vahinko, ettei herra tuomaria oltu nobilisoitu.

"Laskette leikkiä, herra..."

"Tarkoitan täyttä totta — skjöldien suku kai loppui arvoisaan isoäitiinne. Mikä olisi ollut luonnollisempaa kuin että isänne..."

"Olen sitä joskus ajatellut, herra..."

Miksi hän aina nielaisi "paronin"?

Konjakki kimalteli kuin kytevä tuli. Karahvi täytettiin ja tyhjennettiin, emännöitsijä katseli ihmeissään.

Metsäherra Gyllenmarck sai tietää, että tuomarilla oli vaikea virka. Palkka oli kyllä riittävä — ymmärrystä pyytävä hymyily tuomarin puolelta ehkä *liiankin* riittävä, mutta se riippuvaisuus, se alituinen painostus. Ajatella, että hänen nyt täytyi keskeyttää tämä verraton istunto viidentuhannen markan saatavan takia, jonka hän hyvin voisi itse maksaa, ellei se olisi vastoin periaatetta ja ohjesääntöä.

"Antakaa palttua viidelle tuhannelle markalle, hyvä herra. Yhtiö jaksaa sitä kyllä odottaa vuoden lisää. Kolmesataa korkoja."

"Luulen päämieheni saavan hyötyä siitä, että tuomio saadaan mahdollisimman pian. Minä luulen päämieheni pyrkivän Niemelän metsään..."

"Niinkuin satojen muidenkin metsään".

"Oikein, *vapaaherra*..."

"Minä pyydän".

"Tässä pyrkimyksessä tai näissä pyrkimyksissä, vaikkapa sitten toisten metsiin, piilee kuitenkin jotakin, niissä sykkii elämän valtimo, työ, toiminta, tuloksena rikkaus ja hyvinvointi".

"Rikkaus ja hyvinvointi niillekinkö, joiden metsiin pyritään?"

"Jos he osaavat ottaa sen oikein, ottaa itselleen hyödyn siitä".

"Niin, kylläkin, mutta täällä on kansa kokoonpantu ahkerista tomppeleista".

"Valitettavaa heille itselleen".

"Ja asia, joka ei oikeastaan liikuta minua. Sanoin vain sen, mitä joka päivä näen. Maljanne, herra tuomari!"

Konjakki välkähteli kuin tuli, joka on syttymäisillään suureen, tuhoavaan liekkiin. Tuomarin kasvot punoittivat, hänen kielensä pyrki sammaltamaan. Hän oli tehnyt viimeisen ponnistuksen ollakseen vakava, hän olisi tahtonut laulaa, mutta hänen edessään istui suuri, loistava maailmanmies, eikä hän voinut esittää.

"Mies, jonka metsään päämiehenne, yhtiö, pyrkii, on rehellinen, kunnioitusta ansaitseva, vaikka — tietysti — yksinkertainen talonpoika. Mitähän, jos antaisimme hänelle aikaa ensi käräjiin selvittää asiansa. Luuletteko, että hän pystyisi siihen?"

"Tuskin, mutta voidaan koettaa".

Herra tuomari ei tohtinut laulaa, mutta hänen edessään istui maailmanmies, ja hän tahtoi olla ainakin jalomielinen. "Voidaan koettaa". Hän ei menisi kantamaan. Hän ei voisi antaa itselleen anteeksi, jos hän jättäisi tämän harvinaisen seuran bagatellin takia.

"Minä pyydän. Riippuu itsestänne. Velvollisuus ennen kaikkea."

Gyllenmarck oli ollut suurenmoinen, tuomari alkoi tulla suurenmoiseksi. Hän voisi saada muistutuksen toimeenpanevalta johtajalta. Saakoon — kyllä hän silti toimeentulee, vaikkei olekaan rikas. Jos hän olisikin rikas, ei hän olisi yhtiön virkamies. Sellaiseksi kelpaa vain köyhä saatana, jota on helppo hallita. Ottaa vain velat haltuunsa...

"Mutta herra tuomari!"

"In vino veritas... Ja tiukentaa remmejä tarpeen mukaan. Suuressa koneessa ei ainoakaan pyörä saa klikata."

"Suokaa anteeksi, hetkinen vain!"

Gyllenmarck oli juossut — todellakin juossut käräjätalolle. Miks'ei Matti Niemelä ollut häntä uskonut. Sama se. Hän oli pitänyt sanansa niinkuin ihmi... ei niinkuin aatelismies. Istukoon siellä ja menköön oikeuteen, mitäpä se häneen tuli. Sittenpä hän näkee.

Tuomari oli sillä välin tullut tunteelliseksi. Konjakki paloi karahvissa kuin tulipallo, yhtenä ainoana, suurena liekkiä. Herra tuomari tahtoi oitis pois etelään, suoraan tästä paikasta, emännöitsijä oli saanut mennä viemään sanaa kuskille.

Tuomari oli ollut liikutettu: Gyllenmarck oli hienoin mies, jonka hän koskaan oli tavannut. Hei vaan, hevonen!

"Du gamla du fria,
du fjällhöga nord..."

Ja laulu oli kaikunut ja kärrynpyörät kolisseet iljanteisella maantiellä. Hei vaan sitä Lappia, sitä korkeata Pohjolaa!

* * * * *

Oliko hän pettänyt ketään, tuomaria esimerkiksi? Tai Matti Niemelää, talollista?

Hänhän oli vain kutsunut tuomarin vieraakseen ja ollut comme il faut, tarjonnut parasta, mitä talo voi tarjota, parlamentteerannut. Ja sitten sanonut asian suoraan. Eikä hän ollut koskaan Matti Niemelällekään luvannut mitään, oli vain sanonut miettivänsä. Mitäpä häntä yhtiön ja Matin keskinäiset asiat liikuttivat!

Ja mikä oli tuomari? Joku nivel suunnattomassa ruumiissa, jota sanottiin Kannanlahti-yhtiöksi, nivel, joka voitiin poistaa kivuttomalla leikkauksella ja korvata paremmalla, jos tarvittiin. Kipua, tuskaa tuntisi vain nivel itse, mutta se ei ruumista liikuttaisi. Ruumiissa oli elimellistä vain aivot, ja aivot istuivat kaukana kaupungissa... niinkuin hämähäkki keskellä verkkoa.

Entä mikä oli Matti Niemelä! Rehellinen ja ahkera, vaikka vähän yksinkertainen mies, jonka suurin

onnettomuus oli se, että hän oli perinyt joltisenkin mukiinmenevää metsää.

"Kas, totisesti! Enkö minä, vanha aasi, olekin humalassa!"

Hän oli humalassa, eikä se ollut ensimmäinen eikä viimeinen kerta. Hän oli ollut vapaaherra, primus inter pares, tuomarin kanssa, hän ei ollut synkkämielinen kuten ennen, hän tunsi iloa.

Maljasi Gyllenmarck, sinä olet sentään tehnyt jotakin muutakin kuin hoitanut kuolettavan virkasi ja pakoillut sisintäsi ja kalvavia muistoja.

Eikä hän sittenkään ollut tehnyt mitään. Hän oli "blaskannut itsensä" pahemmin kuin tuomari, hän oli aasi, nauta, pölkkyä, mikä muu tahansa, vaan ei Constantin Gyllenmarck.

Hän oli nukahtanut, sitten taas herännyt, päätä pakotti. Tuossa katseli puoleksi tyhjennetty karahvi häntä sohvapöydällä, konjakki niin äitelän makeana ja vetelän näköisenä, kuin olisi se viattominta siirappia, vähän risiiniöljyä ja punssia seassa.

"Hyi helv...!"

Kaksitoista vuotta yhdessä tuon karahvin kanssa. Mitä vielä — olihan työhuoneessa tuhat nidosta, merkitsivät nekin jotakin. Hän oli lukenut ne kaikki. "Wiskottenin perheen" sata kertaa. Siihen perheeseen hän ei olisi sopinut, niinkuin ei sopinut Gyllenmarckienkaan vapaaherralliseen perheeseen. Olihan hän lisäksi — papin tyttären mielestä, niinkuin oli, Herra tiesi mistä, kuullut — intresantti. Sehän on selvää. Mies, jonka nimi on Gyllenmarck, on aina intresantti, vaikk'ei olisi tehnyt muuta kuin syntynyt ja vaikkei omistaisi muuta kuin luunsa ja luita verhoavan nahan.

Oliko hänen aikansa pitkä? Oliko hän tylsistynyt. Hän tappoi ajan, ja aika tappoi hänet ja molemmat kuluivat vähitellen, vähitellen, mutta sitä varmemmin.

Ilta hämärsi, olo oli tummaa ja raskasta. Gyllenmarck puolinukuksissa, tuntematta mitään, ajattelematta mitään.

Ja karahvi, jossa konjakki oli lämmennyttä ja äitelää, katseli häntä surullisesti, kunnes peittyi pimeään.

Taas oli yksi päivä mennyt. Gyllenmarck nukkui.

V

Koko maanpiiri oli kuin hyistä huurua täynnä, huurua, joka jäädytti sieraimet, silmäripset, parran, kaikki, mistä huokui lämpöä, ja muutti ne jääpuikoiksi. Huurun yläpuolella oli haljakka taivas ja alapuolella narsskuva lumi, ja huurun keskeltä kuului räiskähdyksiä ja paukahduksia, metsästä, rakennusten nurkista, huonosti tehdyistä aidoista.

Jossakin kaukana uivat tunturit ja vaarat huurun ja usvan keskellä, ja sulana oleva koskipaikka suitsutti kuin kraateri sitä hyistä huurua. Se oli kuin helvetin portti, se huurua suitsuava sula, ja kun Gyllenmarck katseli sitä Niemelän pirtin ikkunan takaa muistui hänen mieleensä lause, jonka Dante aikoinaan oli nähnyt infernon portin päällä.

Talon naisväki kulki kiireesti pihan poikki, ja tullessaan sisään joku aina tömähdytti halkosylyksen takan eteen, mutta joku sisällä olijoista juoksi sulkemaan auki jääneen pirtin oven, estääkseen jäätävän huurun sisääntulon. Posket punottivat, silmät loistivat ja hengitys kulki vapaammin kuin pitkiin aikoihin.

"Sinä et siis saa mistään sitä viittätuhatta markkaa?" kysyi Gyllenmarck.

"Ei se siltä oikein näytä", vastasi Matti Niemelä. "Kävinhän tuota puhumassa Sauvaaran ison rikkaan kanssa, mutt'ei se sanonut tietävänsä keinoa". "Samaa sakkia", murahti Gyllenmarck ja tuumaili oliko laittanut itsensä jonkunlaiseen välikäteen.

Niemelän talossa lämmitettiin kaikkia kamareita, ja pienimmät lapset katselivat sormi suussa metsäherra Gyllenmarckia, josta viime aikoina oli ruvettu kertomaan, että hän oli aivan samanlainen paroni kuin se, joka takavuosina oli häätänyt sata torpparia. Vanhin tyttö tarjoili kahvia, ja Gyllenmarck

huomasi, että hänellä oli puhdas iho ja ujo, kirkas katse ja että hän kiusallista huomiota herättämättä olisi voinut kävellä parketilla, suuren ihmisjoukon katsellessa. Sellaista kävelytapaa ei hän ollut täälläpäin tavannut ja hän tunsii jonkunlaisen virkistävän tunteen sisässään, joka tunne ei kuitenkaan kohdistunut tyttöön.

Mutta pirtin takassa räiskyi valkea, valaisten keskilattiaa ja lämmittäen peräseinälle asti; koko huoneessa oli viihtyisä, lämmin tunnelma, ja Gyllenmarck ajatteli, että olisi hän saanut kymmentä vuotta aikaisemmin istuskella pirteissä takkavalkean ääressä ja että olisi se kovaa, jos Matti menettäisi Niemelän. Minkäpä hän sille kuitenkaan mahtaa.

Kun sitten taivaanranta alkoi romottaa punaisena, niinkuin jossakin kaukana olisi ollut tulipalo, kun pakkaneen kiihtyi ja tähdet alkoivat syttyä taivaankannelle ja vaarojen ja tunturien ääri viivat erottautua jyrkempinä ja uhkaavampina, juuri silloin, kun poronlihalientä kannettiin pirtin pöydälle ja Gyllenmarckille sanottiin: "tuolla kamarissa ois hosmestarille", näkyi talvitiellä retkue. Etunenässä oli kolme hevosta, joiden sieraimet höyryivät ja jotka juoksivat pikku hölkkää, pääsemättä kuitenkaan eteenpäin sen nopeammin kuin kovasti käydenkään. Kahdessa ensimmäisessä reessä istui susiturkkiin käärittyjä olentoja, mutta kolmannessa reessä oli kaikenlaista tavaraa ja sen takana kulki taaja miesjoukko, hypellen ja lyöden käsiään yhteen ja tuoppien toisiaan tienposkessa oleviin kinoksiin. Muutamat yrittivät onnellistuttaa usvaista ilmaa ja toisiaan laulunpätkillä, mutta toiset huusivat ja kiroilivat, ja kiroilu, mekastus ja laulu kuuluivat kilometrin päästä Niemelän talon pirtin peräpenkille asti, jolla talon isäntä istui, loi katseen talvitielle ja lausui synkeästi:

"Saatana!"

Kuullessaan isännän puoliääneen kiroavan tuli emäntä uunin luota ja vilkasi hänkin pimenevälle talvitielle.

"Kyllähän ne maksavat... ei sen puolesta", mutisi hän ja katsoi Gyllenmarckiin, aivan kuin pyytääkseen hänen tukeaan mielipiteellensä, "mutta..."

Mitä mutta-sanalla alkavan lauseen piti sisältää, sai Gyllenmarck arvata.

"Maksavat minkä maksavat," sanoi isäntä.

"Menisitte syömään nyt," kehoitti se puhdasihoinen, ujokatseinen tyttö Gyllenmarckia, ja Gyllenmarck ajatteli, että kyllä tuo on ollut ainakin kansanopistossa. Sitten hänen mieleensä muistivat säterjäntat, joiden kanssa hän Norjassa oli tehnyt tuttavuutta vehmaan nuoruutensa värikkäinä päivinä, ja hän rupesi aprikoimaan, mistä mahtoi johtua, että täälläpäin nuorilla tyttöilläkin on suuret ja pullottavat vatsat, niinkuin olisivat raskaina koko joukko. Tällä puhdasverisellä, kirkassilmäisellä, jonka nimi kuului olevan Lyyli, ei ollut...

Kun hän oli päässyt tähän asti mietteissään, joita hän itse ei koettanut millään tavalla ylläpitää, aukeni ovi, ja neljä susiturkkia, joiden kaikkien sisältä kuului kova-ääninen ja vastausta vaativa "iltaa", astui sisään. Talonväelle näkyi tuottavan ponnistuksia, ennenkuin he saivat tervehdykseen vastatuksi pakotetulla ja hiljaisella äänellä.

Mutta Gyllenmarck oli komea katsella, hän oli kolme kyynärää ja tuuman, eikä hän vastannut tervehdykseen halaistua tavua.

Neljän turkin yläpuolelta lensi pirtin penkille neljä karvalakkia, joiden alta paljastui neljä mitä erilaisinta päätä, ja vähitellen alkoi turkkien sisältä purkautua esille neljä mitä erilaisinta miesolentoa, jotka kaikki olivat Kannanlahti-yhtiön pomoja ja siis suuria herroja.

Yhä kuitenkin syöksi avoin ovi pirttiin miehiä, toiset laukkunieikkoja, toiset laukuttomia, kaikki turkittomia. Toiset näistä hihkaisivat jonkun tervehdyksen ja heittivät laukut penkille tai penkin alle, toiset olivat tervehtimättä, muutamat kohentelivat lakkejaan, mutta toiset pitivät ne ankarasti päässään; kaikki he kuitenkin sijoittuivat pitkin penkkejä, ja useimmat kaivoivat esiin mikä minkinlaatuisen tupakkaneuvonsa. Muutamat kävivät oitis lattialle pitkäkseen.

Viimeisenä astui sisälle koko maailman Walliini, joka viisikolmatta vuotta sitten kuului olleen herra, mutta tehnyt väärennyksen ja, istuttuaan neljä vuotta linnassa, joutunut jätkäksi, joka teki työtä saadakseen juoda. Nähdessään Gyllenmarckin veti koko maailman Walliini kulmansa ryppyyn, teki kunniaa kuin sotamies — mitäpä ei sellainen puolihullu tee usuttamattakin, varsinkin jos on päissään, niinkuin tuo raukka nytkin näytti olevan, — pysähtyi Gyllenmarckin eteen ja huusi niin, että pirtti kajahti:

"Go' afton, herr baron".

Sitten hän rupesi veistelemään puu-ukkoja lapsille, mutta Gyllenmarck oli komea nähdä, hän katseli koko maailman Walliinia ja ajatteli vain: raunio.

Askareet alkoivat taas pirtissä sujua, sillä Walliinin esiintymisen jälkeen oli pingotetun mielialan jännitys vähän lauennut. Gyllenmarck unohti, että hänen ruokansa jäähtyi kamarissa.

* * * * *

"Onko sinulla heiniä, Matti?"

"On kylläkin".

"Menepä antamaan hevosille!"

"Ottakaa itse ladosta ja antakaa samalla kuin asetatte ne yöksi".

"Joutaisit itse mennä. Ensi vuonna näihin aikoihin kieputat koreasti".

"Se on sen ajan asia, jos on".

— Ei koskaan, ajatteli Gyllenmarck.

"Missäs se lato on?"

"Navetan takana. Joudatte hakea".

"Entä jos varastamme".

Matti aikoi vastata: "Eihän se olisi ensi kerta", mutta sanoikin vain:

"Vahinko minun, rangaistus teidän".

"Onpa suusi kasvanut viime näkemältä".

"Saisiko talossa ruokaa?" kuuluu sivupenkiltä jätkien joukosta.

"Miks'ei maksua vastaan".

Tällainen vastaus loukkaa jatkää silloin, kun hänellä on rahaa, ja siksi singahti sivupenkiltä ilmoille tärkevä: "Perkele".

"Parasta olla kiroilematta. Täällä on lapsia".

"Kuiskutellako täällä pitäisi?"

"Tämä ei ole mikään puulaakin tukkipirtti".

"*Vielä*", jatkoi yksi niistä, jotka susiturkeista olivat esille kömpineet, painokkaasti, ja jätkäät säestivät naurulla. He olivat tällä kertaa solidaarisia pomojensa kanssa.

— Onkohan tämä alkusoittoa? ajatteli Gyllenmarck ynseydessään.
Ärsyttääköhän se niitä tahallaan?

Susiturkeista kömpineet istuivat pöydän edessä olevalla penkillä ja koettivat keskenään päästä puheen alkuun, mutta se ei tahtonut luonnistua. Huoneessa istui yksi, kieltämättä herra, jolle he näyttivät merkitsevän samaa kuin tyhjä ilma. Sellainen painostaa.

Nyt oli Gyllenmarck erakko, ynseä, harvasanainen, ei kenenkään tuttava, vielä vähemmän ystävä, ei koskaan pyytänyt mitään eikä antanut mitään, lisäksi kierteli huhu, että hän oli valtioneuvoksen poika ja paroni, tietysti rikas — tietysti! — kuinka voi tällaiseen suhtautua tukkipomo, joka juoksi sinne, mihin korkeampi pomo käski! Mennäkö puhumaan ja sanoa, että ulkona on kova pakkanen. Mutta ellei se siitä pitäisi, ja tietäähän se sen muutenkin. Eikähän se edes heihin katsonutkaan.

Neljä miestä, jotka susiturkeissaan olivat olleet suuria herroja, istui noloina ja nuopeina irtopenkillä pöydän edessä ja miettivät, miten päästä alkuun.

Mutta Gyllenmarckin mieleen juolahtivat taas ne suuret ja poimukkaat aivot siellä kaukana kaupungissa, joiden käskystä tämä jätkäjoukko pomoineen oli liikkeessä, ja sitten hän oli näkevinään vuolaan Tuntsan mahtavan, monihaaraisen käsivarren, jonka reunoilla nämä ja tuhannet näiden kanssa liikkuvat kuin pikkusyöpäläiset jättiläisen käsivarsilla, noiden suurten, kylmien aivojen viittauksesta.

Ja ilta kului, ja käryvä öljylamppu oli aikoja sitten sytytetty, ja se nuori, tervevereninen tyttö kanteli

ruoka-astioita pöytään ja porontaljoja lattialle, mutta koko huoneen täytti ruuanhaju, poronhaju ja erilaiset hiet, puhe alkoi vaimeta, lusikat helistä, ruualla täyteen ahdetut miehet röyhdeli. Niin, pian olikin yö, tähtikirkas pakkasyö erämaan talon ympärillä, ja sadan sylen päässä kohisi sula koski, niinkuin helvetin portti.

Talon vanhin tytär meni laittamaan tiloja kamareihin niille, jotka olivat ajaneet reessä, susiturkkien sisässä, ja Gyllenmarck meni levolle siihen kamariin, jossa jäähtynyt ruoka häntä odotti.

* * * * *

Oli määrätty, että Gyllenmarckin tänä yönä piti saada yksi uusi elämys niiden entisten lisäksi, joita hän vuosikymmenen oli vatvonut ja koettanut unohtaa.

Kun hän kuunteli kosken kohinaa, joka nyt yöllä kuulosti kumeammalta ja peloittavammalta kuin päivällä, ja ajatteli, oliko hänen Matti Niemelän pulaan suhtauduttava mitenkään — sillä eihän se ollut hänen asiansa — kuului viereisestä huoneesta, johon parin turkkiniekoista piti tulla nukkumaan, ähkymistä ja puhkumista ja supinaa ja kahinaa, aivan niinkuin siellä kaikessa hiljaisuudessa olisi tapeltu, ja ähkynän ja kahinan yli kirahti viimein kirkas ja selvästi lausuttu: "Ann' jumalaut' olla mun rauhassa". Silloin Gyllenmarck hörästi korviansa ja kuuli matalamman ja hengästyneen äänen koettavan ikäänkuin tyynnyttää: "Enhän minä sinulle mitään tee, älä nyt viitsi", johon taas kirkas, mutta myöskin hengästynyt ääni tuskastuneesta kiljahti: "Mene helvettiin, sen oinas!" Sitten taas tuntui tappelu jatkuvan ja toisen huoneen lattia tärähti, niin että Gyllenmarckin lamppu horjahti, sitten kuului aivan kuin hammasten kiristyksen sekainen vihan kiljahdus.

Vaikk'ei Gyllenmarckin tapoihin kuulunut sekaantua toisten kahdenkeskisiin edesottoihin edes pyydetäessäkään, katsoi hän nyt kuitenkin velvollisuudekseen puuttua asioiden kulkuun ja koetti avata ovea, mutta kun se oli salvassa, potkaisi hän ovea, niin että lukko irtautui, jääden surullisena roikkumaan yhdestä naulasta, ja silloin hän huomasi, kuinka vanhin ja vahvin niistä turkillisista päästi otteestaan sen terveverisen, ujosilmäisen tytön, ja tuijotti häntä punaisin naamoin ja pukinkatsein. Tyttö oli valkea ja punainen ja pillaiti itkuun, nähdessään Gyllenmarckin.

"Tuo mies...", aloitti hän, mutt'ei saanut sanotuksi loppuun.

Ja Constantin Gyllenmarck, jota eivät toisten asiat liikuttaneet, tunsu otsasuoniensa pullistuvan, ja hän tarttui miestä hartioihin, nosti kohoksi ja heitti sitten lattiaan, niin että lattia tärähti lujemmin kuin edellisellä kerralla, viskattu älähti ja jäi siihen makaamaan suu verta pursuten. Sitten hän katsoi tehtävänsä päättyneeksi, työnsi tytön edellään huoneeseensa ja sulki oven.

Tämä oli sen määrätyn elämyksen edellinen osa, joka ei vielä oikeastaan ollutkaan mikään elämys, vaan ruma tapaus. Jatko on seuraava. Gyllenmarck sanoi sille puhdasveriselle, vielä värisevälle työlle, jonka hän oli otaksunut käyneen kansanopistossakin, että hänen on selvintä hakea vuodevaatteensa ja nukkua hänen kamarinsa nurkassa tämä yö. Tämä oli Gyllenmarckista itsestään lankeavaa ja luonnollista eikä hän ollenkaan ottanut lukuun sitä mahdollisuutta, että tyttö pitäisi häntä samanlaisena eläimenä kuin sitä, joka virui jossakin toisen huoneen loukossa. Tapahtui, kuten Gyllenmarck tahtoi, ja vasta jälkepäin hän tuli ajatelleeksi, miten tyttö oli selvittänyt asian vanhemmilleen.

* * * * *

Tämä yö oli sitten taas sellainen, ettei Gyllenmarck saanut itseään komennetuksi nukkumaan. Lamppu paloi ja Gyllenmarck valvoi, ulkona kohisi koski, revontulet tanssivat ja tähdet kimmelsivät, koko talossa oli rauhallista ja hiljaista, ja se nuori, korkeapovinen, puhdasihoinen tyttö hengitti raskaasti ja rauhallisesti porontaljalla vällyn alla Gyllenmarckin kamarin loukossa.

Silloin Gyllenmarckissa heräsi joitakuuta vaistoja.

Ensinnäkin heräsi suuri viha niitä kaupungissa majailevia suuria ja kylmiä aivoja kohtaan, jotka olivat muodostaneet valtavan Tuntsan kaikkikukistavaksi, imeväksi käsivarrekseen ja jotka tanssittivat tuhansia ja kymmeniä tuhansia ihmisiä aivan niinkuin parhaaksi näkivät. Hän tunsu, että tämä viha oli hänessä uinunut jo kauan aikaa, mutta että se nyt vasta heräsi tajuttavaksi.

Toiseksi hän tunsu, että hänen huomaansa oli uskonut itsensä joku, joka raskaasti ja rauhallisesti nukkui tuolla nurkassa kuuden askeleen päässä hänestä. Hän oli pelastanut nukkuvan jostakin — niin, samahan se, mistä, pelastanut joka tapauksessa. Kukaan ei aikaisemmin ollut uskonut itseään Gyllenmarckin huomaan turvallisesti ja luottavaisesti, niinkuin tuo tuolla nurkassa, tuo, jonka rinta kohosi ja laski. Älä pelkää, tyttöseni, minä, setä Gyllenmarck, valvon, ettei mitään pahaa sinulle tapahdu.

Vähitellen, itse tietämättä kuinka, tuli hän sellaiseen johtopäätökseen, että Matti Niemelän talo on

pelastettava tukahduttavan hirviön kourista. Millä keinoin — no niin — sitä hän saa ajatella. Mutta tämä rauhallinen kolkka on autettava jaloilleen.

Tähän päätökseen tullessaan ei Gyllenmarck ottanut huomioon, että kaikki erämaan talot olivat yhtä rauhallisia kolkkia, useimmat vain likaisempia, riitaisempia ja runottomampia kuin Matti Niemelän omistama rauhallinen kolkka.

Lamppu alkoi kärytä, kunnes se kokonaan sammui, eikä Gyllenmarck enää oikein varmaan tiennyt, oliko hän hereillä vaiko nukuksissa.

Hänestä tuntui, kuin olisi hän oman itsensä puolueeton, kirkkaankylmä syrjästäkatselija ja hänen edessään liikkui kuin näyttämöllä eräs metsäherra Constantin Gyllenmarck, joka oli tuuman ja kolme kyynärää ja jolla oli kotkannenä, synkkä ilme silmissä ja harmaita oraita hiuksissa. Tällä metsäherralla ei ollut menneisyyttä eikä tulevaisuutta, hän liikkui äänettömänä kuin varjo, vatvoi raskaita ajatuksia, joista hän ei päässyt erilleen, luki kirjoja, joi itsensä humalaan yksinäisyydessään ja pelkäsi ihmisiä, koska ne voisivat kysyä: "Minne olet pannut tulevaisuutesi ja isäisi omaisuuden, paroni?" Ja tämä metsäherra vaelsi kirkkaassa laaksossa tuntureiden ja vaarojen keskellä, mutta tätä kirkasta laaksoa varjosti eräs suunnaton hirviö, jolla kaikkialla oli kynsiä, kypäliä sekä kimmeltävää kultaa. Laakson ihmisiä painosti joku tukahduttava tunne, joka johtui heidän yllään lepäävästä hirviöstä, saavuttamaton kulta kuumensi heidän mielensä ja kaikilla heillä oli orjan merkki otsallaan. Sitten nousi se metsäherra Gyllenmarck, jonka hän näki edessään näyttämöllä, korkealle, kaljulle tunturille, josta näki laajalti maailmaa ja jossa ei käppyräisinkään katajapensas menestynyt, ja siellä virtasi hänen suoniinsa raikasta, puhdasta ilmaa, joka pani veret liikkeelle.

Kun hän heräsi, oli jo selvä päivä, tukkilaiset olivat jo aamuhämärissä poistuneet, ja se ujosilmäinen tyttö, jonka hän joskus oli pelastanut, tarjosi hänelle kahvia.

"Äiti oli aamulla vähän vihassa", sanoi se tyttö.

Gyllenmarckin sielun läpi vilahti eräs aavistus, mutta hän kysyi kuitenkin:

"No?"

"Kun minä vaivasin metsäherraa..."

Tapahtui jotakin, jota ei ollut pitkiin aikoihin tahtomatta tapahtunut. Gyllenmarck purskahti välittömään nauruun.

VI

Gyllenmarck oli saanut vieraaksensa erään nuoruutensa ystävän.

Käsite ystävä, samoin kuin käsite vieraskin, olivat Gyllenmarckille jo aikoja sitten olleet voitettu kanta: molemmat olivat haihtuneet samalla kertaa kuin Gyllenmarckien perintötilakin. Nytemmin kävi Gyllenmarckin luona vain sellaisia vieraita, joilla oli jotakin asiaa.

Tällä vieraalla, tällä Erik Wegenerillä, ei ollut mitään erikoista asiaa, hän oli vain muuten tullut katsomaan, miten Gyllenmarck jaksoi. Eikä se ollut niinkään vähäpätöinen urakka: hän oli saanut istua yön ja pari päivää junassa, ajaa kolme neljä päivää huonokulkuisilla hevosilla, taistella vilua vastaan vetoisissa ja likaisissa kievareissa, istua päiväkaudet viiltävässä pakkasessa, ja hän oli kuitenkin tullut.

Kevät ei antanut vielä pienintäkään merkkiä itsestään, talvi lepäsi vielä maailman yli raskaana ja painostavana, lumi helisi pakkasessa kuin teräs, milloin ei vihlova pyörre puhaltanut esiin tunturien lomista ja peittänyt kaikkea kirvelevän kylmään, valkeaan pyörteeseen.

Matkalla Erik Wegener oli kuullut, että Korjan kylässä oli kaadettu kolme karhua, hän oli kuullut susien ulvonnan vaarojen kupeilla ja nähnyt raadeltuja poroja makaavan teitten varsilla, hän oli luullut tulewansa köyhyyden ja kauhistuksen esikartanoihin.

Mutta perille hän oli tullut joka tapauksessa ja nyt hän istui Gyllenmarckin lämpöisessä työhuoneessa, katseli valkean räiskettä ja maisteli totia.

Hän oli paljon kärsinyt ja paljon tehnyt työtä, tämä Erik Wegener. Hän oli tehnyt työtä, säästänyt, koonnut omaisuutta — Gyllenmarckhan tiesi, ettei hän ollut mikään miljoonamiehen poika — ja tullut

rikkaaksi mieheksi, niinkuin sanotaan. Hänellä oli ollut talo, rahaa ja osakkeita, hän oli ajanut omilla hevosilla...

"Tuo nyt ei ole mikään erikoinen nautinto", ajatteli Gyllenmarck ja tunsi jonkunlaista etäistä kirvelemistä.

... Sitten oli perustettu suuri saha Tuntsan varrelle ja hän oli kiinnittänyt siihen melkein koko omaisuutensa. Eihän se omaisuus suuri ollut, mutta omaisuus hänelle joka tapauksessa.

Yrityksestä toivottiin suuria, metsää sai melkein ilmaiseksi, ellei juuri kruunulta, niin — tässä Wegener hymähti ja Gyllenmarckin sydäntä vihlaasi toistamiseen — niin talonpojilta.

Mutta sitä metsää ei koskaan saatu: Kannanlahti-yhtiö kulki aina edellä, kallistutti kaikki, eikä antanut toisen saada mitään. "Odotetaan, ei kai tuo ikäänsä jaksa, kylvetään lisää rahaa, yhä vain rahaa ja rahaa". Mutta Kannanlahti-yhtiö kulki sittenkin aina edellä ja viimein se antoi armoniskun: nielasi koko Wegenerin ja kumppanien yrityksen polkuhinnasta, melkein ilmaiseksi.

Ja kuinka nöyryyttävällä tavalla!

"Kannanlahti-yhtiö tarjoutuu ostamaan liikkeen, sillä herrat tulevat kaikissa tapauksissa kärsimään tappion tappion jälkeen. Kannanlahti-yhtiö ei kuitenkaan voi käyttää hyväkseen herrojen sahaa. Paikka on huonosti valittu: se ei ole mikään suursahan paikka, enintään paikallista tarvetta tyydyttävän sahan, vesisahan. Eivätkö herrat ymmärrä, että vientiä varten perustetun sahan tulee olla suurten liikeväylien varsilla tai ainakin kivenheiton päässä niistä? Herrojen yritys oli alusta alkaen kuolemaantuomittu. Eikä hyödytä ollenkaan viekoitella meidän työnjohtajiamme herrojen palvelukseen, he ovat yksinkertaista väkeä, eivätkä omin voimin voi mitään, heillä täytyy olla *johtoa*..."

"Ne suuret, kylmät aivot", ajattelee Gyllenmarck.

Ja sitten oli Kannanlahti-yhtiö maksanut rahat, kaikki yhdellä kertaa.

"Tämän he maksavat, ei enempää. Elleivät herrat siihen tyydy, tehkää konkurssi. Herrat ovat jo tarpeeksi leikkineet puutavaraliikettä."

Mikä auttoi? Täytyi ottaa tai tarttua kerjuusauvaan. Kannanlahti-yhtiö oli sittenkin ollut jotenkin hienotuntuinen.

* * * * *

"Teillä ei ollut tarpeeksi rahaa", sanoi Gyllenmarck.

"Ei, emmekä olisi millään tavalla koskaan niin paljoa saaneetkaan, että olisimme pystyneet Kannanlahti-yhtiön kanssa millekään. Nyt minä olen aivan förbi."

"Kuinka olit niin lyhytnäköinen?"

"Uskoin ihmisiä ja omaa laskelmataitoani".

"Hm. Etkö sure, kun et ole rikas enää?"

"Sure!" — Erik Wegener naurahti melkein iloisesti. — — "Tarkoitatko todella, että surisin? Siihen ei minulla ole aikaa. Minä voin aloittaa uudelleen, enhän ole vielä vanha, minulla on elämää vielä yllinkyllin jäljellä."

Gyllenmarck tunsi ikäänkuin raittiin, nuorruttavan kevätuulahduksen: elämää vielä yllin kyllin jäljellä.

Erik Wegener oli häntä vanhempi iältään. Mutta Erik Wegener teki työtä, hänellä ei ollut aikaa vatvoa menneisyyttä, jota hänellä ei oikeastaan ollutkaan, hän oli nykyhetken, työn ja tulevaisuuden mies, hän ei ollut huveltanut monen sukupolven kokoamaa omaisuutta, hänen ei tarvinnut karttaa ihmisiä.

* * * * *

Kuitenkin, miksi hän oli tullut tänne, katsomaan Constantin Gyllenmarckia, kuten sanoi? Aikoiko hän repiä auki haavat, joita Gyllenmarck koetti parantaa, vetäisikö hän esille vanhat muistot ja alkaisi haastella Gyllenmarckien suuresta valkoisesta Soiluasta, jota tammetsatvat varjostivat.

Gyllenmarck kavahti näitä asioita ja pelkäsi. Silloin olisi kaikki, minkä hän mahdollisesti oli voittanut, menetetty. Häntä kiusasi tahtomattaan Wegenerin pelkkä läsnäolokin.

"Sinähän asut kuin ruhtinas", sanoi ystävä.

Gyllenmarckin olisi tietysti täytynyt hymyillä ja kiittää kohteliaisuudesta, mutta hän vastasi vain:

"Niinkö arvelet?"

"Niin. Mikäpä on ollaksesi? Toimitat terveydeksesi virkasi vähäpätöiset tehtävät, et kysele keneltäkään, et ole kenestäkään riippuvainen, palkka kannetaan nenän eteen, elämä pelkkää huolettomuutta. Mutta eikö yksinäisyys toisinaan ala piinata?"

"Minkä tuo tehneepi".

Hän, Erik Wegener, oli tullut katsomaan, millaisia nämä raukat rajat oikein ovat, nämä viheliäisyydessään ylistetyt.

Hän oli erehtynyt. Suurpiirteistä tosin, mutta yksitoikkoista, iankaikkisen yksitoikkoista. Täällä hän ei voisi lepuuttaa hermojaan. Tuntureita siellä ja samoja täällä, kaikki niinkuin kumoonkäännetty, suunnattomat padat, toinen vain korkeampi, toinen matalampi, ei pienintäkään syrjähyppyä yksitoikkosisissa ääriviivoissa...

"Olisit mennyt Norjaan..."

Välillä sitten vain ikuiset metsät ja kamalat aukeat, tietysti soita ja vetisiä niittyjä, joku joki siellä täällä metsän uumenissa. Ja entä sitten? Eikö täällä ollut kenelläkään muulla mitään sanomista kuin Kannanlahti-yhtiöllä? Pitkin matkaa hän vain oli kuullut siitä, niinkuin ei muita olisi ollutkaan. Tuossa on Kannanlahden puulaakin talo, se tuli sen haltuun silloin ja silloin, tuo tuossa myös, siinä on isännöitsijänä se ja se, entinen isäntä joutui maantielle; tuossa on Kannanlahti-yhtiön lanssimaa, tuossa sen tukkeja, ne kai uitetaan keväällä, tässä lossissa veistetään proomua, joka kannattaisi Kannanlahti-yhtiön automobiilin, tässä Kannanlahti-yhtiön rakentama silta, tuossa sen rakennuttama kansakoulu, lahjana annettu, kun se ensin oli syönyt koko kylän köyhäksi.

Satapäinen jätkäjoukko tulee vastaan — ne ovat tietysti Kannanlahti-yhtiön jätkiä; mies sivuuttaa komealla oriillaan kurjan kievarikonin, se on tietystikin Kannanlahden puulaakin pomoja. Ja taas: tukkilaisasuntoja, punaseinäisiä talonpoikaistaloja, pomojen asuntoja, kirkonkylässä suuria, valkeita taloja, kaikki Kannanlahti-yhtiön.

"Herra Jumala, ovatko täällä edes sielut ihmisten omia? Eivätkö nekin ole Kannanlahti-yhtiön! Ja miten mainitaan Kannanlahti-yhtiön nimi: kuiskaamalla, kunnioittavasti, aivan kuin pelattaisiin loukata jotakin suurta, kaikkivoipaa, jolla on korvat kaikkialla..."

"Niin sillä onkin", vakuuttaa Gyllenmarck hiljaisesti.

"Peuraniemellä sanottiin Kannanlahti-yhtiön metsäpäällikköä 'leivän isäksi', sanottiin, että hänellä oli valta laittaa nälkävuosi kolmeen kihlakuntaan, jos hän vain halusi. Ja hän oli sen kerran tehnytkin, kun työmiehet olivat alkaneet lakkoilla. Onko se totta?"

"Kyllä se on totta".

"Kuinka väestö voi sellaista kärsiä? Eivätkö nämä ole niitä Pohjolan ylpeitä, jäykkäniskaisia talonpoikia?"

Gyllenmarck kohautti olkapäitään.

"Tavallaan ylpeitä kylläkin", sanoi hän, "rentoja ainakin, niinkuin täällä sanotaan. Mutta heitä on petetty, eivätkä useimmat osaa säästää. Onhan täällä sentään rikkaitakin."

"Mutta on kauheata ehdoin tahdoin pettää ..."

Gyllenmarck naurahti kuivasti.

"Ellei kruunulta saa halvalla, saa talonpojalta", virkahti hän.

Erik Wegener puraisi huultaan ja koetti salata punastumisestaan.

"Heitä pitäisi valistaa", sanoi hän.

"Valista sinä heitä, jos huvittaa. Ennen katastrofia he eivät usko, jälkeensä se on myöhäistä."

Erik Wegener ei ollut huono mies, hän oli rehellinen, hän oli oikeudenmukainen, hän teki työtä ahkerasti, hän oli kukistunut, mutta hän oli jälleen nouseva. Hän ei ollut hylännyt Gyllenmarckia silloin kuin Gyllenmarckien perintötila haihtui, päinvastoin oli Gyllenmarck kadonnut hänen näköpiiristään, hän oli matkustanut kokonaisen viikon, saadakseen lapsuutensa ja nuoruutensa ystävän luona

viihdyttää hermojaan tappionsa jälkeen. Nyt istui hän ensimmäistä iltaa ystävänsä luona, hän oli maistanut totia ja oli tunteellinen. Mutta Constantin Gyllenmarck ei ollut osoittanut iloa eikä surua hänen tulostaan, hän oli ynseä ja harvasanainen, kertaakaan hän ei ollut katsonut häntä edes silmiinkään, ja Erik Wegenerin päähän lensi ajatus, että kuningasmurhaaja Anckarströmin ilme ehkä oli ollut samanlainen.

Hän oli sanonut: "Valista sinä heitä, jos huvittaa..."

Noinko sanoi vapaaherra Gyllenmarck, se entinen, se hieno, se avulias! Mihin hän oli menettänyt joustavuutensa, vai oliko hän Soiluan kartanon mukana menettänyt kaikki eikä jaksanut voittaa mitään takaisin? Vai joko hän oli tuhlanut kaikki elinvoimansa ennen Soiluan menettämistä?

Mutta vastaus viipyi liian kauan, Erik Wegener palasi asiaan.

"Tökköpa kannattaa ruveta profeettana heidän joukossaan liikkumaan", sanoi hän, "mutta voisithan sinäkin heitä toisinaan varoittaa ja opastaa."

Vilpittömästi sanoen ei Erik Wegener odottanut tähän mitään vastausta, hän vain vastasi, koska oli vastauksen velkaa. Mutta vastaus tulikin, vastoin odotusta.

"Minulla on juuri eräs sääliittävä tapaus", lausahti Gyllenmarck, mutta pysähtyi siihen.

Hän ei ollut tottunut pitkiin puheisiin, hän melkein pelkäsi omaa ääntään. Ja nyt istui tuossa yksi, joka tiesi hänestä kaikki. Hänelle tuotti ponnistuksia jatkaminen.

"Niin, sellainen sääliittävä tapaus", jatkoi hän sitten. "Rehellinen, ahkera mies joutumassa mierolle. Tähän juttuun olen minä sekaantunut, estämällä velkajutun tulemasta esille käräjillä... Olen päättänyt hoitaa asian..."

"Oikein, Gyllenmarck, oikein. Juon maljasi!"

"Se tuskin kannattaa. Omasi... terve! — Ja mitä Kannanlahti-yhtiöön tulee... mahtaneeko se olla kummempi kuin muutkaan samanlaiset siellä etelässä, rikkaampi vain, rahakkaampi ja käyttää rahojaan. Raha tekee tunnottomaksi silloin, kun sitä ei enää ole pakko koota, vaan sitä ja sillä hallitsee ja antaa sen lisätä itseään..."

"Oletko sinä tullut filosofiksi?"

"En, mutta olen täällä nähnyt kuinka paljon ja monenlaista viheliäisyyttä tuo samainen yhtiö on matkaansaattanut, nöyryyttänyt yksilöitä ja kansanjoukkoja, ja minä olen oppinut sitä vihaamaan..."

"Sydämestäsi?"

"Kuinka tahdot. Mutta vihani ei kohdistu yhtiöön, elottomaan, vaan sen toimeenpaneviin jäseniin, ylhäisimmästä virkamiehestä viheliäisimpään jatkään minä heitä kavahdan... Ja se johtuu vain siitä viheliäisyydestä, mitä he kylvävät. Minkä minä kuitenkin mahdan?"

"Et mitään".

"En mitään. Enintään pysyä erilläni. Jos yhden kuiluun syöstävän voin pelastaa — niinkuin koetan — toista en voi. Silloin minua ei enää pidettäisi hyvänsuopana... hm!... hyvänsuopana ihmisenä, vaan rettelöitsijänä, joka aiheettomasti sekaantuu yhtiön asioihin ja koettaa vaikeuttaa sen toimintaa."

"Sellaista se on."

"Sellaista. Eikähän tuo kaikki oikeastaan minua liikuta — sinua itseäsi, joka olet saanut itsekohtaisia tuntemuksia yhtiöstä, ehkä enemmän, — mutta kun joka päivä näkee ympärillään sen häikäilemättömyyksiä, tulee tahtomattaankin ajatelleeksi..."

Tässä tuli raja. Gyllenmarck oli puhunut, hän oli purkanut esille omia ajatuksiaan, hän oli pitänyt pisimmän puheensa kahteen-, kolmeentoista vuoteen, keskellä lausetta hän löysi itsensä puhumasta ja säikähti omaa ääntänsä.

Silloin hän ei tiennyt, että hän monasti ennenkin oli puhunut, että hänen työmiehensä, hänen emännöitsijänsä ja moni muu heidän kanssaan, oli kuullut hänen puhuvan itse tietämättään, itseksensä, että ajatukset joskus väkisinkin olivat purkautuneet sanoiksi.

"Miksi Gyllenmarck ei seurustellut kenenkään kanssa?"

Yksinkertainen kansa kertoi, että hänellä oli "seuraa" muutenkin. Silloin kun ilta oli hiljaisiin ja ihmiset

kävivät levolle, silloin kun metsäherra istui yksin ja karahvi oli pöydällä, silloin astui "seura" esiin pimeistä kätköistä ja Gyllenmarck haasteli heidän kanssaan kuin vertaistensa kanssa. Kukaan ei kuullut, mitä "seura" sanoi, mutta Gyllenmarck sen kuuli ja vastaili ja kyseli, tyyneesti ja asiallisesti.

Näin kertoivat ihmiset. Kuinka voi odottaa, että sellainen mies kaipaisi muuta seuraa.

Vaistomaisesti, sanattomalla kauhulla huomasi sen Erik Wegenerkin. Gyllenmarck ei ollut puhunut hänelle, hän oli puhunut muuten vain, itsekseen tai jollekin näkymättömälle ja herännyt keskellä lausetta, kauhulla kuullen oman, syväsointuisen äänensä.

Näinkö pitkälle olet yksinäisyydessäsi tullut, Constantin Gyllenmarck?

Tällä hetkellä Erik Wegener niin hyvin ymmärsi kertomukset äärettömien erämaiden sivistyneistä virkamiehistä, kuinka he joiivat, kuinka he tylsistyivät, kuinka he maatuivat ja kuinka heissä lopuksi vain ruumis eli, mutta sielu oli jo mennyt sinne, minne se kuolemaan jälkeen oli joutuva, ja hengetön ruumis käveli maan pinnalla.

Niin, vapaaherra Gyllenmarck, tässä nyt olet sinä ja tässä olen minä, Erik Wegener, kellanpunaisen nuoruutesi suurin ystävä, tässä me nyt seisomme, emmekä muuta voi.

Katso, lamppu läkähtelee ja sammuu, valkea uunissa hiipuu hiillockseksi ja puoleksi tyhjennetty karahvi seisoo ryötetyn näköisellä pöydällä, mutta pakkaneen paukkuu nurkissa ja korkealle taivaalle on noussut kuu. Eikö hohtakain tunturinrinne ja -laki valoisena ja kirkkaana, vaikka sen juuri on musta kuin peikkojen luola ja laaksot kuin kuoleman alhot. Tuolla, hopealle hohtavan, valkoisen suon takana, kohoaa kirkon tapuli kuin valkeuden viitta taivasta kohden, taustanaan mustalta kuvastava havumetsä. Keskellä suota olevalla nyppylällä kohoaa mustana ja yksinäisenä rappeutunut, katoton tölli. Se on Mäski-Kreetan tölli, josta Kannanlahden yhtiön jätkät ovat repineet katon pois ja viskelleet säleet ja malat ympäri suota rangaistukseksi siitä, että mökin asukas oli myynyt heille vedellä miedonnettua viinaa puhtaana viinana. Sellainen se on, se jätkien oikeudentunto. Itku ja parku olivat silloin vallinneet Mäski-Kreetan mökissä, pelästyneet lapset piileksineet äitinsä liepeillä, joka kimakasti kiroillen oli uhannut kostaa hävittäjille.

Mutta tuolla, metsän puolella, työntäytyy mies ulos matalasta majasta. Lähtekö varas öillisille retkilleen kuun häntä kirkkaasti valaistessa? Pitkä varjo hiipii kiinteästi hänen jäljessään, ja lumi narskuu hänen jalkainsa alla. Nytkö hän aloittaa työnsä? Hän pysähtyy, naputtaa ikkunaan, varas ei niin tee, hänelle avataan. Se on vain Kolsan Erkki, mökinpoika, joka on kuusi vuotta niinkuin sadun orja hikoillut Kannanlahti-yhtiön töissä kesät talvet, voidakseen mennä naimisiin Miinan kanssa. Anna miehen kulkea, luvattomia teitä hän ei kulje, perjantaina he menevät panettamaan itsensä kuulutuksiin, ja lapsikin heillä on jo ollut pari vuotta. Sellainen se on, Kannanlahti-yhtiö, leivän se suo ja toimeentulon, ja metsän takana nousee savu sen tukkilaiskämpästä, jossa miehet hiessä ja höyryssä oljentelevat takkavalkean loisteessa täisillä makuulavoilla pitkin seiniä, nähden unta "aatteen" voitosta ja herätäkseen huomenna kiroilemaan kapitalistista maailmanjärjestystä ja ansaitsemaan jokapäiväisen leipänsä. Vain se, joka enimmäen on hävinnyt korttipelissä, valvoo, vannoten huomenillalla ottavansa häviönsä takaisin.

Sellainen on yö, puustellin ikkunasta katsottuna; tähdet loistavat korkealla taivaalla, tunturi hohtaa valkoisena, metsä humisee ja risahtelee, korvaan erottautuu poronkoparan kuiva kapse tai kaukainen surkea ulvonta, ja koko luonto on täynnä korkeata aavistusta.

* * * * *

Mutta Erik Wegener seisoo ikkunapielessä ja katsoo nuoruutensa ystävää, jolla ei ole mitään päämäärää ja joka ei uskalla tarttua käsiksi elämään, ja taas hän tulee ajatelleeksi kuolleen miehen haamua, johon sielu yrittää palata, vaan ei uskalla. Hänen seuransa tarttuu häneen ja tahtomatta pääsee lause hänen huuliltaan, lause, joka heti lausuttua hukkuu, vaikka se kuullaan, ja joka ei häiritse ympäristöä enemmän kuin käen kukunta korven hiljaisuutta tai tunturintakaisen suden älähdys talviyön rauhaa.

"On rikos vanhempiesi muistoa vastaan elää noin", sanoo hän.

"Käydään levolle, yö on jo pitkälle ehtinyt", sanoo Gyllenmarck.

Lamppu sytytetään ja sammutetaan uudelleen ja kaksi miestä käy levolle yön hiljaisuudessa, mutta kumpainkaan ei nuku.

Gyllenmarck oli lauseen kuullut.

* * * * *

Muutaman päivän kuluttua Erik Wegener istuutui rekeen ja lähti etelää kohti. Gyllenmarck ei koeta puolella sanallakaan häntä siitä estää.

VII

Kylmäkalsean pakkasaamun mukana astui metsänhoitajan puustelliin tyhjyys.

Ennen Erik Wegenerin käyntiä siellä ei ollut mitään, mutta hänen käyntinsä jälkeen siellä ei ollut sitäkään. Erik Wegener oli käynyt ja vienyt senkin vähän, mitä siellä oli ollut.

Tätä ei Constantin Gyllenmarck voinut käsittää. Huonekalut olivat paikallaan kuten ennenkin, tuolla hääri Maikki keittiössä kuten ennenkin astioita helistellen, tuossa, tien toisella puolen, kunnan sairastupa kuten ennenkin, ilman hoitajaa ja ilman potilaita, tuolla tunturi ja sen takana toiset tunturit ja ikuiset metsät.

Ja tässä istui hän itse, Constantin Gyllenmarck, metsänhoitaja, vapaaherra, niinkuin oli tehnyt jo toistakymmentä vuotta.

Hän panetti tulen uuneihin, ja pian leimusi kaikissa huoneissa iloinen valkea, karahvi ilmestyi pöydälle, ja hän kävi sen sisältöön käsiksi huikealla asiantuntemuksella, mutta se suuri, voittamaton turvallisuudentunne ei palannut.

Hänestä tuntui, kuin olisi hän herännyt pitkällisestä unesta myöhään päivällä, paha maku suussa, vähän viluisena ja haluttomana kaikkeen. Hänen ympärillään toljotti alastomuus, ja hän tunsu kaipaavansa jotakin, vaikk'ei tiennyt mitä, palelevansa, vaikk'ei lämpö kyennyt vilua poistamaan, ja olevansa nälkäinen, vaikka ruoka inhotti. Viimein heitti hän karahvin rauhaan ja silmäili kirjastoaan, valitsi kirjan, mutta heitti sen muutaman hetken kuluttua pöydälle.

Tällaisen tilan hän saattoi ymmärtää, jos se kesti tunnin tai pari, tai yhden aamu- tai ehtoopäivän, mutta nyt se oli kestänyt yli viikon ja se oli liikaa. Sellaista hän ei saattanut ymmärtää.

"On rikos vanhempiesi muistoa vastaan elää noin".

Kuinkahan tässä sitten olisi elettävä, jos saa kysyä?

Elivätkö muut virkaveljet paremmasti tai edes niinkään hyvin! Jättikö hän kentiesi virkansa hoitamatta ja hurrasi viikkokausia yhdessä ainoassa, jatkuvassa humalassa ja antoi piikansa muistuttaa kuukausiraporttien teosta.

Monet ponnistelivat vuosikausia, vieläpä vuosikymmeniä, saavuttaakseen oman hoitoalueen ja itsenäisen aseman, ja kun he sen saavuttivat, tunsivat he lepäävänsä laakereillaan ja lepäilivät niillä kunnes kuolivat, ja kymmenen muuta astui esille kärkkymään poismenneen paikkaa.

Hän oli saavuttanut sen huipun, jonka hän alallaan voi saavuttaa, ja kun hän siltä poistuisi, astuisi toinen hänen tilalleen. Se oli hänen osansa niinkuin kaikkien muittenkin. Hän tahtoi elää rauhassa ja antaa muittenkin elää. Tämän hän oli tahtonut sanoa Erik Wegenerille, mutta se oli jäänyt sanomatta. Asia oli nyt kerta kaikkiaan niin, että hänen oli vaikea puhua, eikä hän voinut sitä auttaa. Sen kai olivat vuodet saaneet aikaan. Olihan hän sitäpaitsi tarpeeksi jo puhunut — nuoruudessaan, siinä nuoruudessa, joka oli vienyt häneltä kaikki vietit ja vaistot paitsi — mahdollisesti — itsensä säilyttämistä.

Ja nyt kai Erik Wegener kulki ja kertoi, että sellaiseksi on tullut Constantin Gyllenmarck, erakoksi ja eunukiksi.

Kertokoon, oma asiansa.

<tb<

Tähän asti hän oli päässyt kalseissa mietteissään, kun ovi avautui ja Maikki pisti päänsä sisään.

"Täällä on muuan mies, joka tahtoi puhutella herra hosmestaria..." Gyllenmarck korjasi asentoansa. "Maikki käskää miehen tänne". Minuutin kuluttua ilmestyi mies ovensuuhun, nähtävästi vähän hämillään, vaikka se ei näyttänyt kuuluvan hänen luonteenpiirteisiinsä. Hän näytti olevan tottunut sekä ryömimään että komentamaan, hänen olennossaan oli sekä itsetietoisuutta että pelkoa; ja hän katseli

hetken Gyllenmarckia ikäänkuin harkiten, minkä aseman häneen nähden ottaisi, mutta näki viimein parhaaksi ottaa käskyläisaseman. "Mikä on asianne?"

"Hosmestari Stenperi käski minun tulla pyytämään, että jos hosmestari olisi hyvä ja tulisi hänen luokseen Kivelään niin pian kuin mahdollista". Hän sai sanotuksi asiansa vasta monien rykäisyjen ja äänenselvittely-yritysten jälkeen. Tahtomattaan Gyllenmarck hätkähti. Niitten suurten, kylmien aivojen oikea käsi kutsui häntä puheilleen, hän, "Iso", jonka nimi Perä-Pohjolassa ja Lapissa lausuttiin vain kuiskailemalla, hän, joka määräsi elinehdot kymmenilletuhansille ihmisille, hän, jota pelättiin ja liehakoitiin ja jonka suosiota tavoiteltiin, hän, joka oli polkenut peräpohjalaisen itsetunnon lokaan ja helisti kultaa heidän korvissaan, mutta vietyään heiltä kaiken, mitä heillä oli vietävää, antoi heidän, muutamia harvoja lukuunottamatta, pysyä köyhinä ja surkeina, ja samalla hän, joka kaikesta tästä huolimatta oli vain niitten kylmien, käsittämättömien aivojen nöyrä palvelija. Ja nyt hän lähettää kätyrinsä, tukkipomon, kutsumaan Gyllenmarckia puheilleen.

"Onko hänellä minulle jotakin asiaa?" kysyi Gyllenmarck.

"Kaipa vissiin".

"No siinä tapauksessa hänen on selvintä tulla itse tänne toimittamaan asiansa ennen kello viittä, sillä silloin lähden virkamatkalle".

Miehen silmissä kuvastui vilpitön hämmästys ja pelko ja hän pyöritteli neuvottomana lakkiaan.

Hän tunsi sen miehen, jonka asialla hän oli: veipä hän nuo terveiset herralleen tai oli viemättä, oli hänen eropassinsa valmis. Gyllenmarckin vastaus oli isku vasten kasvoja sille miehelle, jonka sanaa hän tänne oli tuomassa, ja sille yhtiölle, jota tuo mies edusti. Vielä varmempi oli eropassi, jos Kannanlahti-yhtiön "Iso" näkisi hyväksi nöyrytä ja seurata Gyllenmarckin toivomusta, sillä "Iso" ei koskaan unohtaisi, että sanantuoja oli nähnyt hänen nöyryytyksensä ja mahdollisesti kertoisi siitä muille.

"Eikö herra hosmestarin mitenkään passais seurata hosmestari Stenperin pyyntöä?" kuului nyt melkein kuin rukous.

"Ei".

"Mutta hosmestari Stenper on vähän sairas. Muuten hän ei vaivaisi herra hosmestaria."

Gyllenmarck mielti. Jos hän lähtisi liikkeelle, niin tuo samainen mies luonnollisesti kertoisi ympäri kihlakuntaa, kuinka Kannanlahti-yhtiön "Iso" oli juoksuttanut kruunun metsäherraa niinkuin muitakin käskyläisiään.

"Jos asianlaita on kuten kerrotte, sopii metsänhoitaja Stenbergin kirjoittaa minulle asiansa tai toimituttaa se muuten. Minulla ei ole aikaa."

Mies empi vielä ja mielti uusia syitä, joilla voisi vaikuttaa Gyllenmarckiin. Ensi kerran eläissään hän sai jyrkästi kieltävän vastauksen herransa toivomukseen.

"Mitä metsänhoitaja Stenberg täällä muuten asioi?" kysyi Gyllenmarck ohimennen.

"Tarkastusmatkalla vain".

"Vai niin. — Niin, muunlaisia terveisiä en voi herrallenne lähettää. Kuten sanoin, viiteen asti voin odottaa."

Miehen vähitellen poistuttua rupesi Gyllenmarck mitteleämään huoneensa lattiaa edestakaisin. Hän oli valehdellut, hänellä ei ollut mitään virkamatkaa tiedossakaan, ennenkuin keväällä, mutta hänen täytyi saada asia päätökseen. Hän ei rupeaisi pokkuroimaan Kannanlahti-yhtiötä niinkuin nuo toiset, toinen asia oli, tahtoiko Kannanlahti-yhtiö kumartaa sitä valtaa, jota hän edusti, Suomen kruunua. Itsekään tietämättä, miksi, muutti hän pukunsa, ajoi kiireessä partansa, ja ullakolta sai Maikki hakea työhuoneen oven päälle Gyllenmarckien vaakunan vapaaherrallisine kruunuineen.

Aika mateli eteenpäin, minuutit tuntuivat tunneilta ja hetki hetkeltä lisääntyi Gyllenmarckin levottomuus. Häntä ei vaivannut kysymys, mitä yhtiö hänestä tahtoi, vaan millä tavoin se tulisi häneen suhtautumaan.

Puoli viisi sai Maikki käskyn vielä kerran poistaa viimeisetkin tomuhiutaleet sileiltä pinnoilta, kymmentä vaille viisi kävi Gyllenmarck ruokailuhuoneen kaapilla katsomassa karahviaan, viittä minuuttia vaille viisi näkyi tienmutkassa parivaljakko ratsumiehen seuraamana kääntyvän puustelliin päin.

Kannanlahti-yhtiön "Iso" otti siis lyödäkseen ja otti komeasti.

Kun valjakko pysähtyi pääportaiden eteen, istui Gyllenmarck työpöytänsä ääressä ja piirteli tarkoituksettomia numeroita paperille.

Tuolla oli siis hänen ovensa takana hän, se mahtava käsi. Ulkomuoto kuin Klaus Flemingin, käynti ja ryhti kuin kuninkaan.

Askeleet kaikuivat eteisenportaissa, käskevät, vaativat askeleet, Maikki kuulosti auttavan turkkia päältä, minuutin kuluttua kookas vartalo täytti oviaukon, ja hämmästykseseen Gyllenmarck huomasi kooltaan olevansa tulijan veroinen.

Äänetön tarkastelu esittelyseremonian jälkeen: tulijan teräksinen katse kohtaa kylmän jään, ei petollisen kevätjään, vaan ankaran keskitalven jään, joka hyvin kestää tulen ja rautakangen, sillä se on samaa jäätä pohjaan asti.

Gyllenmarck tuntee itsensä tällä hetkellä vahvaksi ja heikoksi: hän tuntee voivansa vastata mitä tahansa, mutta hän ei saa huuliltaan nöyryyttävää lausetta: "Mikä on asianne?"

Vieraan ääni on syvä ja kalskahtava; ellei tietäisi kuka hän on, voisi erehtyä sanomaan sitä lämpimäksi.

"Suokaa anteeksi, että vaivasin teitä, herra paroni", sanoi hän. "Ellen olisi tiennyt teitä nuoremmaksi iältä, en koskaan olisi pyytänyt teitä luokseni. Virkaveljenä tavallaan katsoin itseni siihen oikeutetuksi."

"Minulla ei ollut aavistustakaan herra toimitusjohtajan iästä," vastasi Gyllenmarck.

Vieraan katse kävi yhä teräksisemmäksi, mutta suu hymyili. Katse ja hymy eivät sopineet yhteen.

"Metsäpääällikkö vain", naurahti hän. "Toimitusjohtaja on vuorineuvos Borgman".

"Mikä suo minulle kunnian...?"

"Te näytte olevan kovin intresseerattu yhtiömme asioista, herra paroni..."

"En ymmärrä, mistä teette sellaisen johtopäätöksen, herra metsänhoitaja".

"Meillä on kyllä korvat".

Tällä kertaa vieraan katse, kasvojen ilmeet ja ääni sopivat yhteen. Kaikki oli terästä.

"Ja entä sitten?"

"Sitten? Mikä on sen luonnollisempaa, kuin että herra paroni liittyy siihen yhtiöön, jota kohtaan jo ennakolta tunnette intressiä ja mielenkiintoa. Palkka, erinäisiä muita ehtoja lukuunottamatta, viisitoistatuhatta."

Isku oli annettu, ilman mitään efektinhakua, luonnollisimmalla, jokapäiväisimmällä äänellä maailmassa.

Gyllenmarck tunsi, että nyt, kun Kannanlahti-yhtiön kulta helisi hänen korvansa juuressa, meni hänessä jotakin sekaisin; hetkeksi hän menetti, jos niin voi sanoa, henkisen tajuntansa, eikä hän ajatellut mitään muuta kuin viittätoistatuhatta markkaa. Mutta seuraavassa silmänräpäyksessä tajunta palasi takaisin: minkä arvoinen minä olen, kun minulle noin paljon tarjotaan? Parikymmentä vuotta sitten ei hänelle viisitoistatuhatta markkaa paljon merkinnyt, nyt se merkitsi jotakin, mutta hän ei — tarvinnut; nykyinen palkka, kolmannes siitä, riitti varsin hyvin hänen menoihinsa.

Sisimmässään hän vaistosi Kannanlahti-yhtiön ajatuksenjuoksun: yhtiö ei pelännyt suurisuisia, agiteerailevia vastustajiaan, mutta salakavala, pimennostaan iskuja antava, arvovaltaa nauttiva vihollinen on vaarallinen ja pitkäkallinen, jos sitä voi kukistaa ensinkään.

"Kiitän tarjouksestanne", vastasi hän äänellä, joka ei osoittanut minkäänlaista mielenliikutusta tapahtuneen. "Minun iälläni rakastaa jo itsenäisyyttä ja riippumattomuutta".

Vieras teki eleen ikäänkuin seuraavassa silmänräpäyksessä aikoisi lähteä, mutta hän oli kohteliaisuuden isännälleen velkaa.

"Emme luonnollisesti voi pakottaa teitä vastaanottamaan tarjoustamme", sanoi hän, "vaikka mielellämme käyttäisimme hyväksemme paikallis- ja asiantuntemustanne".

"En luule voivani millään tavalla hyödyttää yhtiötänne".

Vieraan ääni oli aivan rauhallinen, kun hän vastasi:

"Tiedän, ettette tahtoisikaan".

Teräs kohtasi taas jään.

"Minä en huomaa itselläni olevan syytä edistää yhtiönne tarkoitusperiä".

"Huomasittepa tai ette, herra paroni, yhtä on meillä ainakin oikeus vaatia: että puolueettomasti hoidatte virkaanne ettekä sekaannu meidän ja asiakkaittemme välisiin asioihin, jotka eivät teille kuulu."

"Virvani toimituksesta en ole teille tilivelvollinen, yksityisistä harrastuksistani en kenellekään. Kukaan ei ole minulle enkä minä kenellekään mitään velkaa."

Tuossa nyt istui hän, se suuri, jonka nimi Pohjolassa kuiskaten mainittiin, tuossa nyt istui hän, ikäänkuin irvikuvana maineestaan. Teräs oli sulamistilassa, hän olisi tahtonut musertaa alleen uhmailijan — oh, ollappa Gyllenmarckilla edes tuhat markkaa velkaa jollekin, kenelle tahansa, niin näytettäisiin pitäjäläisille, miten yhtiö kannattaa kruunun metsäherran huonekalut kartanolle, — mutta teräs ei voinut mitään, sitä oli jäämöhkäleelle liian vähän eikä käsi voinut tarttua sellaiseen, jossa ei ollut kiinnekohtaa.

Ja herrat erosivat kylminä ja ynseinä, kättä ojentamatta, samat herrat, jotka ehkä olisivat muuten voineet olla ikuisia ystäviä, ja kaksivaljakko kaikkosi tiukujen helistessä puustellin porraspäistä.

* * * * *

Mutta nyt oli tyhjyys poistunut ja sijaan astui suuri levottomuus, ja Gyllenmarck tunsu, että hänen oli ryhdyttävä todellisiin toimenpiteisiin, jos mieli pelastua kunnialla leikistä, johon hän, Jumala tiesi miten, oli joutunut. Siitä hetkestä hän alkoi katsella ympärilleen, mihin ryhtyä.

Kun hän kolmen päivän kuluttua palasi erään metsävartijansa luota, teuhasi sama pomo, joka oli käynyt häntä kutsumassa "Ison" puheille, maantiellä tiedottomasti juovuksissa. Hän oli potkittu pois yhtiön palveluksesta, eikä hänellä ollut säästöjä eikä tulevaisuutta, hän oli taasen alentuva kuljeksivaksi jätkäksi, sillä hän oli nähnyt herransa häpeään. Se oli sula vääryys miesparalle, sillä "Ison" maine ei ollut hänestä riippuvainen. Kuka esti häntä nytkään puhumasta? Mutta nyt ei häntä moni uskonut, puhe selitettiin kostoksi.

Gyllenmarck tunsu olevansa syyppää miehen kohtaloon ja lupasi tilaisuuden tullen toimittaa hänelle sopivan paikan.

Hän oli siis joutunut toiseenkin välikäteen.

VIII

Kalpea, laiha auringonsäde tunkeutui sisään paksujen uudinten raoista ja alkoi leikkiä Gyllenmarckin kirjoituspöydällä. Ensin se siihen pysähtyi pitkänä, ujona viivana, ikäänkuin sanoen: "tässä minä nyt olen", mutta kun se huomasi, ettei sen läsnäoloa pidetty pahana, ellei juuri hyvänäkään, tuli se rohkeammaksi, hyppäsi monisärmäiselle lasipainolle, jonka pohjassa oli kuva Kölnin tuomiokirkosta, ja heijastihe sateenkaaren kaikissa väreissä vastakkaiselle seinälle.

"Tässä minä nyt olen ja tällainen minä olen".

Ja sen lukemattomat toverit tanssivat hangettuneella lumella, puiden oksilla, kattojen räystäillä ja tunturien rinteillä ja sanoivat hekin:

"Nyt me olemme tulleet".

Silloin Constantin Gyllenmarck pani pois kynänsä, sillä hän huomasi, että tulossa oli kevät. Hän oli huomannut sen jo päiviä sitten, mutta hän ei ollut sitä huomaavinaan, sillä kevään mukaan saapui se, se jokakeväinen ja kauhea. Mutta nyt oli auringonsäde päässyt tunkeutumaan sisään uudintenraoista, ja nyt Gyllenmarck tiesi, ettei hän voinut kohtalooaan välttää.

Siitä asti kuin Gyllenmarckien vanha Soilu oli mennyt, oli se saapunut joka kevät, poikkeuksetta. Alussa oli Gyllenmarck koettanut sitä karttaa, myöhemmin hän oli tehnyt yrityksiä samaan suuntaan, mutta hän oli aina epäonnistunut; se oli aina hänet löytänyt: kotoa tai erämaista, selvänä tai humalassa, työssä tai joutilaana, seurassa tai yksin. Ensin se häntä vähän ravisteli, aivan kuin ravistellaan nukkuvaa ihmistä, jotta hän heräisi, sitten, kun se oli saanut hänet hereille, sitten se alkoi. Gyllenmarck raivosi sen kynsissä ja taisteli vastaan, mutta mitään hän ei sille voinut.

Se alkoi tavallisesti lapsuudesta, kertoi kaukaisin hopeakellon sävelin onnellisesta kodista, juuri siitä menetetyistä Soiluasta, valoisista saleista ja tuoksuvista kukkasista, ja kun se oikein tahtoi kiduttaa Gyllenmarckia, asetti se hänet istumaan äidin syliin tai ajamaan isän kanssa ruukille. Sitten se esitti muutamia kauniita kuvia varhaisemmasta poikuudesta, asetti kuviin oikean värin ja valaistuksen, viivytteli, viivytteli ja odotti, että kuvat tekivät asianmukaisen vaikutuksen, kunnes se ravakalla hyppäyksellä oli keskellä keltaista ja verenpunaista nuoruutta, näytti äidin kuolleena valkoisessa ruumisarkussa ja isän, herra paronin, seisovan sen ääressä hiukset harmaina, katse tylsänä ja tunteettomana, silinteri kädessä. Tämän jälkeen se vähän hellitti otetta ja antoi uhrinsa mieltä ja tuskastua. Sitten se vasta oikein alkoi. Kuvat seurasivat toisiaan: suuria, aurinkoisia kuvia, joissa setelit kahisivat ja kulta helähteli, joissa naiset nauroivat, viini virtaili ja kortit läiskähtelivät, sateenharmaita kuvia vakavista hetkistä, lopun pelosta ja tilinteon yrityksistä, jotka aina loppuivat kullan helinään ja ylvääseen iloon, ja vihdoin pirullisia, irvisteleviä kuvia romahduksesta ja perikadosta ja vaelluksista ja nykyisyydestä.

Näin se oli tullut, jok'ainoa kevät, ensimmäisen valjun ja vaivaisen auringonsäteen mukana, näin se oli tullut, ensin varovaisesti etsinyt otteen, mihin tarttua, ja sitten häntä kiusannut, paiskellut, ravistellut, kunnes metsät ja alangot olivat paljaat ja mullan haju ja puhkeavien lehtien tuoksu täytti ilman. Silloin se oli hänet jättänyt häpeäänsä ja poistunut, jätettyään kuitenkin varjon itsestään seuraamaan Gyllenmarckia seuraavaan kevääseen asti, varjon, joka aina muistutti olemassaolostaan ja joka säästi kaikkia Gyllenmarckin puuhia, toimia ja edesottoja.

Silloin oli ollut kevät, kun Gyllenmarckin romahdus oli tullut.

Mutta se, joka saapui joka kevät hänen luokseen erämaahan, oli omatunto.

Ja että se saapui joka kevät ensimmäisen auringonsäteen mukana, johtui siitä, että Gyllenmarck joka kevät, ensimmäisen auringonsäteen nähtyään, tahtomattaan ajatteli: "Nyt on niin ja niin monta vuotta siitä, kuin minä hävitin isieni perinnön".

* * * * *

Nyt alkoi siis tulla kevät, ja kuten sanottu, Gyllenmarck laski syrjään kynänsä ja huokasi.

"Nyt on kulunut niin monta vuotta..."

Hän tunsu pelkoa ajatellessaan mitä ajatteli, mutta hänen täytyi ajatella. Tahtoipa tai ei, hänen täytyi kuitenkin. Se oli tullut hänelle tavaksi, josta hän ei päässyt minnekään.

Tällä kertaa hän ei yrittänyt taistella sitä vastaan, mitä tuleman piti, sillä kokemuksista hän tiesi, ettei hän taistelussa voittaisi. Kun sen täytyi kuitenkin tulla, niin tulokoon.

Mutta se ei tullutkaan. Se antoi aavistella itsestään, astui askelen lähemmäksi, mutta peräytyi saman verran.

Sen täytyi tulla, kun se kerran oli tullakseen. Gyllenmarck ei tahtonut kiduttaa itseään, hän tahtoi, että se tuli, ja tuli pian, että hän taas pian pääsisi sen ohitse. Hänellä oli muuta tekemistä, hän oli joutunut välikäteen, vieläpä kahteen välikäteen, hänen täytyi vähän toimia, voidakseen pelastua kunnialla...

Mutta se ei tullut sittenkään. Se menetteli niinkuin paljas hermo hammastaudissa, nytkähdytti, nytkähdytti, antoi tietää, että oli olemassa, mutta ei ottanut pakottaakseen.

Gyllenmarckin valtasi kylmä taistelunhimo. Hän tahtoi sivuuttaa painajaisensa niin pian kuin mahdollista ja hän alkoi itse sitä auttaa. Ensin hän johdatti mieleensä kirkkaan lapsuutensa...

Ei, ajatus ei ottanut juostakseen, mielikuvat eivät palanneet sellaisina kuin ennen. Niiden eteen oli tullut joku verho; hän näki ne, mutta hän ei tuntenut itsessään mitään.

Kylmästi ja puolueettomasti hän ajatteli: "Jaa, sellaista oli silloin ja tällaista nyt".

Äiti makaa kylmänä ja kauniina valkoisessa arkussa, jota kruunut ja tähdet koristavat.

"Niin, Constantin Gyllenmarck, sellainen hän oli ja hänelle tuotit sinä paljon surua. Mutta hän ei muistele sinua pahalla."

Romahdus, huutokauppa Soiluassa.

"Että viitsit tuota enää muistella, Constantin Gyllenmarck. Se oli ruma tapaus, mutta oletpa saanut siitä yksinäisyydessäsi kärsiä."

Ja niin edespäin.

Mutta, kaikista ponnistuksista huolimatta, *se ei tullut*, ja Gyllenmarck tahtoi, että se olisi tullut, jotta hän pääsisi siitä tällä kertaa taas erilleenkin.

"Tule nyt, sen saatana, jos kerran tulet!"

Sanat kajahtivat autiossa huoneessa terävinä ja särmikkäinä, lausuja häpesi ja tunki kuin joku olisi heittänyt kylmiä, kosteita jääpaloja hänen ohimolleen. Häneen meni viileä rauha ja hän tunki itsensä tyyneeksi ja toimelliseksi, jonka täytyi jollakin peittää äsken lausumansa tuhuus.

* * * * *

Kas vaan, aurinko jo noin korkealla, sen säteet valaisevat, mutt'eivät lämmitä. Ja tuossa tulee papin poika jonkun naisen kanssa ja pysähtyy sairastuvan portille. Naisella on valkea talvitakki ja valkea puuhka ja nahkareunukset kapan helmassa ja hihansuissa, hän hymyilee, ja hänen hampaansa välkähtelevät auringonpaisteessa, mutta papin poika tahtoo olla kavaljeeri ja hän puhuu ja puhuu, ojentaa kätensä ja ottaa jäähyväiset, aikoo jo lähteäkin, mutta jää sittenkin puhumaan. Kylläpä hänellä onkin sanomista; nainen käy jo hajamieliseksi ja katselee muualle, mutta papin poika jatkaa vain. Verraton poika! Nyt hän tekee kädellään liikkeen puustelliin päin, molemmat katselevat kiinteästi ikkunoihin. Katselkaa vain, tässä talossa on korkein kivijalka napapiirin tällä puolen. Ja taas papin pojan suu on käynnissä ja nainen kyselee häneltä ja vähäväliä vilkaisevat he puustelliin päin.

"Puhe koskee minua", ajatteli Gyllenmarck.

Nainen kyselee ja papin poika vastaa. Puhelu kestää Gyllenmarckista aiheettoman kauan. Papin pojalla pitäisi olla sen verran älyä itsessään, ettei seisottaisi tuntematonta naista tuntikausia portilla puolipakkasessa, aivan kuin olisi kihloissa hänen kanssaan. Nyt papin poika nostaa neljännen kerran lakkiaan, jokohan hänellä nyt on päättäväisyyttä mennä kotiinsa! Ei, nainen kyselee vielä jotakin. Hänellä on tummat silmäripset, ja nenän kaariviiva on kaunis, aurinko loistaa hänen kasvoihinsa ja ne näyttävät sulautuvan kevääseen ja valoon. No, nyt viimeinkin! Papin pojan lakki heilahtaa viidennen kerran, sairastuvan veräjä kitisee, ja nainen kävelee luotua polkua, ylös. Juuri noin käveli se korkearintainen, puhdasihoinen tyttö Niemelän pirtissä.

"Niemelän, niin... Minun täytyy ruveta huikeasti ajattelemaan Matti Niemelän asiaa... Tämä ei kelpaa pitemmälle..."

Seuraavassa silmänräpäyksessä hän huomaa, että sairastuvan ikkunoihin ovat ilmestyneet uutimet, uudet, valkoiset uutimet. Ne ovat kyllä siinä jo olleet monta päivää, mutta vasta nyt hän sen huomaa. Hän huomaa muutakin: sairastuvan ikkunoista täytyy välttämättä nähdä, kun hän kävelee pihan poikki ulkokuoneisiin... Hm, perhana vieköön.

* * * * *

Luonnossa on kevät tulossa.

Tämä on se aika korkeassa Pohjolassa, jolloin ihminen hetkeksi pysähtyy ja luo jonkunlaisen itsetiedottoman katsauksen siihen, mikä on jo mennyttä. Hän pysähtyy hetkeksi toimissaan, jatkaakseen sitä seuraavassa silmänräpäyksessä, mutta katse on kirkkaampi ja tahdissa on pontta.

Metsien uumenista alkavat tukkityöläiset ilmestyä kirkonkyltiin, ja elleivät viinakauppiat vielä ole ehtineet paikoille Koudasta, Knäsöistä ja Kuollasta, kulkevat he jäidenlähtöä odotellen pitkin teitä, syövät ansioitaan, solmivat ohimeneviä rakkaussuhteita ja pelaavat korttia hissukseen ja varovaisesti, noin enemmän pro forma, muodon vuoksi, koska korttipeli nyt kerta kaikkiaan on välttämättömyys. He ovat helppoja käsitellä, näyttävät passinsa vain hienosti muristen nimismiehelle, tulevalle vihamiehelleen, katselevat altakulmain metsäherroja ja pienempiä herroja, sietävät vielä poliisinkin ja tuntevat jonkunlaista kunnioitusta talollista kohtaan, joka ei ole myynyt metsäänsä, vaikk'eivät hinnalla millään mene hänelle työhön, sillä se ei sovi heidän arvolleen. Tällöin he ovat taipuvaisia erinäisiin filosofeerailemisiin ja he vihaavat periaatteesta Kannanlahti-yhtiötä, koska se, samalla kuin suo heille leivän, pitää heitä tarpeellisessa kurituksessa, mutta jos joku syrjäinen siinä suhteessa pitää heidän puoltaan, pitävät he häntä puolihupsuna, sillä kukaan ei voi nousta Kannanlahti-yhtiötä ja sen "Isoa"

vastaan. Enintään tehdä sellaista pikkukiusaa.

Mutta kun sitten viinakauppiaat alkavat saavuskella, tulee toinen ääni kelloon.

Varo silloin neitsyyttäsi, tyttö, sinä, joka et nuku kirves vieressä ja kolmen lukon takana, ja liiku sinäkin, mies, varovaisesti pimeässä. Pomo, tukkipomo, on silloin vähäpätöinen tekijä yhteiskunnassa, sillä he ovat nyt vapaita miehiä eivätkä hänen käskyvaltansa alaisia. Korttipeli ei enää tapahdu pro forma, se on nyt työ, ja rahat vaihtavat nopeasti omistajaansa. Kun joku sitten menettää kaikki rahansa "ventissä", "nakissa" tai "syykvetissä", ja mahdollisesti joutuu vielä avojaloin jatkamaan vaellustaan, pitää hän silloinkin vielä niin kiinni arvostaan, että ennemmin varastaa talolliselta sen välttämättömän, minkä voisi saada häneltä rehellisellä työllä tai parhaimmalla tapauksessa kerjäämällä.

Näin viettää jätkäkansa luppoaikaansa — joutoaikaansa — pitäen kortteerinaan jonkun talollisen pirtin loukkoa, odotellen uusia töitä, ja talollinen kärsii häntä, sillä useimmassa tapauksessa hän saa korvauksen (ja kuten meillä oli puhe, on jätkä rento, kun hänellä on rahaa), ja ellei hän kärsisi, olisi hänen persoonallinen turvallisuutensa vaarassa.

* * * * *

Kevät on tulossa, ja ensimmäiset juopuneet jätkät alkavat hirnahdella maantiellä, puustellin edustalla, mutta Gyllenmarck kunnostaa ampumavehkeitään, sillä hänen on myöskin pidettävä huolta naisen turvallisuudesta tuolla vastapäätä. Konstaapeli Juusperi saisi myöskin laittaa käsirautojaan kuntoon, sillä ansiot kuuluvat suurissa metsissä olleen hyvät eikä viinan hinta ole noussut.

Tämä on myöskin se aika, jolloin kauppiaan puodin edessä on liike vilkkain. Tällöin saapuvat porolappalaiset ja kaukaiset uutistalokkaat syrjäkylistä, tunturien, soiden ja kiveliöiden takaa, pitkissä raidoissa varaamaan tavaroita kesäksi, ennenkuin keli rikkoutuu, sillä venekeino on pitkällinen ja hankala. Tällöin soivat kulkuset ja huudot kaikuvat ja talokkaat saavat näyttää kestiystävyyttään rahasta tai ilman.

* * * * *

Näin tulee kevät kyliin ja kiveliöihin ja tulee myöskin Matti Niemelän taloon, mukanaan herrastuomari Erkki Sallansuu ja vierasmies, jona tällä kertaa on Kursun Santeri.

Korkearintainen Lyyli kävelee navetasta heinälatoon, kun herastuomari ajaa pihaan, ja herrastuomari, joka on lestadiolainen ja saarnamiehenä kuulu, kauhistuu nähdessään, että Lyylin käynti on kuin suruttomain ja maailmanlasten käynti, ja hänen mieleensä muistuu lause Sionin tyttäristä, mutta Kursun Santerin suu menee messingille.

"Onpa Niemelän Matin tytär vöyristynyt", sanoo hän. "Ja ylpistynyt. Ei ole huomatakseenkaan."

"On", vastaa herrastuomari, "kovin on maailmaan päin kallellaan".

"Jumalan terve, Lyyli", tervehtii hän sitten. "Onko isäsi kotosalla?"

"Herrastuomariko se siinä... Ajattelin, että joko taas joku tukkiherra... Viime päivinä on yhtenäen niitä hypännyt... Kyllä isä on pirtissä."

"Katselin tässä, kun kuljit, Lyyli. Eivät sinua näytä huolet painavan. Mutta koettelemukset tulevat itsekullekin, koettelemukset ja kilvoittelemiset, Lyyli, että me valmiina olisimme, kun ylkä tulee... Ja silloin ei auta jalan nousu... Jokos olet ripillä käynyt?"

"Olinhan minä teidän Kallen kanssa yhtä aikaa..."

"Taisit olla. Ihminen vanhenee ja muisti heikkenee. Mutta ota vaari ajallisuudessa, Lyyli."

Ja syvästi huoaten ankaran uskon mies riisui hevostaan valjaista, sillä paluuta ei tänään voinut ajatella.

Talonväelle näytti tuottavan pieniä vaikeuksia vastata herrastuomarin tervehdykseen hänen astuessaan pirttiin. Helpompaa ehkä olisi ollut jättää tervehdys kokonaan vastaamatta. Matti kohotti tuskin katsettaan aisapuusta, ja Matin vaimon tervehdyksestä saattoi erottaa vain ensimmäisen tavun. Sitten alkoi pirtissä suuri hiljaisuus, jolloin vain hienonhienot tomuhiutaleet leijailivat valojuovassa, sellainen kodikkaan ja pahaennustavan hiljaisuuden välinen välimuoto, jolloin odotetaan, tapahtuuko jotakin vai jääkö tapahtumatta. Lautamiehen läsnäolon tarkoitusta ei tiedetty, saattoi olla asialla, saattoi muutenkin poiketa ollessaan asioilla muualla. Ehkäpä sittenkin oli asioilla, mutta mitä se näin aikaisin...

"Kevääksi se panee, kevääksi", sanoo herrastuomari.

"Niin tekee", vastaa Matti, mutta harrastusta hänellä ei näytä riittävän muuhun kuin työhön.

"Panee", säesti Matin vaimo ajatuksettomasti, katsoen pihalle.

"Ei sinulle ole tapahtunut vahinkoja viime talvena?" tiedustelee herrastuomari.

Tällaisen tiedustelun on jokainen jumalaapelkäävä ihminen velvollinen tekemään lähimmäiselleen pitkän kotvan ja varsinkin talven takaa tavatessa.

"Eipä sanottavia... Lienee poro tai pari joutunut pedon suuhun..."

"Eikähän meillä paljon liikenevää olekaan", virkahtaa Matin vaimo.

Herrastuomari huokaa.

"Niin, mitäpä se tämän maailman hyvyys, jos saa sielullensa vahingon..."

"Oletko seuranpidossa käynyt talvella?" kysäisee Matti.

"Korjan kylällä kävin uskosta puhumassa loppiaisena".

"Jaa".

Nyt alkaa mieliala olla sitä myöten muokattuna, että herrastuomari saattaa käydä käsiksi varsinaiseen asiaansa. Jokainen huomaa, ettei hän ilomielin ja naurusuin tule asiaansa toimittamaan. Hän huokaa siis asianmukaisesti ja napittaa auki sarkatakkinsa, alkaen sitten kopeloida povitaskuaan.

"Asioitakin olisi vähän sinulle, Matti", aloittaa hän.

"Vai olisi..."

Matin huulet puristuvat lujasti kiinni, ja leuka vavahtaa. Matin vaimo katsoo kiinteästi jotakin olematonta pistettä ulkona, salatakseen kyyneltä. Lyyli on tullut sisään ja istahtaa seinäpenkille ovensuuhun solmien auenneita kengänpaulojaan. Hän vaistoo, mistä on kysymys, eikä uskalla katsoa isäänsä eikä äitiinsä.

"Se olisi sitä puulaakin asiaa", jatkaa herrastuomari, levitellen paperiaan. Sitten hän vilkaisee Mattiin ja alkaa lukea: "Reevaaruaktiepuulaaket Kantalaksin siitä tekemän anomuksen johdosta kutsutaan ja haastetaan täten talokas..."

Tähän hänen täytyy keskeyttää lukemisensa.

"Anna olla", sanoo Matti, "kyllä minä tiedän, mitä se koskee. Syyskäräjiinkö se...?"

"Ei kun välikäräjiin Tanhuanpäässä heinäkuun kymmenes päivä".

"Parhaimmalla heinä-ajalla".

"Se on sen asia".

Matti heittää aisan syrjään ja jää tuijottamaan eteensä. Pirttiin tulee raskas hiljaisuus. Vihdoin sentään suoritetaan asia loppuun, vitkalleen ja tuskallisesti. Matti tunnustaa haasteen ja saa jäljennöksen asiakirjasta.

"Joo, kyllä se puulaaki koettelee", sanoo viimein Kursun Santeri velvollisuudentuntoisesti ja sytyttää hitaasti ja taitavuudella piippunsa.

"Ei se rahojaan anna lahjaksi", todentaa herrastuomari. "Mutta selviydyt sinä Matti — se hosmestari Kyljenmarkki on rikas, oikein sellainen salarikas..."

Matti on taas ottanut aisapuun ja syventynyt siihen. Ei puutu, ei pukahda, on niinkuin ei kuulisi mitään.

Mutta herrastuomarista tuntuu, kuin loukattaisiin hänen auktoriteettiaan, kuin häntä ei uskottaisi, vaikka ehkä hyvinkin uskotaan. Senvuoksi hän jatkaa.

"Sellaisia ne ovat suuren maailman herrat, niinkuin Kyljenmarkkikin. Eivät ne tunne ketään, koettelevat vain ja tunnustelevat, eivätkä näe muuta kuin tapulin ja taivaan. Ovat niinkuin ei muita olisikaan. Ja sitten Kyljenmarkkikin... alhaiselta mieheltä tuntui, ei se kenenkään varpaille polkenut,

mutta niin juoksutti puulaakin 'Isoa' kuin renkiään..."

Aisa lennähtää paukahtaen lattialle, kuulijain kasvot jännittyvät ja on kuin pirttiin tulisi enemmän valoa.

Herrastuomari huomaa, että hänellä voi olla lisävoittoa tästä haastematkasta, ilmainen ruoka ja yösiija, ja hän lisää vettä myllyyn.

Niin oli Gyllenmarck juoksuttanut yhtiön suurinta herraa, jonka persoona varjosti koko Pohjolan, juoksuttanut leivän isää... Uskomatonta, ellei olisi itse nähnyt, uskomatonta...

"Vai niin teki", sanoo Matti henkeään pidätellen.

Niin oli tehnyt. Herra on herrallakin. Ja kyllä kykenee Mattiakin auttamaan, jos tahtoo, mutt'ei hänkään tietenkään rahojaan lahjoita. Matin pitää itsekin vähän yrittää. Herrat ovat niin kyllästyväisiä.

Tyytyväisenä herrastuomari mukristelee huuliaan, ja Matin vaimo alkaa panna pannua tulelle, täyttäen näin herrastuomarin salaisen toivomuksen.

Matti koettaa ajatuksissaan yhdistellä tapauksia, keksiä syitä ja seurauksia, mutta mihinkään selvyteen hän ei pääse. Sama, josta joku kuukausi sitten oli päässyt, oli taas edessä, se oli ainoa, mikä hänellä oli selvillä. Hän oli kuin muutkin vertaisensa siellä kaukana tunturien keskellä: ellei Kannanlahti-yhtiö ajatellut heidän edestään, ajatteli joku toinen ja joka tapauksessa he hävisivät.

Mutta työ, — kas siihen he pystyivät. Kun ottivat pystyäkseen.

* * * * *

Illan tullen, kun vieraat jo olivat käyneet levolle, sanoi emäntä isännälle:

"Sinun pitäisi oikein puhua sen hosmestarin kanssa. Ethän sinä näitä asioita oikein tajuamaan kykene."

"Pitäisi!" jankkasi Matti. "Kun sinä tietäisit, miten vaikea sitä on puhutella, et sanoisi mitään. Saa puhua niin että kuola valuu suusta, eikä saa vastaukseksi halaistua sanaa".

Lyylillä oli omat korkeat ajatuksensa Gyllenmarckista; hän muisti sen illan, jolloin Gyllenmarck sanaa puhumatta oli heittänyt erään himokkaan tukkiherran rähmälleen kamarin loukkoon.

"Kyllä se vaan mainio mies on", lausui hän vakaumuksenaan, sillä hänellä saattoi vielä tällä iällä olla vilpittömiä vakaumuksia ihmisistä, joita hän joskus oli nähnyt.

* * * * *

Näin olemme saaneet kevään korkeaan Pohjolaan, pappiloista ja puustelleista kotiin ja tukkipirtteihin asti. Illat käyvät kuulakkaiksi ja jäät alkavat harmeta, vähitellen tosin, mutta harmenevat kuitenkin, yks' kaks' huomaa silmä jonkun pälvenkin, ja keväinen tuoksu uhoo yksinpä auringonpaisteisista, harmaista kivistä ja kallioista. Niin kallistuu kaikki hitaasti siihen suureen valoon päin, mutta kevät ei täällä hekumoitse omasta olemassaolostaan ja vehmaudestaan, se antaa aavistella vain, niinkuin kaikki muukin täällä kaukana, kuinka hyvin saattaisi olla.

IX

Nyt tapahtuu toisinaan, että sivistyneiden, varakkaiden ja huomattavassa asemassa olevien ihmisten lapset, jotka voivat luetella sivistyneitä, varakkaita ja korkeassa asemassa olevia esi-isiä kolme, neljä tai viisi suoraan ylenevää sukupolvea, saavat merkillisiä ja eriskummallisia päähänpistoja, joita ei kukaan järkevä ihminen osaa selittää ja tuskin he itsekään. Heidän kotinsa on vielä varakas, mitään henkisen rappeutumisen merkkejä ei ole huomattavissa, ja kuitenkin he painuvat omille teilleen ja harrastavat omia puuhiaan, palatakseen sitten erinäisiä kiertoteitä taasen takaisin omaan säätyynsä, elleivät niille teilleen jää, niinkuin valitettavasti joskus käy.

Tällaisen vaikeasti selitettävän päähänpiston oli saanut Ingeborg Bonn, ja tämän päähänpiston seurauksia oli, että hän sen sijaan että olisi harjoittanut erinäisiä muodissa olevia kaunotaiteita sikäli, että voisi niillä helppoja päiviänsä viihdyttää, tai suostunut jonkun arvoisien vanhempiensa hyväksymän

vakavaraisen ja hyvänimisen miehen naimatarjouksen, istui autiossa ja tällä kertaa potilaattomassa erämaan pitäjän sairastuvassa, nojasi päätään molempiin käsiinsä ja katseli vastapäätä olevan metsäherran puustellin ikkunoita.

"Gyllenmarck, Constantin Gyllenmarck, vapaaherra", ajatteli hän ja sitten taas: "Gyllenmarck, Constantin Gyllenmarck".

Samalla hän muisteli niitä juttuja, joita papin poika oli kertonut tuon nimen omistajasta, odottaen, että vastapäätä olevaan ikkunaan ilmestyisi valo ja sitten raskas, turvallisuuden tunteen herättävä pää, mustine, ohimoilta lievästi harmaantuneine hiuksineen ja sisäänpäin kääntyneine katseineen.

Niin tapahtuikin, mutta samassa vedettiin kaihtimet eteen, ja neiti Ingeborg polkaisi tyytymättömänä jalkaansa. Hän oli ollut viikon paikkakunnalla, ulkona hihkuivat jätkät, hänen oli ikävä ja häntä peloittikin vähän.

"Hänellä kuuluu olevan suuri kirjasto", ajatteli hän, "minä menen lainaamaan häneltä jonkun..."

Hänestä oli tämä vallan luonnollinen ajatus ja hän aikoi panna sen viipymättä täytäntöön, mutta samalla tuotiin taloon ensimmäinen potilas. Tuotu oli Matti Niemelän korkearintainen, terveverinen tytär, ja tuoja oli herrastuomari Erkki Sallansuu.

Herrastuomari oli tapoja tunteva mies, ja siksi hän ensiksi pyysi anteeksi, että vaivasi näin äkkiarvaamatta, mutta asialle ei nyt kerta kaikkiaan voinut mitään. Edellisaamuna, kun hän juuri oli lähdössä Niemelän talosta, oli tyttö satuttanut kirveellä jalkaansa — tähän polven alapuolelle —, sellaista voi sattua kenelle tahansa, miehellekin, mutta täällä täytyy naisten osata "hantteerata" kirvestä niinkuin miestenkin, ja niin oli hän, herrastuomari, sanonut:

"Minä vien tytön mukanani. Kun kunnalla kerran on sairaala, niin kaipa se siellä siksi lääkitään, että kotona saa sitten lopetella".

"Kirves oli huonosti varsitettu", sanoi Lyyli.

Niin — hm. Niin ne tulevat onnettomuudet; kun tulee yksi, niin tulee samalla toinenkin. Ei hänkään suinkaan millään hauskaalla asialla ollut Niemelässä ollut. Ja niin tuli Lyylillekin kilvoittelu, niin tuli, niinkuin hän oli sanonut ja maininnut. No, hyvästi nyt sitten, neiti, ja Herran haltuun, Lyyli.

Kun jalka oli asianmukaisesti sidottu ja hoidettu, sanoi potilas:

"Minä tahtoisin tavata metsäherra Gyllenmarckia".

Hän sanoi sen sellaisella äänenvärillä, kuin olisi hän metsäherran vanha ja uskollinen ystävä ja kuin olisi hänestä aivan luonnollista, että metsäherra tulisi häntä katsomaan ja kuulemaan, mitä hänellä on sanomista.

Neiti Ingeborgissa herätti tämä suora pyyntö eräänlaista kummastusta, ja ennenkuin hän vastasi, katseli hän tarkemmin kuin julkisuudessa on tavallista potilaansa kasvoja ja huomasi, että ne "eivät suinkaan olleet hullumman näköiset".

"Nyt on jo niin myöhä, että tuskin voimme vaivata vapaaherraa", vastasi hän sitten, pannen vähän painoa viimeiselle sanalle. "Mutta huomenna".

"Huomenna! Siihen on niin pitkä aika. Eihän kello vielä ole kahdeksaakaan."

Lyyli oli koko matkan asiaa miettinyt ja hän tahtoi sen toimittaa heti, — huomenna hänellä kenties ei enää olisikaan rohkeutta kutsua metsäherra Gyllenmarckia puheilleen. Neiti Ingeborg kummastui yhä enemmän ja mittasi potilaansa lämmön. Se oli normaali.

"Tekö tunnette vapaaherra Gyllenmarckin entuudestaan?" kysyi hän.

"Hän on käynyt meillä muutamia kertoja".

"Eikö sitä asiaa voisi lykätä huomiseen?"

"Voisi kai, mutta tahtoisin sittenkin..."

Neiti Ingeborg oli kahden vaiheilla. Tunnin verran sitten ei hän ollut epäröinyt aikoessaan mennä lainaamaan kirjaa, nähdäkseen etäältä näkemänsä ja papin pojan seikkaperäisesti kuvaileman miehen läheltä, mutta nyt hän tunsu jonkunlaista epäröimistä potilaansa pyynnön suhteen.

"Voinhan minä koettaa lähettää tytön puustelliin", sanoi hän kotvan mietittyään, "mutta jos

metsäherra on jo levolla, niin sille en voi mitään".

Viisi minuuttia kului äänettömässä odotuksessa, kuului vain kahden ihmislapsen hengitys, melkein sydänten tykintä, ja silloin tällöin kohtasivat katseet toisensa.

"Hän ei tule", ajatteli Lyyli, "hän kai on jo levolla. Ja jos hän tulee, niin mitä minä sanon..."

"Kai hän on jo nukkumassa", virkahti neiti Ingeborg, karkoittaakseen jonkunlaista yltyvää levottomuutta, "kyllä hän olisi jo tänne ehtinyt..."

"Eihän tyttökään ole vielä palannut..."

"Eipä kyllä. Jos hän on jo ollut levolla ja sitten noussut..."

Lyyli sävähti punaiseksi.

"Ei suinkaan..."

Metsäherraa vaivattu hänen tähtensä. Varjelkoon, mitä hän oli tehnyt. Mutta se oli nyt tehty ja — Gyllenmarck oli hyvä mies.

Hän lausui tämän vakaumuksensa neiti Ingeborgille, joka taas sai lisää yllykettä kummastukselleen, mutta ei tehnyt sitä, mitä potilas vaistomaisesti oli odottanut, lausunut jonkun rohkaisevan sanan. Kun ei tätä kuulunut, puserti Lyyli sen esille.

"Ei hän siitä pahastu".

"Ei kai", vastasi neiti Ingeborg hajamielisesti ja tuntien, että hänen jotakin täytyy tehdä tappaakseen minuitteja, meni hän panemaan teevettä tulelle.

* * * * *

Vihdoinkin sitten kuuluivat askeleet porstuasta ja tässä he nyt seisovat vastakkain.

Neiti Ingeborg tunsi kätensä olevan eräitten sormien välissä, jotka sormet kuuluivat hänelle varovaisesti, ettei sanoisi puolittain vastahakoisesti ojennettuun käteen, ja selittämätön silmäpari oli katsovinaan häneen, mutta katselikin omituisesti ohi.

"Gyllenmarck".

"Bonn".

Sitten seurasi sellainen tavallinen hiljaisuus, joka seuraa esittelyä ja jolloin esiteltyt ikäänkuin koettavat päästä toisistaan selville, elleivät he vaikene siksi, ettei heillä parhaimmalla tahdollaankaan ole toisilleen mitään sanottavaa, ei toisilleen mitään annettavaa eikä toisiltaan mitään voitettavaa. Tätä hiljaisuutta kesti vain sekunnin, mutta sen arvo ehdittiin kuitenkin tajuta molemmin puolin.

"Tässä hän siis on", ajatteli neiti Ingeborg, "se verhon ympäröimä... Minä ihmettelen, mitä toisessa huoneessa oleva tyttönen mahtaa häneltä tahtoa..."

"Papin poika oli kohtelias", ajatteli Gyllenmarck luoden nopean katseen naiseen, "enkä minä sitä ollenkaan ihmettele..."

Ääneen hän lausui:

"Minua kutsuttiin tänne".

"Niin, tosiaankin, herra paroni, täällä on eräs potilas, neitonon, joka välttämättömästi tahtoi puhutella teitä tänä iltana. Koetin kyllä saada häntä lykkäämään..."

Kuullessaan sanan paroni, loi Gyllenmarck taas lyhyen katseen puhujaan ja astui sitten käskemättä sisäovea kohden.

"Ei mitään, hyvä neiti", vastasi hän, "matkahan on vain kymmenen sylvä".

Kas, siinähan oli se korkearintainen, puhdasverinen tyttö valkoisella vuoteella vaaleassa karbolintuoksuissa huoneessa, ja Gyllenmarck astui sinne kuin joku setä tai omainen.

"Mutta, lapsi hyvä", sanoi hän, "miten sinun on käynyt?"

Niin oli käynyt — kirves oli sattunut jalkaan.

"Oli oikein, että heti tulit sairaalaan, muuten olisit saanut ehkä ikäsi ontua?"

Gyllenmarck muisteli, miten oli nähnyt hänen käyvän Niemelän permannolla, sitä olisi katsonut vaikka päivän, väsymättä, ja sitten hänen mieleensä muistuvat erinäiset muut asiat, jotka hän jo hetkeksi oli unohtanut.

"Ei kai olisi tullut tänne tulluksi", vastasi Lyyli, "mutta sattui herrastuomari Sallansuu olemaan meillä..."

Ja sitten se pulpahti esiin: herrastuomari oli antanut haasteen, puulaaki tahtoi isän pois talosta.

Nyt Gyllenmarck tunsi, kuinka veret hänen poskipäissään kylmenivät. Tässä hän nyt istui kauniisti, hän, Constantin Gyllenmarck, sanansa syöneenä. Häntä pidettiin rikkaana: ollapa nyt edes viisikäntuhatta markkaa.

"Tiedätkö sinä, mille päivälle haaste annettiin?" kysyi hän.

"En minä päivää tiedä, mutta heinäkuusta ne puhuivat. Eihän metsäherra vihastu minulle, kun vaivasin?"

Gyllenmarck koetti naurahtaa.

"Vihastu, eihän toki", vastasi hän. "Lapsi tekee kauniisti ajatellessaan vanhempiaan. Kaikki sitä eivät tee..."

Hän vaikenä hetkeksi, ikäänkuin kootakseen ajatuksiaan.

"Luotatko sinä minuun?" kysyi hän sitten äkkiä.

"Kuka ei sitä tekisi", hymähti tyttö, aivan kuin olisi se luonnollisimpia asioita, mitä saattoi olla.

"No älä sitten sure, vaan tule terveeksi", sanoi Gyllenmarck ja hän tunsi itsessään voimaa ja pontta, kun jatkoi: "Ei isääsi viidentuhannen markan takia ajeta pois sellaisesta talosta".

Hän tunsi, että hänen rohkeudellaan oli joku pohja tai ponnahtuslauta, mutta missä se oli, sitä hän ei tiennyt. Mutta se täytyi löytyä — Jumal'auta! Tai oliko hän joku heittiö, joka lupasi ja lupasi, mutta ei kyennyt lupaustaan täyttämään ja jonka piti hävetä lapsen edessä.

"Minä tulen taas huomenna sinua katsomaan", sanoi hän vihdoinkin ja nousi.

"Siitä on vain vaivaa metsäherralle".

"No, älä sinä sitä ajattele. Hyvästi nyt vain."

Hänen ryhtinsä oli suurempi, kun hän poistui ja etuhuoneessa hän katseli neiti Ingeborgia suoraan silmiin.

"Tyttöparka ajattelee vanhempiaan", selitti hän. "Elämä tunturien takana ja kettujen keskellä ei totisesti ole helppoa".

Neiti Ingeborg ei voinut olla lievästi punastumatta. Hän oli ikäänkuin jostakin kaukaa erottavinaan sanomattoman kauniit kasvot, jotka sanoivat: Nyt näet ne kasvot, joiden omistajan papin poika koetti tehdä naurettavaksi tai puolihupsuksi. Sitten hän näki kasvot niin läheltä, että hengitys tuntui, ja se kaukainen kauneus sai antaa sijan elämälle ja miehekkyydelle, mutta silmistä katseli suunnaton erämaa. Ja neiti Ingeborg unohti vastata.

"Istukaa, herra paroni", sanoi hän ainoastaan, senkin puoleksi väkinäisesti.

"Kiitän, mutta aika on jo myöhäinen. Toivon teidän viihtyvän hyvin erämaassa. Alussa se kyllä ehkä on vaikeaa, mutta siihen tottuu, eikä täältä lopuksi enää lähde ajamallakaan."

"Herra paroni on jo ollut täällä pitemmän aikaa?"

"Kutakuinkin. Toistakymmentä vuotta."

"Suurenmoista. Ettekä halua pois?"

Tähän Gyllenmarck olisi voinut vastata lyhyesti: "En", tai: "En ole sitä ajatellut", mutta hän sai tällä kertaa taas suoruudenpuuskansa, joka saattoi hänet leikkimään tulella ja joka oli omiaan saamaan hänet välikäteen, ja siksi hän vastasi:

"Jos ehkä joskus tahtoisinkin, niin olen polttanut laivani".

Taas se oli sanottu. Mutta neiti Ingeborg tunsi käden keveästi koskettavan omaansa, ja kun hän meni ikkunaan, näki hän miehen haamun kulkevan pimeään tien yli.

* * * * *

"Gyllenmarck, Gyllenmarck", ajatteli hän, eikä paljoa muuta. Sillä mistään laivojen polttamisesta ei papin poika ollut puhunut. Neiti Ingeborg koetti vaivata päätään, mutta mihinkään päätökseen hän ei päässyt.

"Rikollinen hän ei ainakaan ole", lopetti hän, "sillä silloin hän ei olisi kruunun palveluksessa".

Seuraavina päivinä alkoi Gyllenmarck järkevästi miettiä. Hänen täytyi todellakin ottaa asia oikein ajatellakseen, sillä hän oli antanut lupauksensa niin puolelle kuin toisellekin. Ja kun hän viikon oli asiaa harkinnut, oli hän myöskin tullut erääseen johtopäätökseen.

Hän kävi myöskin säännöllisesti sairastuvassa toisella puolella tietä. Oikeastaanhan siihen ei ollut mitään säällistä aihetta, mutta olihan hyvä pitää tyttöraukkaa reippaalla mielellä. Ja aina kun hän tuli sieltä kotiinsa, tunsi hän jollakin erinomaisella tavalla reipastuneensa ja virkistyneensä.

"Kyllä minä luulen, ettei tästä mitään vakavampaa tule", sanoi hän Lyyllille. "Itse asiassa tämä juttu on hyvinkin helppo selvittää, kunhan vain saan sen verran aikaan. Ja se Kannanlahden yhtiökin on nyt kerta kaikkiaan sellainen syöjä..."

Kunhan maa paljastuu, niin hän käy arvostelemassa Niemelän metsän ja erottaa siitä viidentuhannen markan myytävän palstan tai miksei kuuden- tai seitsemäntuhannen, että mies saa käteisiä. Mutta nopea tässä täytyy olla, arvaamattoman nopea.

Muutamana päivänä, kun hän poistui sairaalasta, sanoi neiti Ingeborg:

"Herra paronilla on hyvin hyvä sydän".

Samassa hän kuitenkin tunsi olleensa liian rohkea, sillä hän punastui ja kävi noloksi ja toivoi, että olisi sanonut vain niinkuin ennenkin: "Hyvästi nyt ja tervetuloa huomenna kahdentoista tienoissa".

Constantin Gyllenmarck pysähtyi ja nolostui hänkin eikä hän voinut sille mitään, että hän tunsi sydämensä tykähtelevän. Mutta tunnustus oli niin yllättävä, ettei hän voinut mitään käden käänteessä vastata, ja seuraus oli se, että neiti Ingeborg tunsi vielä selvemmin olleensa tahditon ja tunkeileva ja päätti sen korjata.

"Suokaa anteeksi, herra paroni, mutta olen usein ajatellut teitä ja ihmetellyt, kuinka teiltä riittää aikaa... ajatella vieraiden ihmisten asioita..."

Ajatellut minua! ajatteli Gyllenmarck. Herra Jumala, mitä minä sitten olen tehnyt siitä asti, kun näin papin pojan teikkaroivan hänen edessään tuossa veräjällä.

"Mitäpä täällä muuta ajattelee kuin niitä ihmisiä, jotka alati ovat silmäin edessä", vastasi hän viimein luonnollisesti, "tai sitten muistelee menneitä. Se on yleinen sairaus niillä, jotka muualta ovat tänne tulleet."

X

Autiossa erämaassa, peninkulman päässä kirkolta, oli muuan vanha ja ränsistynyt, punertava rakennus, jota Gyllenmarck erämatkoillaan ei koskaan ollut sivuuttanut pysähtymättä sen luo hetkiseksi. Herra tiesi, mitä varten se siihen aikoinaan oli tehty, puron rannalle, vaaran juurelle; nykyisin sitä tukinuittajat joskus käyttivät tilapäisenä oleskelupaikkanaan, ja ehkäpä se alkuaankin oli sitä varten rakennettu.

Pääasia oli, että se toi Gyllenmarckin mieleen muistoja menneiltä ajoilta.

Se oli niinkuin joku vanha alppimyly, alppipuron rannalla, sellainen idyllinen, rauhaisa paikka, jollaisia toisinaan kuvaavat ne halpahintaiset väripainokuvat, joita kuljeskelevat kauppiaat myyskentelevät ympäri maatamme.

Tässä yltyi lirisevä puronen kohisevaksi könkääksi, ja tässä näytti korkea vaara millä hetkellä tahansa olevan valmis kaatumaan tuon ränsistyneen, punaisen rakennuksen päälle. Tässä vei kaitainen porras yli könkääniskan, ja tällä portaalla viivähti Gyllenmarck ohikulkiessaan aina hetken tai pari ja ajatteli, että juuri tällainen porras oli jossakin lähellä Soiluaa, porras, jolla hän ensimmäisen ja viimeisen kerran oli suudellut sitä tyttöä, jota rakasti nuoruutensa alkupäivinä. Sittemmin ei hän ollut tyttöä koskaan nähnyt, mutta tällä portaalla seisoessaan ajatteli hän häntä mielellään ja vaivatta, sillä se oli yksi niitä ainoita muistoja hänen kellanpunaisen nuoruutensa päiviltä, joka ei tuottanut hänelle vähintäkään tuskaa.

Aurinko paistoi täydeltä terältään. Oli niitä hetkiä, jolloin kevät vaihtuu kesäksi, jolloin metsät ovat tuoreet ja tuoksuvat ja jolloin koivut komeilevat ensimmäisissä vaaleanvihreissä lehvissään. Päivä oli kuuma, mutta korkean kirkas, ja Gyllenmarck ajatteli sitä tyttöä, jota hän joskus, kolmattakymmentä vuotta sitten, oli suudellut Soiluan ruukin myllysilalla.

Portaalla seisoessaan huomasi hän olevansa matkalla.

Hän oli viimeinkin ryhtynyt ratkaiseviin toimenpiteisiin Matti Niemelän asian suhteen, ja hänen oli nyt matkattava Krokforsin yhtiön pehtorin puheille, joka oleskeli Vuostimon metsässä tukinuittoa valvomassa, neljän peninkulman päässä kirkolta ja puustellista.

Hän oli lähtenyt tälle matkalle, koska heinäkuun kymmenes päivä lähenei joka hetki, koska hän oli antanut Matti Niemelälle erään lupauksen ja koska hänen nyt oli toimittava, jos ylimalkaan aikoi jotakin toimia. Hän muisti Matti Niemelän nuoren, korkearintaisen ja terveverisen tyttären, sitten hän muisti Ingeborg Bonnin ja valkoisen nuoruutensa rakastetun ja lopuksi hän muisti, että lupaus on sentään aina lupaus, ja ellei hän sitä täyttäisi, ei hän kehtaisi kulkea kunnan sairastuvan ohitse.

Näin ajatteli Constantin Gyllenmarck, katsellen vaahtoavaa putousta, näin hän ajatteli, nojatessaan portaan kaidetta vasten, näin hän ajatteli, ja juuri silloin lähestyi vaalea nainen porrasta, mutt'ei uskaltanut tulla ylitse, koska porras oli liian kapea kahden sivuutettavaksi.

Gyllenmarck tunsi hänet, ja samassa hän myöskin tunsi jonkunlaista epävarmuutta sisässään. Hetkisen hänen täytyi katsella, ennenkuin voi mennä vastaan.

"Neiti Bonn", lausui hän, käydessään viimein vastaan, "teitä olisin kaikkein vähimmin täällä odottanut".

"Ja minä teitä, herra paroni. Te näytte rakastavan tätä paikkaa".

"Sille, joka on polttanut laivansa, hyvä neiti, ovat rakkaita kaikki paikat, jotka muistuttavat jostakin kauniista".

"Mitä ylimalkaan laivoihin tulee, herra paroni, voi niitä polttaa monella eri tavalla. Itsekukin voi joskus polttaa laivansa".

Constantin Gyllenmarck tunsi, että hänessä jotakin ailahti, ja hän katseli neiti Ingeborgia samanlaisessa valossa kuin silloin, kun papin poika teikkasi hänen edessään sairastuvan veräjän luona.

"Minä tulen sairaan luota", jatkoi neiti Ingeborg, aivan kuin ei olisi aikaisemmin puhunut mitään.

"Minä olen menossa Vuostimoon Krokfors-yhtiön pehtorin puheille", vastasi Gyllenmarck velvollisuudentuntoisesti.

"Kuljetteko tekin jonkun *puheilla*?"

"Täytyy joskus niin tapahtua. Ei kuitenkaan omissa asioissani."

"Sen arvaan. Teillä ei mahtane olla asioita juuri kenenkään kanssa, ellemme ota lukuun virka-asioita."

Metsäherra Gyllenmarckista tuntui omituiselta, että yksinäinen nainen istuutui ja alkoi haastella hänen kanssaan keskellä autiota erämaata. Hänen täytyi pitää seuraa ja hän koetti miettiä, mitä nyt sanoisi.

"Ettekö te pelkää ollenkaan, neiti Bonn?" kysyi hän.

"Ketä? Teitäkö, herra paroni?"

"Erämaassa itsessäänkin kerrotaan olevan jotakin peloittavaa. En kyllä sitä itse ole huomannut, mutta niin sanotaan."

"Voi ehkä olla sellaisen mielestä, joka ei siihen ole tottunut. Minä siinä en huomaa muuta kuin

kaunista ja suurenmoista. Katsokaa auringon leikkiä tuolla jäätiköllä, tunturin rinteellä. Huomaatteko, herra paroni?"

Constantin Gyllenmarck tunsu, kuinka eräs nainen, jonka hän puolikolmatta kuukautta oli tuntenut nimeltä, painautui häntä niin lähelle, että ruumiin lämpö tuntui, ja osoitti jotakin pistettä kaukana etäisyydessä. Mutta hän ei tuntenut mitään halua vetäytyä pois. Päinvastoin hän tunsu, että jos se asia, jonka hän oli ottanut toimittaakseen, jäisi toimittamatta, niin tuo samainen nainen vetäytyisi mahdollisimman kauas hänestä.

"Noin, Constantin Gyllenmarck, katsokaa tuonne. Eikö se välkkyile aivan kuin hopeakuvastin?"

Mitäpä voi kuvastin, olkoon se vaikka hopeaa, vaikuttaa ihmiselämään. Mutta tällä hetkellä sinä, Constantin Gyllenmarck, jouduit auttamattomasti kiinni. Siinä sinä nyt istut, joku nainen, jonka nimi on Ingeborg Bonn, painautuu ruumiiseesi kiinni ja sanoo: "Näetkö, näetkö tuolla kaukana, siintävässä etäisyydessä?"

Ja tällä hetkellä sinä, Constantin Gyllenmarck, taas tartut kourin kiinni elämään. Sinä et näe mitään välkkyvää pistettä jossakin kaukana tunturin rinteellä, sinä tunnet eläväsi kaukaista tarua, jolloin eräs toinen nainen Soiluan ruukin sillalla sanoi: "Minä rakastan aina sinua". — Mutta tuo taru astuu nyt pitkin askelin lähemmäksi sinua, siintävä etäisyys, jota kolmisenkymmentä vuotta sitten sinulle näytettiin, tulee kädenulottuman päähän — ympärilläsi on vain autio erämaa, kohiseva putous ja sen reunalla punainen, ränsistynyt rakennus, — ojentaa sinulle kätensä sanoen: "Tässä minä nyt olen, Constantin Gyllenmarck".

Sinä olet sillä välin sivuuttanut keski-ään, sinä olet elänyt mukana, kaikki on sinulle vain joko muistoa tai erämaata, mutta sinä palaat takaisin siihen menneeseen ja sitten nykyisyyteen ja sinä vaikenet.

Mutta se toinen, joka istuu rinnallasi — hänen ruumiissaan virtailee veri vielä nuorena ja lämpimänä, sinä et usko enää itseäsi, vaan hän uskaltaa uskoa vielä tulevaisuuteenkin ja katselee sinua kuin jotakin korkeaa ja luoksepääsemätöntä. Hänellä on erinäiset luulot sinusta, luulot, joista sinullakin on aavistusta, vaikk'ei käsitystä niiden laajuudesta.

Tällöin tuntee Constantin Gyllenmarck, vapaaherra, itsensä saamattomaksi ja neuvottomaksi. Hän koettaa katsella, mutta ei huomaa mitään välkkyvää pistettä kaukana etäisyydessä, hän kuulee vain putouksen kumean kohinan edessään, puitten humisevan ja lintujen iloisesti livertelevän ympärillään. Ja samalla kuin hänen silmänsä hakee kimaltelevaa pistettä, tuntee hän, että kaikki, mikä on mennyt, tulee pika-askelin lähemmäksi, kunnes tuntuu siltä, kuin eräitä vuosikymmeniä ei olisi ollutkaan ja tämä kaikki olisi suoranaista jatkoa sille, mitä joskus oli tapahtunut Soiluan ruukin sillalla.

Hän luo ohimenevän katseen vieressään istuvaan naiseen, jonka vaaleat kasvot näyttävät sulautuvan valoon ja kevääseen, tuntee, että hänen kätensä lepää hänen kädessään, eikä kumpikaan tahdo niitä erottaa. Hänen silmänsä etsii edelleenkin kaukaisen tunturin rinteellä kimaltelevaa pistettä, ja kun hän sen löytää, puristaa hän vaistomaisesti kädessään olevaa pientä ja valkoista kättä.

"Nyt minä näen sen..."

Toinen on nähtävästi jo unohtanut välkkyilevän pisteen ja ajattelee muuta. Hän vastaa vain kädenpuristukseen, ja ohimenevä tuskansekainen hymy karehti hänen suupielessään.

Mutta Constantin Gyllenmarckissa herää jotakin, joka jo on kauan aikaa yrittänyt nostella päätänsä, vaikk'ei ole jaksanut. Se herää äkkiä suurena ja väkevänä, veri alkaa kiihkeänä virtailla hänen suonissaan, ja hän tuntee itsessään tarmoa ja voimaa.

"Ingeborg Bonn", sanoo hän äkkiä, "minä rakastan teitä".

Tähän ei hän tarvinnut pienintäkään ponnistusta, se tuli niinkuin pakosta.

Nainen ei vastannut mitään. Hänen suupielensä värähti, ja hän pusersi hiukan lujemmin Gyllenmarckin kättä, mutta sanaakaan hän ei vastannut.

"Tämä voi tuntua teistä jonkun verran hullulta, neiti Bonn", jatkoi Gyllenmarck, "mutta niin asia kuitenkin on".

Neiti Ingeborg ei vielääkään vastannut mitään, hän nojasi vain metsäherran olkapäätä vasten ja piti hänen kädestään, ja Constantin Gyllenmarck tunsu itsensä väkeväksi ja vahvaksi hänen rinnallaan.

Hän uskalsi repiä auki arpeutuneet haavat ja avata sydämensä ja hän teki sen lääkärin taitavuudella, yksityiskohtaisesti ja johdonmukaisesti, alkaen lapsuutensa ensimmäisestä muistosta ja päättäen siihen hetkeen asti, jota nyt eli. Hänelle tuotti melkein nautintoa viivähtää tuskallisissa kokemuksissa,

saadakseen verrata niitä kuluvaan hetkeen, ja hänestä tuntui, kuin kaikki mennyt olisi ollut välttämätöntä nykyisyyden saavuttamiseksi.

Neiti Ingeborg kuunteli, luomatta hetkeksikään katsettaan pois hänestä, kuunteli ja sormieli hänen takkinsa lievettä, ja kun Gyllenmarck oli lopettanut, sanoi hän ainoastaan:

"Jotakin tuollaista olen aavistanut ja minä olen säälinyt sinua niin... niin..."

Hänen silmänurkkiinsa nousivat kyyneleet, ja hän kätki päänsä Gyllenmarckin povelle. Kuinka hän olisi voinut muuta kuin rakastaa metsäherra Gyllenmarckia, sitä hän oli tehnyt siitä asti, kun Gyllenmarck ensi kerran oli jalallaan astunut sairastuvan oven sisäpuolelle.

Mutta tämä kaikkihan oli, niinkuin jo oli puhe, suoranaista jatkoa sille, joka hyvin kauan aikaa sitten oli tapahtunut Soiluan ruukin sillalla.

XI

Kun Gyllenmarck istui vastapäätä Krokforsin yhtiön pehtoria, ajatteli hän enemmän Ingeborg Bonnia kuin itseään tai Matti Niemelää.

"Minun täytyy onnistua", ajatteli hän ja hän oli varma siitä, että onnistuisi.

Krokforsin yhtiön pehtori oli Suomessa syntynyt ja jätkästä ylennyt pehtoriksi. Sellaisten henkilöiden kanssa Gyllenmarck seurusteli vielä suuremmalla vastenmielisyydellä kuin muitten, mutta tällä kertaa se ei tuottanut hänelle sanottavia vaikeuksia.

Pehtori hämmästyi, saadessaan vieraakseen Constantin Gyllenmarckin tukkikämpän herraskamariin. Ruuanjätteet korjattiin syrjään, enimmänsä rasvoittuneet paperit pantiin toisten alle, mutta spriipullo jätettiin tahallaan pöydälle. Kuka tiesi, mitä metsäherralla oli asiaa, ehkä hakkuussa oli sattunut joku virhe. Täytyi olla varovainen. Ja pehtori pakotti leveän naamansa hymyilemään, työnsi itse esille jakkaran istuttavaksi ja komensi kokin hakemaan lähteestä vettä ja keittämään kahvia.

Seinän takaa kuului tukkilaisten hanurin kilkutus sekaantuneena lauluun ja puheensorinaan, mutta pehtori kävi itse kieltämässä. Hänellä oli kirkonkylän metsäherra asioilla, ja se, joka ei kyennyt pitämään kitaansa kiinni, saisi huomenna lopputilinsä ja lähteä laputtamaan. Sellainen on kuri Kannanlahti-yhtiössä ja sellainen on myös Krokforsin yhtiössä, sen sai jätkäjoukko uskoa.

Sitten pehtori palasi taas herraskamariin ja valitti, ettei aikaisemmin tiennyt metsäherran tulosta.

"Täällä ei saa järjestystä millään", valitti hän, "mutt'ei käy ajaminen miehiä poiskaan".

Gyllenmarck ymmärsi sen hyvin — tällä kertaa. Antaa miesten olla vain, heillä nyt on kerta kaikkiaan omat tapansa.

Pehtori höristi korviaan. Tällainen oli outoa puhetta Gyllenmarckin suusta, mikäli hän oli kuullut. Parasta on olla varuillaan, ehkäpä metsäherralla oli asiaa, josta saattoi hyötyä.

Nyt se sitten laukesi.

"En tule oikeastaan omissa asioissani. Tulen erään toisen asioissa, minä olen nimittäin ottanut myydäkseni muutaman metsäpalstan."

Pehtori höristi korviaan vielä enemmän. Hän oli kuullut, että Gyllenmarckilla oli joitakin asioita Matti Niemelän kanssa. Tai ellei oikeastaan mitään asioita, niin ainakin jotakin tekemistä hänen kanssaan. Hänelle tarjoutui tässä oiva tilaisuus ostaa metsää, tilaisuus, jollaisista Krokforsin yhtiö Kannanlahti-yhtiön toimesta useimmiten sai olla vailla, ellei kuljettu pitkin kyliä kauppatilaisuuksia tiedustelemassa.

Herra pehtori vaikenä, näpsäytteli sormiaan ja antoi Gyllenmarckin odottaa. Hänellä oli jonkunlainen pohjatajunta siitä, että hänkin oli tällä kertaa herra — metsäherran silmissä ja että metsäherra saattoi nyt, kuluvalle hetkellä, olla hänestä jollakin tavalla riippuvainen.

"Meillä on jo ostettua metsää niin paljon", sanoi hän, kun tarpeellinen aika oli kulunut ja Gyllenmarck siis tarpeellisen kauan oli saanut hänen mielestään odottaa.

Gyllenmarck katseli pienestä, likaisesta ikkunasta, kuinka sinimekkoinen jätkä hakkasi puita sen edustalla, mutta se jätkä oli hänestä odottamattoman kaukana, näytti aivan kuin se jollakin salaperäisellä tavalla erottamattomasti olisi kuulunut metsään, maahan ja jokeen, eikä olisi liikuttanut häntä, eikä muita eläviä ihmisiä ollenkaan. Hän kuuli pehtorin vastauksen ja ajatteli neiti Ingeborg Bonnia, sitten Matti Niemelää, hänen tupaansa, perhettänsä ja terveveristä tytärtänsä, joka ehkä saattoi joutua tuon puita hakkaavan jätkän saaliiksi, ellei hän asiassaan onnistuisi, vaan Matti Niemelä perheineen joutuisi maantielle, ja vihdoinkin hänen ajatuksensa lensi Kannanlahti-yhtiöön ja "Ison" merkilliseen ja kuuluisaan käyntiin hänen luonaan, ja hänet valtasi taas kiihottava taistelunhimo ja hän päätti voittaa.

Gyllenmarck antoi myöskin puolestaan pehtorin odottaa ja katseli ilmeettömin silmin vuoroin likaista lattiaa, vuoroin ikkunasta ulos.

Itse asiassa ei pehtorilla ollut mielessäkään antaa kieltävää vastausta Gyllenmarckin esitykseen. Hän tahtoi ainoastaan huomauttaa olevansa herra ja että hänellä oli valta hyväksyä tai hyljätä Gyllenmarckin tarjous. Kaiken lopuksi hän kuitenkin tarjouksen hyväksyisi, oli tuo sitten millainen tahansa. Oli viisasta koettaa pysytteleitä Gyllenmarckin tapaisen miehen suosiossa.

Mutta hämmästykseseen näki hän metsäherran kopeloivan lakkiaan, vaikk'ei kahvikaan ollut vielä valmis. — Kuitenkin, kun hän muisti, se kuului olevan metsäherra Gyllenmarckin tapa: hän ei koskaan sanonut yhtä asiaa kahteen kertaan. Ja äkkiä pehtorinkin päähän lensi kertomus "Ison" käynnistä Gyllenmarckin luona ja yhtä äkkiä tunsin hän itsensä heikoksi ja vaatimattomaksi.

Spriipullokin oli pöydällä vielä avaamattomana, sen avulla ehkä saattoi alentaa hintaa, jos Gyllenmarck kovin kohtuuttomia vaatisi.

"Tarjoukseni oli vilpittömässä mielessä tehty", sanoi Gyllenmarck. "Mutta jos teillä todellakin on enemmän metsää kuin mitä pystytte hallitsemaan, niin minä tietysti peräydyn".

Pehtori joutui hämilleen.

"Tuota noin... ei sitä niin paljon ole, etteikö lisääkin voisi ostaa ensi vuotta varten", virkahti hän, väänänsi sitten punakat kasvonsa nauruun ja jatkoi, avaten pullonsa: "Metsäherra soisi nyt anteeksi, tässä on vähän suunavausta, kun ei se kahvikaan näy joutuvan."

"Perkelettäkö siellä koko päivä kuhaillaan yhden ainoan kahvipannun kanssa?" huusi hän sitten puita hakkaavalle miehelle rientäen ovelle.

Mies, joka oli samalla kertaa pehtorin ja muiden pomojen kokki ja naistenhankkija, murahti vastaan jonkun äreähkän, solvaisevan lauseen, josta kamariin kuului ainoastaan "hirvas" ja "pukki", ja meni hämmentämään kepin nokassa nuotiolla kiehuva pannua.

"Kirota niille pitää", sanoi pehtori sitten anteeksi pyytään Gyllenmarckille, "eivät ne muuten vääjää senttiäkään".

Sitten hän taas heittäytyi tyyneksi ja asialliseksi, kaasi laseihin, kilisti, ryyppäsi ja ähkäsi asianmukaisesti, jonka jälkeen hän oli taas valmis käymään pääasiaan.

"Niin... tuota... suurestako summasta tässä olisi kysymys?" kysyi hän.

"Kyseessä on vain lähemmä parituhatta runkoa, seitsemäntuhattaviisisataa markkaa."

"On se tavallinen hinta".

"Kaataminen ja veto eivät maksa juuri mitään. Puut kaatuvat melkein jokeen. Kai tiedätte Niemelän kotipalstan?"

"Kyllä minä sen tunnen".

Pehtori näytti saavan enemmän vilkkautta itseensä, kun hän sitten kysyi: "Mutta eikö se jo ole myyty Kannanlahdelle?"

"Ei sitä myyty ole, mutta talo on kyllä kiinnitetty velasta. Aioinkin ottaa rahat omiin nimiini, kunnes Niemelä saa maksetuksi Kannanlahden. Ymmärrättekö? En voi kernaasti muuten myydä kiinnitettyä tavaraa."

"Niin vain... niinpä kyllä... eihän se muuten..."

Sitten pehtori taas vaikenä ja kaatoi laseihin. Nyt olisi hyvä tilaisuus saada ahdistetulta mieheltä

metsää halvalla ja itselleen pieni provisoni, mutta tuo mies oli asiamiehekseen valinnut Constantin Gyllenmarckin. Herra pehtori punnitsi, kumpi maksoi enemmän, provisoni vaiko Gyllenmarckin suosio, hän vilkaisi alta kulmain Gyllenmarckia, ja viimein oli hänen päätöksensä valmis.

"Kun minä oikein ajattelen", sanoi hän, "niin taitaa se kauppa sittenkin kannattaa. Kyllä minä tiedän metsäherran, ettette te turhia... Rehellinen ja rehti mies ja parempi ammattimies kuin minä sitäpaitsi. Ette te halua minua pettää... Pitäisikö olla rahaa etukäteen ja miten paljon?"

Gyllenmarckista tuntui, kuin joku olisi voimakkaasti ravistanut häntä olkapäästä: "Herää sinä, joka makaat."

Näinkö yksinkertainen asia se olikin? Matti Niemelä oli pelastettu ja sen oli tehnyt hän, Constantin Gyllenmarck. Näinkö yksinkertaista se olikin: kävellä tänne vain, puhua vähän, saada rahat. Eikö se maailma sittenkään ollut tämän ilkeämpi? Täynnä vain jyrkkyyttä, afääriä ja asiallisuutta, niin yhdessä kuin toisessakin seikassa. — Ingeborg Bonn! Näin yksinkertainen asia se oli. Kannanlahti-yhtiö! Sinä olet hävinnyt, sinun arvovaltasi on mennyt tähän asiaan nähden.

Gyllenmarck vilkaisi kalenteriaan. Kesäkuun kahdestoista — neljä viikkoa. Ja tuossa, höyläämättömistä ja maalaamattomista laudoista kyhätyn pöydän toisella puolella, avatun spriiputelin takana, istui mies, joka tarjosi rahat. No, Matti Niemelä, itsekin olisit tämän asian voinut toimittaa, mutta jotakin sinulta puuttui. Käsiksi nyt vain, käsiksi!

"Ei kai kuusituhattaviisisataa ole liian paljon, minun ymmärtääkseni".

"Ei tietenkään. Metsäherra on vain hyvä ja kirjoittaa kuitin."

Höyläämättömistä laudoista tehdyllä pöydällä tahtoi terävä kynä tunkeutua läpi paperin. Mutta Gyllenmarck kirjoitti kuitin, hitaasti ja rauhallisesti. Matti Niemelä olisi saanut olla katsomassa, se kyllä kannatti.

"Onko lakkaa?"

Pehtori haki lakkatangon tavaroittensa joukosta, ja Gyllenmarck vahvisti nimikirjoituksensa sinetillä ja ojensi sitten kuitin pöydän yli.

"Oikein se on, aivan oikein", mutisi pehtori, siristäen silmiään.
"Mutta tuossa sinetissä ei ole nimeä."

"Ei tarvitsekaan. Siinä on vaakuna."

"Hm! Niin näkyy. Vaakuna... aivan niin. Tuota... mikä vaakuna se oikein on?"

Gyllenmarck sai nielaista sylkeä pari kertaa, ennenkuin voi selittää, että se oli Gyllenmarckien vapaaherrallisen suvun vaakuna.

Nyt se oli sanottu ja saattoihan tuon sanoa, jos mies ymmärsi. Vapaaherrallisen suvun! Todellakin vapaaherrallisen suvun — ja Soilua poissa.

Gyllenmarckia puistatti ja hän puraisi hampaitaan, kun näki toisen kylmästi ja harkiten laskevan rahoja.

Soilua poissa! Niin, tuollaisten setelien ja eräiden muiden seikkain takia. Minkä sille voi? Afääri on afääri ja raha on raha, ja hänen nuoruutensa afäärit olivat olleet — jos niin saa sanoa huonoja afääreitä, jos afääreitä ensinkään. Nyt pitäisi tehdä hyviä afääreitä, niinkuin Erik Wegener, eikä olla tekemättä mitään. Niin, totisesti — *ikäähän oli vielä yllinkyllin jäljellä.*

Siellä kirkonkylän sairastuvassa istui eräs Ingeborg Bonn, jolle hän merkitsi jotakin. Ingeborg Bonn, joka näytti sulautuvan aurinkoon ja valkeuteen ja jolla oli ollut joitakin vaiheita. Ja sitten hän epäilemättä merkitsi jotakin Matti Niemelälle, hänen perheelleen ja hänen luottavaiselle tyttärelleen. Edelleen kai hän merkitsi jotakin tuolle miehelle, joka laski rahoja, tottuneesti ja tunnontarkasti. Herra Jumala, eikö hän jo lopeta, ei suinkaan hän loppupäivää laske kuuttatuhattaviittäsataa markkaa.

"Nämä setelit ovat niin pieniä, kun nämä ovat tilirahoja", kuuli hän kuin jostakin kaukaa.

"Niin, eipä tässä"... vastasi hän kylmänkoleasti ja tottuneesti.
"Laskekaa te vain rauhassa".

Pehtori vilkaisi häneen. Gyllenmarckin sanat olivat lentäneet kovin ylhäältä ja korkealta.

Ja mitä Kannanlahti-yhtiöön tulee, eikö hän merkinnyt sentään jotakin sillekin. Jo "Ison" käynnin aikana. Ja vielä enemmän heinäkuun kymmenentenä päivänä. Että hän todellakin oli tähän ryhtynyt, todellakin. Joku muistaisi häntä kiittollisuudella, Matti Niemelä ja hänen tyttärensä.

Herätkää, vapaaherra Gyllenmarck! Tuossa ovat setelit edessänne pöydällä, tukku varmannäköisiä, mulkosilmäisiä satasia, varustettuina eräitten hienojen herrasmiesten nimikirjoituksilla. Noihin seteleihin sisältyy muutamia elämän pikkuseikkoja, sanokaamme hyvinvointi ja olemassaolo ylimalkaan, ne tulevat määräämään Matti Niemelän kohtalon, niinkuin ne aikoinaan määräsivät Soiluan kohtalon. Ja koko joukon muita kohtaloita näiden lisäksi. Sopii vain ottaa ja laskea ne, onko niitä tarpeellinen määrä. Soiluassa niitä olisi tarvittu kenties sata kertaa suurempi tukku. Mutta, kuten jo oli puhe, huonot afäärit ovat aina huonoja afäärejä, ja Constantin Gyllenmarckista ei silloin ollut rikkaaksi mieheksi.

Mutta, siitä huolimatta, — ikäähän oli vielä yllinkyllin jäljellä, ja sitten odotteli siellä puustellia vastapäätä muuan valoon ja kauneuteen sulautuva.

Kas, eikö sydän taas tykähtänyt! Rajusti ja hillittömästi niinkuin joskus kauan, kauan aikaa sitten erään kesäyön kohtauksen aikana Soiluan ruukin sillalla.

Miksi se noin sykähti! Ettäkö hänkin oli joku muu kuin vain — niin — jotakin muuta kuin mitä oli ollut. Miks'ei, totisesti, hän voi ottaa tätä asiaa hitaasti ja harkiten, niinkuin kaikkia muita. Matkalle nyt vain, Constantin Gyllenmarck, aurinko on vielä korkealla, vaikka työaika on loppunut ja miehiä alkaa lappautua seinän taa. Kun kiiruhdat, ehdit aamuyöstä puustelliin.

"Kiitos, pehtori. Rahat ovat aivan oikein."

"Se on hyvä, niin pitikin olla. Tuota... noin... meiltä ei kylläkään kukaan ole nähnyt sitä metsäpalstaa, vaan minä tietenkin luotan herra metsänhoitajaan."

Tietysti, tietysti. Sehän on selvä. Häneen olivat aina kaikki luottaneet. Ja Gyllenmarckia rupesi hillittömästi naurattamaan, kun hän tarkemmin katseli pehtoria.

Hänestä mies näytti niin pieneltä, koomilliselta ja avuttomalta. Ja kuitenkin tuo pieni, naurettava mies oli tehnyt hänelle palveluksen, vieläpä hyvin suuren palveluksen.

"Hyvästi nyt, herra pehtori, ja käykää puustellissa, kun sattuu asiaa kirkolle".

Gyllenmarck sanoi viimeisen aivan vilpittömässä mielessä, ja pehtori painoi sen visusti mieleensä.

* * * * *

Käki kukahtelee jossakin kaukana, risut rapisevat jalkain alla, on yö, mutta on valoisaa ja hiljaista.

Tyyntä on. Tuulenhenki on vaimennut puiden latvoissa, vakavina seisovat suorat petäjät ja vantterat kuuset. Silloin tällöin voi kuulua risahdus oksissa, kun metsälintu, pelästyen yksinäistä kulkijaa, pakenee; toisinaan voi metsästä kuulua kuin hiljainen huokaus tai vaisu sykähdys, mutta sellainen on suurmetsän tapa: iloissaankin se huokailee ja sykähtelee.

Ja tämän suurmetsän läpi kiemurtelevaa kaitaista polkua, joka milloin nousee korkealle vaaralle, milloin laskee vellovalle jängälle, milloin kokonaan katoaa jäkälikköön, niin että ainoastaan sitä reunustavain puiden kylkiin isketyt pihkaa valuvat pilkat osoittavat tottumattomammalle kulkijalle sen suuntaa, kulkee Constantin Gyllenmarck taskussaan ne kuusituhattaviisisataa markkaa, jotka tulevat pelastamaan Matti Niemelän.

Asia on siis hänen puolestaan loppuunsaoritettu, lyhyesti ja päättäväisesti, lukuunottamatta erinäisiä pieniä seikkoja, jotka kenties vielä olivat jäljellä.

Tulisivatko Matti Niemelä ja Kannanlahti-yhtiö ja Ingeborg Bonn tästedes nyt olemaan asioita, jotka ovat menneet?

Hän kiipesi lähimmälle vaaralle, jolle polku vei, tahtoihan hän tai oli tahtomatta.

Tunturit siinsivät kuin sinisessä usvassa ja niiden lomissa häämöttivät mustat joki-uomat. Väkisinkin häneen taas meni ajatus suunnattomista käsivarsista, joissa nuo pienet joet muodostivat jonkunlaiset sormet, ja hänen mieleensä muistui se puolinainen lupaus, jonka hän oli antanut Matti Niemelälle kymmenisen kuukautta taaksepäin.

Kymmenisen kuukautta! Nyt tuo aika tuntui suunnattomalta ajanjaksolta, täynnä tapauksia ja vaihteita.

Epäilemättä hänessä oli tapahtunut joku muutos. Sen alkukohta oli Matti Niemelälle annettussa

lupauksessa, se oli kehittynyt syyskäräjien aikana, kohtaus Niemelässä oli antanut sille jonkunlaisen sysäyksen, ja Erik Wegenerin ja "Ison" pikaiset käynnit olivat sitä sysäystä tukeneet. Tällä kertaa hän osasi tyynesti eritellä sisimpänsä ja katsella itseään kuin syrjästä: tällainen minä olen ollut ja tässä minä nyt kuljen taskussani erään minulle oikeastaan yhdentekevän miehen kohtalo.

"Joko tulet itserakkaaksi, Constantin Gyllenmarck. Ihminen on tuo yhdentekevä mies niinkuin sinäkin, ja kenties joku aikoinaan on kulkenut sinunkin kohtalosi vasemmassa povitaskuun!"

Tämä välihuomautus ei oikeastaan häirinnyt Gyllenmarckia. Hän ajatteli vain loogillisesti ja tyynesti:

"Niin, ihmisiäpä tosiaankin olemme kaikin. Sellaisia heikkoja ja vajavaisia ja riippuvaisia kappaleita..."

Sitten hän taas yltyi ajattelemaan, miks'ei se, joka oli tullut joka kevät, ollut tullutkaan viime keväänä, miks'ei se jäänyt häntä seuraamaan ja säästämään hänen toimiaan. Syytä siihen ei hän osannut asiallisesti harkiten keksiä. Hänessä oli tapahtunut joku prosessi, hän oli ollut sen alaisena tahtomattaan tai vain itse tietämättään tahtoen, ja tämä prosessi johtui siitä, että hän oli päättänyt tehdä jotakin sen asemesta, että siihen asti oli vain ylimalkaan ollut olemassa.

Hän oli asettunut sotajalalle eräitä miehiä vastaan, joita hän ei tuntenut, mutta joiden rahoilla oli muodostettu muuan täälläpäin liiaksikin tunnettu laitos, jonka nimi oli Trävaruaktiebolaget Kandalax. No niin, se oli hävytön yhtymä, joka rikastui, köyhdyttäen muita. Hänen velvollisuutensa oli ilmoittaa se johtomiehille, elleivät nämä sitä muuten tienneet. Sen hän tulisi tekemään.

Ingeborg Bonn! Hänkin vielä lisäksi. Niin paljon tapauksia ja vaihteita. *Tätä* asiaa ei Gyllenmarck voinut ajatella kylmästi ja harkitsevasti. Siinä oli valoisaa ja lämmintä ja jotakin etäisyyteen tähtäävää.

Hän kiiruhti askeleitaan ja saavutti portaan, joka muistutti Soiluan ruukin siltaa. Tällä kertaa hän muisti vain Ingeborg Bonnin ja että hän oli viimeinkin tehnyt jotakin, suorittanut sen asian, jonka hän kymmenisen kuukautta sitten oli ottanut miettiäkseen.

Vanha muisto Soiluan ruukin sillalta — se oli nyt vanha, hyvin hämärä muisto. Hän oli silloin juuri päässyt lapsenkengistä, nyt se muisto herätti hänessä myötätuntoisen hymyn. Jonkun minuutin kuluttua jatkoi hän taas ripeästi matkaansa ja tunnin kuluttua näkyi kirkontapuli, jota aamuauringon ensimmäiset säteet valaisivat.

XII

Tukinuitto kaukaisilla latvajoilla oli jo aikoja sitten alkanut.

Muutamia päiviä jättienlähdön jälkeen olivat ensimmäiset tukkilaiset saapuneet Matti Niemelän taloon, ja viikko viikolta oli lauma lisääntynyt, vaikka miehet vaihtuivat. Toisessa nurkkakamarissa majaili uittajien kasööri, toisessa ukkoherra, porstuakamari oli kymmenniekköjen ja muitten pienempien pomojen hallussa, ja jätkäjoukko majaili osa pirtissä, osa ulkohuoneiden ylisillä.

Niin olivat tulleet kuin omaan taloonsa, ottaneet huoneet haltuunsa, asettuneet asumaan ja sillä hyvä.

Tästä kaikesta Matti Niemelä älysi, että yhtiö piti hänen taloaan jo niinkuin omanaan, älysi, huomasi ja kirahti itsekseen.

Käräjöpäivään oli vielä viikkokausia, mutta hän ja hänen perheensä olivat jo yhtiön nöyriä palvelijoita, tahtoen tai tahtomattaan.

Ei tässä enää auta kiroileminen, olisi pitänyt kiroilla silloin, kun otti yhtiöltä rahat, tai silloin, kun jätti niiden kohtalokkaiden korkojen maksamisen myöhemmäksi.

"Sekoita myrkkä niiden ruokaan", kuiskasi joskus joku ääni hänen sisässään.

Olisihan sekin joku nautinto — nähdä koko jätkäjoukon ja pomojen ojentelevan koipiaan pitkin permantoja. Kyllä kai silloin muistaisivat, mitä ovat tehneet, ja parkuisivat: "Armahda meitä, Matti Niemelä!"

Siinä olisi sitten sovinto kaikesta...

Matti Niemelä tunsi tahtomattaan jonkunlaista suloisentuskallista nautintoa, ajatellessaan kuolemantuskissa vääntelehtivää joukkoa, mutta samassa kävivät kylmät väritykset läpi hänen ruumiinsa. Valjenneet ruumiit eivät koskaan antaisi hänelle rauhaa. Poronvarasta saattaa hän ampua kinttuun kun itse teossa tapaa — ja miks'ei vähän ylemmäksikin —, mutta nämä sentään tekevät mitä ylempänsä käskevät.

"Samaa sakkia yhtiö ja yhtiön jätkät ja pomot, samaa sakkia ja yhtä luuta kuin suden selkä... Pikkuisen ketunmyrkyä vain maitoon... ovat saattaneet lapset sen siihen sotkea, on saattanut muuten joutua... Kyllä sen asian jotenkin selvität... Kaukaisessa kivieliössä ei ole katselijoita... Ja yhtiö muistaa iankaikkisesti, iankaikkisesti... Sadan vuoden kuluttua vielä takkavalkean ääressä kuiskaten mainitaan..."

Herra Jeesus, armahda minua! Murha, kymmenen murhaa, seitsemänkymmentä murhaa, eivät kaikki katumukset ja helvetin vaivat riittäisi sitä korvaamaan...

Ja Matti Niemelä syöksyi ulos, haki rahalliset ja rahattomat, kulki kuin henkensä edestä, puhui järkevästi, rukoili, pyysi ja vetosi viattomaan perheeseensä.

Yhtä turhaa!

Kenellä ei ollut, kenellä ei sopinut, kenellä ei sattunut olemaan "tähän hätään" kotosalla.

Aina hänen ajatuksensa lopulta pysähtyivät metsäherra Gyllenmarckiin. Olihan Gyllenmarck sanonut Lyyllille sairaalassa: "Ei sinun isäsi niin vaan ajeta pois..." Tai jotakin siihen tapaan.

Mutta ei iljennyt enää mennä sinne vankumaan. Jos tekee jotakin, niin tekee omasta aloitteestaan, ei se puhumalla parane. Mitään ei kuitenkaan ollut kuulunut.

"Jos metsäherra pettää", ajatteli hän loppuun asti piinautuneena ja kun mitään muuta oljenkortta ei enää ollut, "jos Gyllenmarck pettää, silloin ei ole oikeutta taivaassa eikä maan päällä".

Hänen vaimonsa kuihtui päivä päivältä ja pillahti tuon tuostakin itkuun.

"Ei se vinkumalla parane", ärähti Matti Niemelä.

Samalla hän kuitenkin häpesi itseään ja äänilajiaan ja jatkoi:

"Mitäs tuosta nyt itket? Eihän kaikki vielä ole loppuun pelattu, ja jos onkin, niin kyllä minussa on työmiestä elättämään teidät ja itseni. En minä ole ensimmäinen enkä viimeinen jätkä".

Vaimo pyyhki kyyneleet hameensa helmaan ja koetti näyttää tyyntyneeltä.

"Ei sinusta ole, Matti...", sanoi hän, mutta lopetti lauseen kesken. Sillä jos hän olisi loppuun asti sanonut, olisi seuraava sana ollut "mihinkään", ja se olisi ollut vähän liian karkeasti sanottu.

Pirtin lattia oli yltyleensä lian ja syljen peitossa, huoneissa leijaili sakea tupakansavu, ja talonväki kulki äänettömänä askareissaan. Iltaisin oli pirtti täynnä puheensorinaa, kiroilua, naurua ja korttienläiskettä. Itsenäisestä talosta oli Niemelä muuttunut tukkilaiskämpäksi. Nyt puuttui vain, että viinakauppiaat saapuisivat, niin kurjuudenkuva olisi ollut täydellinen.

Toisinaan Matti unohtui pitkäksi kotvaksi katselemaan kortinlyöjiä, huomasi, kuinka rahat, kellot, tupakkamassit ja eväslaukut tuontuostakin, ja kädenkäänteessä, vaihtoivat omistajaa, kuinka yksi puolella minuutissa menetti viikkopalkkansa ja toinen samassa ajassa sen voitti. Kuta kauemmin hän kulloinkin katseli, sitä voimakkaampana meni häneen halu liittyä tuohon samaan huolettomaan ja hälisevään joukkoon. Istua siinä vain ja voittaa, yhä ainoastaan voittaa, kunnes olisi voittanut koko velkansa. Sitten hän veisi rahat pomolle tuonne kamariin, sanoisi: "Siinä on, lähtekää nyt kävelemään ja vähän sassiin!" Näin hän katseli ja ajatteli ja vihdoin hän huomasi, että vain perheen läsnäolo esti häntä tuohon joukkoon liittymästä.

Eräänä iltana saapui viinakauppias, ja Matti Niemeläkin osti itselleen litran. Se tapahtui ensi kerran pitkästä aikaa. Maanantai-aamuna otti hän ensimmäisen ryyppyn, ja juuri silloin ilmestyi pari yhtiön metsänarvostelijaa hänen kotimetsäänsä, ihan pihamaan aidan taakse. Tulivat sinnekin niinkuin omalle maalleen ja alkoivat killistellä puiden runkoja ja lyödä pilkkoja puihin.

"Jumal'aut sentään!"

Matti Niemelä tajusi, että hän oli ostanut viinan Luojan sormen viittauksesta. Yhtiö tulee takomaan merkkejään hänen metsäänsä niinkuin omaansa! Jo meni nyt vähän liian pitkälle! Nyt tarvittiin luontoa, selvillä päin hän ei ikinä olisi mennyt niitten kanssa rähisemään. Mutta nyt saisivat katsella, kenen metsää ovat krateeraamassa!

"Mitä miehiä te olette?" huusi hän ehdittyään aidan viereen.

"Kannanlahti-yhtiön ollaan", vastasi toinen miehistä itsetietoisesti.

"Mitä te sieltä haette? Suorikaa heti matkoihinne siitä!"

"Äläpä revi liiaksi suutasi, Matti. Kyllä tiedät itse, millä asioilla ollaan."

"Olkaapa millä asioilla tahansa, niin liian aikaista se vielä on. Lähdettekö sieltä — vai...?"

"Usutanko koiran kimppuun", jatkoi toinen miehistä nauraen.

Matin luonto ei sietänyt enempää hävyttömyyttä. Vihaisesti hän hyppäsi yli aidan ja katkasi seipään aseeseen hypätessään.

"No, saatana! Ymmärrätkö puhetta?"

Vahto pursusi hänen suupielistään ja seiväs tärähti yhtiön miehen olkapäähän, ennenkuin tämä oikein oli oivaltanut asiaa täydeksi todeksikaan. Makaa nyt siinä, sen... Hän kohotti aseensa toiseen, perusteellisempaan ja paremmin tähdättyyn iskuun, hän nautti jo edeltäpäin, ennenkuin ehti iskun antaakaan, sen tuloksista, mutta lyödyn toveri oli pitänyt varansa ja kun Matti juuri oli aikeensa toteuttamaisillan, kirskahdi lyönti häneen omaan pääkuoreensa, niin että hän siihen paikkaan tupertui.

* * * * *

Tällaisina saapuivat tiedot Gyllenmarckin puustelliin.

Hän ei tällä kertaa ruvennut aprikoimaan ja miettimään. Hän toimitti vain sanan neljälle lähimmälle metsänvartijalleen, että he huomenna tulisivat hänen luokseen puustelliin. Pyssyt muassa.

He olivat suurikokoisia, pelottomia miehiä, Gyllenmarckin metsänvartijat, miehiä, jotka olivat ikänsä viettäneet keskellä koskematonta luontoa ja tottuneet avoimin silmin käymään niin metsän petoja kuin kaksijalkaisiakin vastaan, jos niin tarvittiin. He osasivat ampua linnun lennosta, ja kolmenkymmenen sylen päästä ampuivat he karhua silmään. Ja he tulivat ja toivat pyssyinsä muasaan.

Näiden seurassa saapui Gyllenmarck keskiviikko-iltana myöhään Niemelään, tervehti ohimennessään emäntää, joka oli pudottaa maitokiulun maahan hämmästyksestä, potkasi portailta vetelehtivän sutkin kintut syrjään ja huomaamatta Mattia, joka istui ikkunan ääressä sidotuina päin, astui suoraan kamarihuoneisiin.

Kortinlyönti kamarissa taukosi, kun Gyllenmarck seuralaisineen astui sisään, ja huoneessa alkoi vallita kolea, paha-aennustava äänettömyys. Tukkiherrat silmäilivät neuvottomina vuoroin toisiaan, vuoroin tulijoita, tietämättöminä siitä, kuka keskustelun aloittaisi ja miten sen aloittaisi.

"Eiköhän ole parasta, että herrat ja herrojen tuolla pirtissä oleva joukkokunta alkaa kiiruusti koota tavaroitaan ja vetäytyä tästä talosta muualle! Ymmärtääkseni olette täällä jo liian kauan pakkovierailleet."

Syrjäinen saattoi helposti huomata, että Gyllenmarckin oli vaikea hillitä itseään. Hänen äänensä värähteli, ja hänen silmissään oli uhkaava tuike, jollaista ei kukaan ennen muistanut niissä nähneensä.

Tukkiherrajoukko liikehti levottomasti, joku alkoi vaistomaisesti koota kortteja pöydältä.

"Herrat ovat hyvät ja pelaavat pelinsä loppuun", jatkoi Gyllenmarck tyynemmin kuin olisi osannut odottaa, "sen verran täytyy sentään suoda aikaa. Sitten on parasta, että suoritate laskunne ja lähдете."

Herrojen kasvoilla vaihtelivat värit, ja heidän oli vaikea hillitä vihaansa. Mutta sikäli kuin he edessään seisovaa metsäherraa tunsivat, tiesivät he myöskin, että leikki oli kaukana.

"Herra metsänhoitaja ei taida tietää", lausui viimein vanhin heistä ponnistaen viimeiset voimansa pysyäkseen tyynenä ja arvokkaana, "herra ei tosiaankaan taida tietää, että tässä talossa jo melkein on kuin toinen isäntä".

"Kuka se sitten olisi?"

"Yhtiö".

"Vai niin. Ja millä perusteella se nyt tänne niin yht'äkkiä isännöimään muuttaisi?"

"Herra metsänhoitaja ei taida tietää sitä velkajuttua?"

"Tiedän. Mutta se ei oikeuta tunkeutumaan toisen taloon. Sitäpaitsi se ei vielä ole ollut käräjissä esillä, ja se voidaan maksaa vaikka tällä hetkellä, jos tahdotaan."

"Ei se siltä ole näyttänyt..."

Pomo veti suunsa puolittain halveksivaan hymyyn ja loi voitonriemuisen katseen tovereihinsa. Hän oli tohtinut soittaa suuta metsäherralle, samalle metsäherralle, joka oli juoksuttanut yhtiön suurinta poma.

Mutta Gyllenmarckin kärsivällisyys oli nyt tyyten loppunut. Hänen arvovaltansa ei hyötyisi siitä, että hän tässä seisoj ja väitteli muutamain jätkästä kohonneitten tukkipomojen kanssa.

"Jos teillä on velkakirja mukanne ja valtuudet vastaanottaa rahat, niin antakaa tänne se", sanoi hän lopuksi asettaen setelitukon pöydälle. "Päinvastaisessa tapauksessa on paras jättää tämä talo kymmenen minuutin kuluessa ja sanoa tuolle joukkiole tuolla pirtissä, että se tekee samaten. Minä huomautan viimeisen kerran, että tulen isännän puolesta käyttämään kaikkea sitä voimaa ja valtaa, mikä oman kodin puolustamiseksi on sallittu, ja ellei talo määrä-ajan kuluessa ole puhdas, annan avata tulen. Syyttäkää sitten itseänne!"

Sanaton hämmästyys valtasi tukkiherrajoukon. Toiset tekivät eleitä noustakseen, mutta istuutuivat jälleen, toiset vilkuilivat ahdistettuina ympärilleen. Ukkoherra katseli setelitukkoa ja alkoi viimein laskea sitä.

"Tuota noin", aloitti hän epämääräisesti ja vitkastellen, "sitä velkakirjaa ei ole täällä... se on Peuraniemen metsäkonttorissa..."

Sitten hän taas kokosi rohkeutensa.

"Ei kai metsäherra tarkoita, että me tästä yön selkään lähtisimme?" sanoi hän. "Emme me ilmaiseksi täällä ole."

"Kyllä minä juuri sitä tarkoitan. Älkääkää oman etunnekaan vuoksi antako minun sitä toistaa."

"Niin, mutta..."

Siinä nyt seisoivat kaikkivoivan yhtiön palvelijat, siinä he seisoivat, ruveten neuvottomina kokoilemaan tavaroitaan. He tajusivat sisimmässään, että hän, joka pitemmittä mutkitta oli juoksuttanut yhtiön ylimmäistä poma, oli mies saamaan heidätkin liikkeelle, eikä auttanut muu kuin mukautua ja odottaa parempaa päivää. Tästä tultaisiin puhumaan kylissä, puustelleissa, taloissa ja torpissa, puhuttaisiin nautinnolla ja naureskellen, mutta silti ei ollut vielä Kannanlahti-yhtiö herennyt olemasta. Ja he kokosivat omuoksiansa hitaasti ja vaivalloisesti, veivät sanan pirtissä majailevalle joukkiole, joka itseksensä turisten nousi jaloilleen, rahat helisivät, kun laskuja maksettiin, ja kun toiselle kymmenelle minuutille oli päästy, lappautui ovesta ulkosalle kymmeniä miehiä käsittävä, rähisevä ja kiroileva miesjoukko.

Mutta Constantin Gyllenmarck seisoj porstuassa katsellen poistuvaa miesjoukkoa, eikä värekään hänen kasvoissaan osottanut voitonriemua enemmän kuin suruakaan.

XIII

Tukkilaisten mentyä tuntui, kuin olisi Matti Niemelän pirttiin tullut suuri sunnuntairauha.

Oli kuin pitkän ja uuvuttavan työpäivän jälkeen vihdoinkin olisi saavutettu hyvinansaittu lepothetki, jolloin työn tulokset ovat melkein kuin kosketettavissa ja jolloin tarvitaan vain lyhyt, ratkaiseva loppuponnistus ja kaikki on valmista.

Pirtissä vallitsi hiljaisuus. Arkiset askareet olivat tauonneet, puoliyö oli käsissä, mutta kukaan ei ajatellut levolle menemistä. Oli tapahtunut jotakin niin ennenkuulumatonta, että oli pakko pysähtyä hetkeksi ajattelemaan, kuinka se oli ollut mahdollista.

Ainoa, joka talon asujamista näytti olevan tapausten tasalla, oli Lyyli, hän, jolla oli omat korkeat ajatuksensa Constantin Gyllenmarckista.

Hänen huulillaan väikkyi hymy, sellainen itsetiedoton hymy, jota ei ole muiden nähtäväksi tarkoitettukaan; hänen katseensa lensi vuoroin isään ja äitiin, vuoroin metsäherraan, ja se näytti sanovan:

"Katsokaa, enkö sittenkin ollut oikeassa!"

Sitä ei kukaan oikeastaan ollut epäillytkään. Mutta Gyllenmarckin toimenpiteet olivat niin eriskummallisia, ettei tavallinen, yksinkertainen maalaisjärki kyennyt niitä tajuamaan. Ja kun Lyyli, joka oli seurannut oven takaa Gyllenmarckin keskustelua tukkiherrain kanssa, oli juossut pirttiin ja kuiskannut vanhemmilleen: "Nyt hän pani rahat pöydälle ja käski niiden lähteä", oli molemmilla vanhemmilla jo kauan aikaa ollut kaukainen tajunta, että jotakin sellaista tulisi tapahtumaan, mutta tämän mielikuvan toteutumisen mahdollisuutta he eivät kaikesta huolimatta olleet jaksaneet uskoa. Kun se nyt kuitenkin tapahtui, eivät he voineet muuta kuin vastata yksikantaan: "Vai niin", tai: "Niinhän pitikin käydä", ja sitten vaipua tylsään nautintoatuottavaan rauhaan, sillä he olivat molemmat loppuun asti piinautuneet.

Nyt oli yö, kesäyö, muuatta päivää ennen juhannusta. Taivaanranta ruskottaa punaisena, aurinko vetäytyy vain hetkeksi piiloon, ruvetakseen jo muutamien minuuttien kuluttua uudelleen kulkaamaan kaukaisten tunturien ja vaarojen huippuja ja metsän puiden latvoja. Auringon mukana heräävät linnut, ja sääsket yltyvät virkeämpään toimintaan, ilma on täynnä kosteata tuoksua, linnunlaulua ja surinaa. Virratessaan joki välkyyilee kuin kultavirta, eikä kosken kohina enää kuulosta raivoisan koiran ulvonnalta, vaan on tasaisesti haastelevaa, leppoosaa ja lohduttavaa.

Niemelän pirtin pöydälle ilmestyvät kahvikupit, sen ovat matkamiehet rehellisesti ansainneet; ne ilmestyvät siihen kenenkään vihjaisematta ja viittaamatta, välttämättömästi asiaankuuluvina, näkymättömän kiitollisuuden näkyväisinä osoituksina.

"Ottakaa, metsäherra... ja miehet myöskin..."

Kehoituskini tulee kuin jostakin kaukaa, ilman puhumisen vaivaa ja ponnistusta.

Sitten olisi vähitellen käytävä käsiksi siihen, joka välttämättömästi on tuleva, siihen, jota kaikin vaistoin ja henkeä pidätellen odotetaan. Ja siihen käydään käsiksi, harkitusti ja asiantuntemuksella, vaatimatta mitään kunniaa pienestä palveluksesta. Gyllenmarck tuntee olevansa toimiva tekijä yhteiskunnassa, mies, joka ei vatvo menneitä, vaan jolla on pitkä tulevaisuus ja paljon työtä.

"Se velka", sanoo hän, katkaisten hiljaisuuden, "on nyt järjestetty".

Ja kun hänelle ei mitään vastata, laskee hän rahat pöydälle ja jatkaa:

"Omaan nimeeni otin, kunnes saat yhtiön maksetuksi. Enhän voinut mitenkään tehdä muutenkaan. Sitten, kun olet yhtiön suorittanut, arvostelen metsäsi Krokforsin yhtiölle antamansa rahan arvosta. Ymmärrätkö?"

Matti Niemelän kömpelö käsi kopeloi setelitukkuja, hänen silmiinsä nousevat vedet, vaikka hän tarmokkaasti ponnistelee vastaan, eikä hän voi estää leukaansa papattamasta. Hän huomaa olevansa ämmämäisen lapsellinen ja naurettava, mutta hän ei voi sille mitään.

"Te olette ollut minulle niin hyvä", sanoo hän värähtävin äänin, "etten minä tiedä, miten minä oikein..."

Hän katsahtaa sinne, missä tietää vaimonsa istuneen, mutta tämä on vetäytynyt pois, päästääkseen kauan tukahdutetun kyyneltulvan valloilleen, ja hän tuntee itsensä vielä neuvottomammaksi ja nöyremmäksi.

"En minä tiedä", sopertaa hän, "miten minä metsäherralle oikein... kiitollisuuttani..."

"Suorihan maksamaan vain velkasi yhtiön metsäkonttoriin Peuraniemelle", lausahtaa Gyllenmarck melkein karusti, "ja pidä vasta paremmin silmäsi auki. Sinä saat vielä Krokfors-yhtiöltä tuhat markkaa, kunhan metsä on arvosteltu".

"Kyllä minä... huomispäivänä. Vai tuhat markkaa vielä...!"

"Niin. Kyllä sinä jo tällä pääset jaloillesi. Mutta pidä sitten kynsin hampain kiinni omuuskistasi, niin metsästä kuin kaikesta muustakin, ja hoida sitä järjellä. Tilaa vaikka apua maamiesseurasta, kyllä se kannattaa."

* * * * *

Aurinko oli jo korkealla, kun Niemelän talossa käytiin levolle. Mutta uni ei tullut silmiin, siinä

puheltiin, supateltiin, tehtiin suunnitelmia ja laskelmia.

Gyllenmarck istui ikkunan ääressä ja katseli kimaltelevia kastehelmiä ja kuunteli heräävää luontoa. Joelta kuului kaukaista huutoa ja hoilausta, siellä kulki hänen karkoittamansa jätkäjoukko kuin kodittomat sielut pitkin rantoja, huudoillaan, vaikkakin yhä etenevillä, häiriten kesäyön rauhaa. Ja äkkiä Gyllenmarckin päähän taas lensi ajatus niistä suurista kylmistä aivoista, jotka oikeastaan hallitsivat noita, jotka tekivät työtä ja hoilasivat, ja niin paljoa, paljoa muutakin.

"Minun täytyy nähdä se mies", päätti hän itsekseen, "nähdä ja puhua hänen kanssaan".

Yksi talo oli pelastettu, mutta monia oli saman kadotuksen partaalla.

Mutta juuri, kun hän tätä mietti, aukeni ovi hiljaa.

"Mitä nyt?"

Tulija oli vain Lyyli. Hän oli tullut kiittämään metsäherraa. Metsäherra sai suoda anteeksi, mutta hän ei voinut muuta tehdä.

Gyllenmarckin valtasi lämmin, hurmaava tunne ja hän olisi sulkenut syliinsä tytön, ellei se olisi ollut sopimatonta. Hän ei voinut sille mitään, että hänkin tunsu kyneleeseen silmänurkassaan ja itsensä aiheettoman tunteelliseksi ja herkäksi.

"No, mitäs siinä! Menehän nyt vain nukkumaan, Lyyli!"

Mikä tässä elämässä oikeastaan oli?

Tulevaisuus katseli häntä kirkkaana ja säteilevänä ja siellä kaukana kirkolla makasi yksi valkoisten uudinten takana ja ajatteli vain häntä, yksinomaan häntä, Constantin Gyllenmarckia.

Jumalani, kuinka osaan olla Sinulle kyllin kiitollinen!

XIV

Yhtiön metsäkonttorissa Peuraniemellä ei tietystikään otettu vastaan Matti Niemelän rahoja. Se, jolla Niemelän asia oli hoidettavana, ei ollut tavattavissa, velkakirjaa ei ollut käsillä — minkäpä sille voi! Itsekunkin olisi paras hoitaa asiansa aikoinaan. Ja Matti Niemelä oli yksinkertainen, asioita tuntematon mies, — hän palasi takaisin ja päätti odottaa käräjiä. Kerkiääpähän siellä maksaa, kun rahat ovat käsillä kerran.

Constantin Gyllenmarck ei tyytynyt tähän, hän päätti itse lähteä liikkeelle. Siitä koituisi hänelle paljon vaivaa, mutta matka oli vaivojen arvoinen.

* * * * *

Hänen sydämensä tykki tavallista nopeammin, ja hänen täytyi tarttua kupariseen kaidepuuhun ja pysähtyä hetkeksi rauhoittumaan ja kokoamaan ajatuksiaan, kun hän nousi Kannanlahti-yhtiön pääkonttorin leveitä portaita ylös.

Tuskin ainoakaan pää nousi pöydästä tai pulpetista, kun hän astui sisään. Noille herroille, jotka ahersivat paperiensa ääressä, näytti hän merkitsevän samaa kuin tyhjä. Salissa kuului vain paperien kahina, kynien rapina, kirjoituskoneiden nakutus, silloin tällöin joku puoliääneen tehty kysymys tai puhelimen lyhyt, hätäinen kilahdus. Jokainen teki työtä, kuin olisi kuluva päivä viimeinen, mahdollinen työpäivä, ja hänellä oli kyllin aikaa seisoa ja tarkastella kaikkia yhteisesti ja kutakin erikseen ja miettiä, mikä minkin kannustin työhön oli tai oliko se vain tylsää, koneellista raatamista leivän edestä.

"Vuorineuvos Borgmania?"

Muuan juopohkon näköinen, kaljupäinen mies oli viimein kiinnittänyt häneen armollisen huomionsa, mutta kuullessaan, ketä Gyllenmarck tahtoi tavata, rupesi hän kynällään raapimaan takaraivoaan ja kääntyi lähimmän toverinsa puoleen.

"Månne bergsrådet har kommit ren?"

Saatuaan myöntävän päännökökkäyksen vastaukseksi, kääntyi hän taas

Gyllenmarckin puoleen:

"Saisinko tietää nimen?"

"Vapaaherra Gyllenmarck".

"Kiitos. Tehkää hyvin!"

Kohteliaammin kuin häneltä olisi osannut odottaa, avasi kaljupäinen mies väliaitauksen ovea ja laski Gyllenmarckin sisäpuolelle.

"Tehkää hyvin ja seuratkaa!"

Monien samanlaisten huoneiden läpi kuljettua päädyttiin viimein pieneen odotushuoneeseen tapaiseen.

"Istukaa, olkaa hyvä! Minä käyn ilmoittamassa."

Ja melkein turvaavasti nyökäten tuo samainen mies katosi tammioven sisäpuolelle, palaten melkein paikalla takaisin.

"Herra vuorineuvos pyytää odottamaan hetkisen".

Gyllenmarckilla oli aikaa katsella ympärilleen. Ulkona oli tukahduttavan kuuma, mutta täällä oli varjoisaa ja rauhallista. Ainoa ääni, mikä tänne ehätti, oli taukoamaton jalankopse asfalttikäytävältä ja kirjoituskoneiden kaukainen, vaisu nakutus. Ikkunoiden markiisit olivat alaslasketut, eikä ainoakaan auringonsäde heijastunut korkeaselkäisiltä, tummilta, punaisella sametilla päällystetyiltä huonekaluilta. Tässä, keskellä kuumeisesti tykkivää kaupunkia sijaitsevassa hiljaisuuden pyhäkössä, saattoi melkein kuulla oman sydämensä sykähtelevän, eikä Gyllenmarck saattanut jonkunlaisella levottomuudensekaisella kiihkolla olla ajattelematta niitä näkemyksiä ja kokemuksia, jotka hänellä viimeisen kymmenen vuoden aikana kaukana pohjoisessa oli ollut ja niitä suuria, kylmiä aivoja, jotka ne olivat aiheuttaneet ja jotka nyt olivat tuolla vahvan tammioven takana, ehkä kymmenen askeleen päässä hänestä, ehkä vielä lähempänä.

Kuta kauemmin hän sai odottaa, sitä enemmän hänen kiihkonsa ja levottomuutensa yltyi.

Mitä hän täällä haki ja mitä varten hän oli tänne tullut tekemään itsensä naurettavaksi? Samanlaistahan oli kaikkialla. Hän ei ollut vain siellä kaukana tullut puolueettomasti asioita ajatelleeksi.

Toiselta puolen taas — Matti Niemelä ja häntä uhannut kohtalo! Ja monet muut samanlaiset kohtalot. Ei, saa kai hän sanoa, mitä on nähnyt ja mitä noiden samaisten aivojen liikkeellekaskemät ovat tehneet. Hyvä on tietynä. Sopii tuonkin tuolla oven takana tietää, mitä hänen kätyrinsä matkaansaavat.

Sitten hän taas koetti heittää pois ajatukset ja vain tehdä kylmiä havaintoja. Mitä enää mieltä, kun kerran oli tähän asti tultu!

Hänen korvaansa erottautui kevyt, hiljainen, astunta ulkoa kadulta ja hänen rintansa lämpeni.

Hän saattoi nuo askeleet erottaa muitten joukosta, ne kuuluivat hänelle, joka oli jäänyt häntä odottamaan tuolle ulkopuolelle, hänelle, joka vasemman kätensä nimettömässä kantoi samanlaisia himmeästi kiiltävää sormusta kuin hän itsekin. Kun saisi asiansa toimitetuksi ja pääsisi täältä pois!

Sivumennen hän vilkasi kelloaan. Eihän hän sentään ollut istunut kuin kymmenisen minuttia, vaikka aika oli jo ehtinyt tuntua iäisyydeltä.

Nyt!

Gyllenmarck melkein hypähti pystyyn, mutta häpesi samassa. *Häntä* ne suuret, kylmät aivot eivät sentään pystyisi peloittamaan!

Tammiovi oli hiljaa ja huomaamatta avattu, niiden suurten, kylmien aivojen mies seisoi hänen edessään, ojentaen hänelle valkean, mutta hyvästä hoidosta huolimatta rypistyneen vanhanmiehenkätensä.

"Tervetuloa sieltä pohjoisesta! Käykää sisään!"

Ääni oli syväsointuinen ja olisi sitä voinut sanoa sydämelliseksikin, ellei olisi tiennyt, että se oli äärimmilleen hienostunut ja sen pienintäkin värettä täydellisesti hallittu.

Gyllenmarck astui vuorineuvoksen edellä hänen työhuoneeseensa ja istuutui kirjoituspöydän vierellä olevaan nahalla päällystettyyn nojatuoliin.

"Tekö tulette suoraan ylhäältäpäin, herra metsänhoitaja?"

"Tulin tänään aamujunalla".

"Vai niin. Kumma, ettette ole tuon enempää rasittunut. No, mitä sinne ylös oikein kuuluu?"

Gyllenmarck ei ehtinyt vastata. Hänen edessään, kirjoituspöydän takana istui nyt tuo kaikkivoipa, leikitteli taidokkaasti tehdyllä, hopeateräisellä paperiveitsellä ja näytti omistavan kaiken aikansa yksinomaan hänelle.

"No, mitä sinne ylös oikein kuuluu?"

Jokapäiväisin, yksinkertaisin kysymys maailmassa — sellaisen miehen huulilta.

Kultasankaisten silmälasien takaa katseli häntä kaksi kirkasta, eloisaa silmää, jotka vilpittömästi näyttivät iloitsevan kaikesta siitä komeudesta, jonka ne näkivät ympärillään, jonka sukupolvien uuttera, taukoamaton työ vuosikymmenien kuluessa oli luonut. Mutta nuo ystävälliset silmät kuuluivat kuparista valettuihin kasvoihin, joiden poskilihakset jatkuvassa työssä olivat kovettuneet, vaikka suu, harmaiden, miltei vihertävään viiksien alla, oli luotu alati ja elämän kaikissa eri tilanteissa hymyilemään. Tuossa persoonallisuudessa oli jotakin raskasta ja painostavaa, vaikka uurastus ja yksinkertaiset elämäntavat olivat estäneet liian lihavuuden syntymisen; hiukset olivat valjenneet ja harvenneet, ja lepotilassakin asuivat poistumattomat ajattelemisen uurteet voimakaspoimuksella otsalla. Tuota vanhanakin rautaista, taipumatonta niskaa, voimakkaita kaula- ja ohimosuonia, järkkymätöntä tarmoa osoittavaa leukaa ja tasaisesti kaartuvaa nenää katsellessa lensi Gyllenmarckin mieleen samalla kertaa kuva korppikotkasta, joka yksinäisenä ja ruhtinaallisena leijailee ilmassa, ja vanhasta miehestä, joka on paljon tehnyt työtä ja voittanut vastuksia.

"Olen joskus nähnyt herra metsänhoitajan nimen asiakirjoissa", jatkoi sydämellinen ääni, "ja oletan, että olette sama mies. Olisi intresanttia joskus käydä siellä pohjoisessa, en ole käynyt siellä — odottakaa, se oli silloin kuin yhtiö perustettiin, siis kolmisenkymmentä vuotta sitten — ja meillä on siellä paljon kaikenlaista, niinkuin tiedätte. Mutta minä olen jo auttamattomasti vanhentunut, en jaksa, en jaksa, vaikka kuinka tahtoisin. Täytyy uskoa, mitä muut sanovat."

"Ukko-parka", ajatteli Gyllenmarck jo melkein myötätuntoisesti.

"Niin", lausui hän ääneen. "Herra vuorineuvoshan tietää kaikkein parhaiten, että teillä tosiaankin on paljon sanomista napapiirin pohjoispuolella ja koko joukon eteläpuolellakin. Asiantuntijana voin melkein vakuuttaa herra vuorineuvoksen yhtiöllä olevan siellä niin paljon sananvaltaa, että muitten sanominen rajoittuu olemattomiin."

Vuorineuvos Borgman naurahti lyhyesti, mutta sydämellisesti.

"No, no, ei nyt sentään niin pitkälle mennä", sanoi hän. "Kai siellä sentään muillakin on yhtä ja toista määräämistä. Mutta, puhuakseni vilpittömästi, paljonhan siellä on minullakin muistettavaa, valvottavaa ja varteenotettavaa. Kolmekymmentä vuotta sitten, herra metsänhoitaja, oli asianlaita toinen: minä muistan sen vielä niin verrattoman hyvin. Paljon, paljon työtä, vaivaa ja unettomia öitä on tarvittu, ennenkuin on päästy siihen, missä nyt ollaan."

Vanha vuorineuvos näytti vaipuvan syviin, mieluisiin mietteisiin, ja Gyllenmarck katseli aikansa kuluksi tummuneissa, sokeissa, kullatuissa puitteissa seinillä olevia kuvia. Ne olivat samanlaisia suuria porvareita kuin hänkin, joka istui kirjoituspöydän takana, jäykkäniskaisia, vakavannäköisiä tyypejä, joiden paras miehuus oli saattanut olla joskus 1850-luvun vaiheilla, miehiä, jotka olivat kuljettaneet ulkomaille tervaa ja tuottaneet sieltä suolaa, kankaita, kahvia ja tupakkaa, kunnes uusien aikojen tullen sijoittivat varansa laajempiin, tuottavampiin yrityksiin. Gyllenmarck oli näkevinään, kuinka he sunnuntaisin vakavina ja hitaasti, korkea kaulus kaulassa ja korkea silkkihattu päässä, kulkivat kirkkoon, salaperäisinä, äänettöminä ja juhlallisina, köyhemmän väen kunnioittavasti heitä tervehtiessä ja antaessa heille tietä.

"Ne ovat kaikki omaisiani", virkahti vuorineuvos, heräten mietteistään. "Tuo tuolla on isäni, kauppaneuvos Borgman, tuolla isoisäni, kapteeni, nämä taas kaksi veljeäni, molemmat kuolleet jo toistakymmentä vuotta sitten, tässä sisareni mies, konsuli Nessler. Isäni, me kaikki veljekset ja lankoni perustimme Kannanlahti-yhtiön, nyt olen vain minä perustajista jäljellä. Yhtiö perustettiin veljeni Fredrikin aloitteesta, hän oli oivallinen laskumies ja muutenkin sellainen, joka katsoi eteensä, ja teidän on tunnustettava, herra metsänhoitaja, että laskut eivät ole pettäneet."

Gyllenmarck nyökäytti päätään myöntymyksen merkiksi ja vuorineuvos hymähti ihastuneesti. Hän aikoi jatkaa, mutta ehätti samalla itsensä.

"Mutta minähän kulutan suotta aikaanne, herra metsänhoitaja", sanoi hän. "Suokaa se anteeksi vanhalle miehelle. Teillä on minulle tietysti jotakin asiaa, ja minä istun tässä ja puhun omiani. Siis — antakaa kuulua!"

Nyt se siis täytyi purkaa esiin, yht'äkkiä ja valmistamatta, juuri kun hän oli ennättänyt syventyä toisiin asioihin. Gyllenmarck vilkaisi vuorineuvokseen ja selvitti ääntään. Hänen täytyi sanoa sanottavansa lyhyesti, täsmällisesti ja johdonmukaisesti. Vuorineuvoksen täytyi yhdellä kertaa saada täysi selvyys siitä, mistä oli kysymys.

"No, herra metsänhoitaja, antakaapa kuulla, mitä teillä on sydämellänne. Ovatko metsänhakkaajamme taas rikkoneet määräyksianne vastaan? Te, herrat metsänhoitajat, tuotatte meille vuosittain enemmän vaivaa kuin koko muu yritys yhteensä."

Ei, siitä ei ollut kysymys. Gyllenmarck piti kyllä huolen siitä, että *hänen* hoitoalueessaan kaikki tapahtui niinkuin pitikin.

Vuorineuvoksen harmahtavissa silmissä näkyi veitikkamainen kimallus.

Kova järjestys on aivan paikallaan. Mutta mistä sitten on kysymys?

Eikö herra metsänhoitaja voi purjehtia esille kysymyksineen.

Gyllenmarck puhui. Hän kertoi asiansa lyhyin lausein, tynesti, järkkymättä ja johdonmukaisesti. Jokainen lausuttu sana sattui asian ytimeen. Herra vuorineuvoksen täytyi avata silmänsä näkemään, mitä siellä pohjoisessa oikein tapahtui hänen nimessään. Viimein hän tuli Matti Niemelään. Oliko todellakin tarkoitus muutaman päivän koronmaksuviivytyksen takia saattaa mies suoraan mierolle? Eikä tämä suinkaan ollut ainoa tapaus, tämä oli vain lähinnä häntä, mutta hän saattoi ulkomuistilta luetella kymmeniä samanlaisia.

Herra vuorineuvos kuunteli tarkkaavaisesti, naputteli paperiveitsellä pöydäkantta, teki väliin jonkun kysymyksen tai huomautuksen, kehoitti toistamaan jonkun tapauksen ja kuunteli sitten taas. Kun tuli puhe Erik Wegeneristä, naurahti hän lyhyesti ja kuivahkosti, ja kun päästiin Matti Niemelään, pani hän paperiveitsen kokonaan syrjään ja kuunteli yhä jännittyneempänä. "Mitä herra Wegener & K:nien asioihin tulee", lausui hän, kun Gyllenmarck oli päässyt loppuun, "voimme ne tynesti ja omantunnonvaijotta sivuuttaa. Koko yritys oli alunpitäin hullulle pohjalle rakennettu. Herrat Wegener & K:nit saisivat olla kiitollisia siitä, että saivat niinkin paljon omaisuudestaan kuin saivat. Jos he vuoden vielä olisivat jatkaneet, eikä Kannanlahti-yhtiö olisi tarjonnut välitystään ja antanut heidän omaisuudestaan, mitä siitä suinkin — huomatkaa tämä, herra metsänhoitaja, — voi antaa, olisi ehdoton, nolo vararikko ollut edessä. Vai olisiko ollut liikemaailmassa vallitsevien periaatteiden mukaista, että me olisimme luopuneet liikkeestämme, että joku toinen saisi hyötyä?"

Ei, se Gyllenmarckin täytyi myöntää.

"Ja kaiken lisäksi Wegener & K:nit tiesi varsin hyvin, millaisen kilpailijan se tulisi kohtaamaan".

Gyllenmarck myönsi senkin.

Mutta mitä sitten muihin asioihin tuli, niistä oli väitetty maailman alusta asti ja tultiin edelleenkin väittelemään, ja suurin piirtein tulisi kaikki kuitenkin pysymään ennallaan. Kyllä herra vuorineuvos ne asiat tunsu, kyllä hän oli saanut kuulla vaikka minkälaisia oppeja. Kannanlahti-yhtiö oli hänelle kuin lapsi. Hän oli sitä ensi askelista asti kasvattanut, hoivannut, ohjannut ja vaalinut, ja hänelle tuotti vilpítőntä iloa nähdä, että siitä oli tullut suuri ja väkevä ja ettei sitä mikään tavallinen voima kyennyt kukistamaan. Nyt hän oli vanha ja heikko, mutta yhtiö oli parhaimmissa voimissaan ja se tulisi edelleenkin kasvamaan ja varttumaan. Siitä herra metsänhoitaja sai olla varma. — Oliko herra metsänhoitaja ollenkaan ajatellut, että ne suuret työmiesparvet, joitten hän nyt sanoi häiritsevän luonnon rauhaa — ja tietysti hänen omaa rauhaansa myöskin —, voisivat olla lisäämässä | vaivaihoitolaisten suurta lukua? Oliko hän ajatellut sitä seikkaa, että elleivät ne olisi pohjoisessa, olisivat ne jossakin muualla? Oliko hän ajatellut, että Kannanlahti-yhtiö elätti heidät kaikki ja tuhansia muita lisäksi ja että syy heidän raakaan elämäänsä ei ollut yhtiön, vaan puuttuvan valistuksen? Eikö yhtiö laittanut heille kouluja ja sairaaloita, eikö yhtiö kustantanut omaa järjestysvaltaa rikollisuuden estämiseksi? Vai pitikö herra metsänhoitaja valistuksena sitä, mitä sosialistiagitaattorit heille tarjosivat?

Herra vuorineuvos oli kiihtynyt, noussut istuimeltaan ja mitteli nyt määrämittäisin askelin huoneensa lattiaa edestakaisin, nurkasta nurkkaan.

Hän, vuorineuvos, ei suinkaan ollut mikään yli-ihminen, hän ei ennättänyt kaikkialle. Hän oli sitäpaitsi jo vanha. Olihan saattanut tapahtua, että metsä- tai muissa kaupoissa oli tapahtunut joku väärinkäytös, olihan saattanut tapahtua, että yksi tai toinen talollinen oli joutunut häviölle ja että tämä oli tapahtunut yhtiön metsänostajan kautta. Sitä hän ei voinut kieltää. Mutta sen hän kielsi jyrkästi, että se olisi

tapahtunut järjestelmällisesti. Voisihan Kannanlahti-yhtiökin levittää kätensä ja sanoa: "Miks'eivät talolliset katso eteensä!" Voisihan yhtiö hyötyä vaikka miten paljon talollisten valistumattomuuden kustannuksella. Mutta näyttäköön herra metsänhoitaja yhdenkään yhtiön, jolla on niin puhtaat paperit kuin Kannanlahdella. Yhtiö oli aina koettanut ja koettaa edelleenkin saada kunnollisia, rehellisiä miehiä niinhyvin suurempiin kuin vähäisimpiinkin virkoihinsa. Kukaan ei voi kuitenkaan välttää, että saastaisia ja epärehellisiä on tullut joukkoon, mutta kun sellaisia on huomattu, on ne armotta karsittu pois, ja kun väärinkäytöksiä on tapahtunut, on ne heti riennetty korjaamaan, välittämättä siitä, milloin, missä ja kenelle yhtiön puolelta niin on tapahtunut.

Vanha vuorineuvos oli täynnä pyhää kiivautta yhtiönsä puolesta, ja Gyllenmarck tunsu asemansa pahasti horjahtelevalta. Herra vuorineuvos puhui niin vakuuttavasti ja loogillisesti, hän oli niin kiintynyt yhtiöönsä, että vaikka Gyllenmarckin huulilla tuontuostakin pyörähti vastaväite, hän sen samassa peruutti tuon suurenmoisen, musertavan painavan vakaumuksen edessä.

"Jos me aina seuraisimme lain kirjainta", jatkoi vuorineuvos, "olisivat asiat aivan toisin. Mutta kulkekaa taloissa ja kylissä ja kuulkaa, miten monesti me olemme antaneet armon käydä oikeudesta. Mutta kun meitä tahallisesti yritetään pettää, kun meille kieroillaan, tehdään kiusaa ja keksitään kaikenlaista, onko silloin väärin, että mekin joskus sanomme: 'Tietäkää huutia!'"

Miks'eivät talolliset voi hankkia itselleen luottamusmiehiä, olkoot ne metsänarvostelijoita tai mitä tahansa, ja uskoa heitä, kun eivät itse kykene asioita arvostelemaan! Eihän kukaan heille väkisin rahoja työnnä ja vie heiltä maita ja mantuja. Voihan herra metsänhoitaja itse ruveta heille sellaiseksi. Luuleeko herra metsänhoitaja, että tällaiset ikävät keskustelut sittenkään säästyisivät!? Ei, kaukana siitä.

"Herra metsänhoitaja on valistunut mies ja vapaaherra vielä lisäksi, mutta kuitenkin hän puhuu kuin nuorukainen. Mutta tarttukaa kourin kiinni elävään elämään, katselkaa sitä suoraan vasten kasvoja, niin ajatukset muuttuvat, sen minä uskallan sanoa. Teillä on siellä liian paljon aikaa kaikenlaiseen filosoferailmiseen ja liian vähän tekemistä, te saatte jonkun fix idean ja sitten te tulette kertomaan sitä minulle, aivan kuin en olisi kuullut sitä vähintään tuhat kertaa aikaisemmin. Mutta minun on sittenkin hyvä olla ja nukun yöni rauhassa, sillä omatuntoni on hyvä. Teillä on tilaisuus tutustua liiketapoihimme, tarjoan teille siihen tilaisuuden. Olkaa hyvä: kaksikymmentätuhatta ensi vuodelta. Mitä sanotte?"

Gyllenmarck oli noussut seisomaan kasvot punaisina.

"Kiitän teitä, herra vuorineuvos, tarjouksestanne, jota en voi vastaanottaa", sanoi hän. "Samanlaisen tarjouksen, vaikka vähemmän edullisen, teki metsäpäällikkönne, metsäherra Stenberg minulle muutama kuukausi sitten, vaikka luulin sen johtuvan eri motiiveista".

"Hänkin! Sepä erinomaista. No mitkä luulette hänen vaikuttimensa olleen?"

"Luulen yksinkertaisesti, että hän uskoi minun ryhtyvän yhtiötänne vastustavaan toimintaan ja tahtoi päästä minusta niin edullisesti kuin mahdollista, toisin sanoen: saada puolelleen".

Vuorineuvos pysähtyi keskellä käyntiään ja rupesi sivelemään leukaansa.

"Voi ehkä olla niin", lausui hän viimein pitkäväteisesti, "vaikk'en oikein sitä uskoisi. Joka tapauksessa se on tunnustus kyvyllenne. Teitte väärin kuin hylkäsitte hänen tarjouksensa samoin kuin nyt minun. Sittenpä hän olisitte päässyt aiheettomista miettimisistä. Metsänhoitaja Stenberg on muuten tarmokas ja taitava mies, joka suhteessa minun oikea käteni, johon kaikessa luotan."

"Tiedän sen hyvin, herra vuorineuvos".

Herra vuorineuvos jatkoi taas keskeytymättä käyntiään, ja Gyllenmarck istuutui. Pitkään aikaan ei kumpainkaan lausunut sanaakaan. Vuorineuvos mietti omia mietteitään, näyttäen melkein kokonaan unohtaneen Gyllenmarckin läsnäolon. Gyllenmarck katseli ikkunoita, joiden eteen vedettyjen, paksujen uudinten läpi aurinko kuului veripunaiselta, tarkkasi kadulta kuuluvia askeleita ja havahtui joka kerta, kun oli erottavinaan tutut, kevyet askeleet. Kun päästäisiin pääasiaan, jonka takia hän oli tänne tullut, ja sitten pois, hänen luokseen, joka odotti. Olihan hän nyt asiansa toimittanut, sanonut sen, mikä oli häntä painanutkin.

Herra vuorineuvos jatkoi yhä käyntiään. Hänellä oli oma, järkkymätön lapsenuskonsa asiansa oikeuteen. Ja kun kaikki kävi ympäri, eikö hän ollutkin oikeassa. Maailmanparantajia voi tulla joka ilmansuunnalta, tehdä pateettisia eleitä ja lausua mielipiteitä, jotka ovat huutavinaan korkeuksiin. Mutta maailman suunnaton mylly jatkaa kaikesta välittämättä jauhamistaan, aina on oleva viisaita ja tyhmiä, rikkautta ja köyhyyttä, yritteliäitä ja laiskoja, ja kunkin normaalin yksilön kohtalo riippuu suurimmaksi osaksi hänestä itsestään.

Gyllenmarck katseli vuorineuvosta, eikä hän enää ajatellut niitä suuria, kylmiä aivoja, hän näki miehen, joka oli tehnyt ankaraa työtä aivoin ja käsin, joka oli noussut yhteiskunnan ylimmille huipuille ja jolla oli täysi syy olla töihinsä tyytyväinen. Välillisesti hänen työstään, niinkuin kaikesta muustakin hyödyllisestä työstä, oli sittenkin hyötynyt ei vain hän yksin, vaan koko yhteiskunta, olkoon, että työn tulos oli raaka raha.

"Aivan oikein — olin unohtaa koko asian. Tehän tahdoitte nyt suorittaa koko velan."

Herra vuorineuvos oli pysähtynyt Gyllenmarckin eteen ja näytti kuin unesta heränneeltä.

"Kyllä, minulla on rahat muassani".

"Minä kirjoitan kuitin, pidän huolen siitä, ettei asia tule esille välikäräjillä" — vilkaisu pöytäalmanakkaan — "ja siitä, että kiinnitys kuoletetaan".

"Tässä olisivat rahat".

"Kiitän".

Ja herra vuorineuvos oli taas täynnä tyyntä asiallisuutta, istuutui pöytänsä ääreen, laski rahat, kirjoitti kuitin kuin mikäkin konttoripoika ja varusti sen nimellään ja sinetillään.

"Näin yksinkertainen asia se oli", sanoi hän, ojentaen kuitin Gyllenmarckille. "Saatte siis olla turvallinen klienttinne puolesta. Ja mitä tulee Peuraniemen metsäkonttoriin, annan minä jo tänään vastaisen varalle sinne varoituksen siitä, ettei siellä rahoja otettu vastaan."

Vuorineuvos katsahti kelloaan.

"Kas, noin pitkä aika kulunut. Mutta onhan meillä ollut mielenkiintoinen keskustelu, josta ehkä on ollut hyötyä niin toiselle kuin toisellekin. Pitäkää tarjoustani mielessänne, sillä aivan varmasti teillä on ollut monessa suhteessa eriskummalliset ajatukset. Hyvästi nyt ja voikaa hyvin. Terve tuloa vastakin, mutta hauskemmin asioin. — Hyvästi ja kiitos, herra metsänhoitaja."

Ovi avautui ja sulkeutui, palveluspoika saattoi taas pitkän huonerivin läpi eteiseen.

Niiden suurten, kylmien aivojen mies oli nyt nähty ja tultu huomaamaan, että hänkin oli vain ihminen. Eikä mitään muuta.

XV

"Ingeborg Bonn, minä rakastan sinua!"

Gyllenmarck toisteli toistelemistaan itsekseen niitä hänelle kohtalokkaita sanoja, jotka hän oli lausunut metsässä, koskenportaalla, toista kuukautta sitten, toisteli ja puristi sitä kättä, joka turvallisesti lepäsi hänen omassaan.

"Kadutko sitä sitten?"

Ääni helähti hopeankirkkaana hänen korvissaan, hän käänsi päätään — niin, miksi hän niin teki — nehän olivat samat, ihmeenvaaleat kasvot, jotka näyttivät sulautuvan valoon ja lämpöön.

"Kadutko sitä sitten, Constantin Gyllenmarck? Tiedätkö, että kun olin ensi kerran nähnyt sinun pääsi ikkunan takaa, synkän kauniin pään niinkuin raukeava tulipalo, hoin päivät päästään: Gyllenmarck, Gyllenmarck, Constantin Gyllenmarck. Se oli lapsellista ja naurettavaa, mutta enhän voinut muuta tehdä..."

"Miksi sitten niin teit?"

"Rakastin sinua, yksinkertaisesti sanoen. Minulla oli tajunta siitä, että olit hyvin onneton, vaikka ehkä itse tietämättäsi, että sinulla oli joku, joka lakkaamatta seurasi sinua ja minä ajattelin enkö voisi sinulle jotakin olla. Kun tietäisit, miten iltaisin istuin ja katselin ikkunoitasi, katselin, miten varjosi liikkui huoneessa, ja sitten, kun valo oli sammunut, makasin vain valveilla vuoteessa ja ajattelin, ajattelin ja pelkäsin."

"Mitä sinä pelkäsit?"

"En sitä oikein osaa sanoa. Pelkoa se vain oli. Ehkä se oli pelkoa siitä, miten tämä oikein päättyisi."

Gyllenmarck hymähti ja puristi kättä kovemmin.

"Ja se päättyi sitten näin".

"Tiedätkö — siitäkkin minulla oli aavistusta. Mutta pelkäsin, että jotakin tapahtuisi jo sitä ennen, ennenkuin sinä uskaltaisit... Mutta sitten kun tuotiin Niemelän tytär, aloin taas toivoa. En ollut uskaltanut sinua mitenkään lähestyä, vaikka tiesin, että rakastaisit minua..."

"Sinä siis tiesit *senkin*".

Gyllenmarck ei voinut muuta kuin sulkea naisen syliinsä.

"Sano kerta kaikkiaan, että sinä tiedät kaikki", sanoi hän hiljaa.

"Niin minä tiesinkin", myönsi toinen sivellen hänen leukaansa, "samoinkuin senkin, että minusta nyt tulee pitäjäläisille hosmestarinna ja sinulle vapaaherratar..."

"Metsäläisen vapaaherratar".

"Kuinka tahdot. Metsäläisen tai ei metsäläisen — minun on aina yhtä hyvä olla."

Kuinka tämä oli mahdollista?

Tässä nyt istui hän, Constantin Gyllenmarck, polvillaan nainen, joka huomenna häneen vihittäisiin, nainen, joka rakasti häntä ja joka hänelle merkitsi kaikkea.

Nyt saisit olla täällä, Erik Wegener!

Kaikki oli niinkuin ennenkin. Tuossa oli sairastupa, vaikka siinä nyt oli uusi hoitajatar, tuolla kiilteli pappilan katto, tuolla kulkivat jätkät lauleskellen töissään niinkuin ennenkin. Antaa heidän kulkea, he kulkevat, kosk'eivät voi elää työttä ja rahatta.

Nyt oli heinäkuun kymmenes päivä, siis käräjäpäivä.

Istu vain rauhassa pirtissäsi, Matti Niemelä, äläkä ole erikoisesti kiitollinen Constantin Gyllenmarckille, sillä oikeastaan hän saisi olla sinulle kiitollinen niin paljosta; istu siellä tai tee työtä ahkerasti ja taitavasti, mutta ole varovainen asioissasi. Maailma on täynnä kovuutta ja afääriä, eikä aina satu kohdalle Constantin Gyllenmarckia.

Kesä on korkeassa pohjolassa kauneimmillaan. Kiivetäkö ylös tunturille ja antaa raikkaan tuulen hyväillä kuumettuneita kasvojaan, mennäkö metsään ja hengittää keuhkoihinsa tuoretta havun tuoksua vai soudellako tunturijärvellä, jonka vesi on niin kirkasta, että kalat välkkyilevät uideissaan ja pohja kuulua monen sylen syvyyksistä?

Kaikki on ennallaan, ja kuitenkin on kaikki uutta.

Kauneus ja vehmaus eivät enää tuo mieleen muistoja menneistä, tunnelmaa siitä, kuinka olisi voinut olla, kaikki on kuluvan hetken ja tulevan, aavistettavan onnen hiljaista ylistyslaulua, kauan odotettua ja tuskalla ansaittua.

Gyllenmarck puristaa morsiamensa lujemmin itseänsä vasten.

"Että minä todellakin kaiken tämän saavutin!"

"Sinä et tällaista koskaan kuvitellutkaan, sinä pidit kaikkea saavutettavissa olevaa jo saavutettuna ja aioit elää sillä, mitä joskus oli ollut".

"Sinäpä sen sanoit".

Aurinko on korkealla tehdäkseen yötkin päiväksi, linnut visertävät ilmassa.

Metsäherran virkataloon on astunut uusi ajanjakso. Siellä tartutaan kourin kiinni kuluvaan hetkeen ja koko elämään.

*** END OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK ERÄÄN MIEHEN OMATUNTO: ROMAANI ***

Updated editions will replace the previous one—the old editions will be renamed.

Creating the works from print editions not protected by U.S. copyright law means that no one owns a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to copying and distributing Project Gutenberg™ electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG™ concept and trademark. Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for an eBook, except by following the terms of the trademark license, including paying royalties for use of the Project Gutenberg trademark. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying with the trademark license is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. Project Gutenberg eBooks may be modified and printed and given away—you may do practically ANYTHING in the United States with eBooks not protected by U.S. copyright law. Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

START: FULL LICENSE
THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE
PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg™ mission of promoting the free distribution of electronic works, by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase “Project Gutenberg”), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg™ License available with this file or online at www.gutenberg.org/license.

Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg™ electronic works

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg™ electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg™ electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg™ electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. “Project Gutenberg” is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg™ electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg™ electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg™ electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation (“the Foundation” or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg™ electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is unprotected by copyright law in the United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg™ mission of promoting free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg™ works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg™ name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg™ License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside the United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg™ work. The Foundation makes no representations concerning the copyright status of any work in any country other than the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg™ License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg™ work (any work on which the phrase “Project Gutenberg” appears, or with which the phrase “Project Gutenberg” is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you will have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

1.E.2. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is derived from texts not protected by U.S. copyright law (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without

paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase "Project Gutenberg" associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg™ trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg™ License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg™ License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg™.

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg™ License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg™ work in a format other than "Plain Vanilla ASCII" or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg™ website (www.gutenberg.org), you must, at no additional cost, fee or expense to the user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original "Plain Vanilla ASCII" or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg™ License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg™ works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg™ electronic works provided that:

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg™ works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg™ trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, "Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation."
- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg™ License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg™ works.
- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.
- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg™ works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg™ electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in writing from the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the manager of the Project Gutenberg™ trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread works not protected by U.S. copyright law in creating the Project Gutenberg™ collection. Despite these efforts, Project Gutenberg™ electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain "Defects," such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the "Right of Replacement or Refund" described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg™ trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg™ electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH 1.F.3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE

TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you 'AS-IS', WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg™ electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg™ electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg™ work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg™ work, and (c) any Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg™

Project Gutenberg™ is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need are critical to reaching Project Gutenberg™'s goals and ensuring that the Project Gutenberg™ collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg™ and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation information page at www.gutenberg.org.

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non-profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation's EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to the full extent permitted by U.S. federal laws and your state's laws.

The Foundation's business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation's website and official page at www.gutenberg.org/contact

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

Project Gutenberg™ depends upon and cannot survive without widespread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine-readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written

confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit www.gutenberg.org/donate.

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: www.gutenberg.org/donate

Section 5. General Information About Project Gutenberg™ electronic works

Professor Michael S. Hart was the originator of the Project Gutenberg™ concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For forty years, he produced and distributed Project Gutenberg™ eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg™ eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as not protected by copyright in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our website which has the main PG search facility: www.gutenberg.org.

This website includes information about Project Gutenberg™, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.